שבחת המקדש זירם אדם וקרא עלה שבקבלה בזה · ומהם שכר ומעלה בזה · אבל מי ש
יודעים שהענוה מעלה עליונה הכתו' כאלו הקריב כל קרבנו' שנ' זבחי אלהי' רוח נשבר'
ולא עוד שאין הקב"ה מואס בהם שנ' לב נשבר ונדכה אלהי' לא תבזה · [illegible]
[illegible] מדרש הענוה · הענו הוא סבלן · ומן הסבלנו' [illegible] שלו' [illegible]
[illegible] כמו האדם הכועס [illegible] שנ' מענה רך משיב חמה · ושלו' הוא מדה
טובה מאד · הענו יש לו חן שנ' ולענוים יתן חן · [illegible] הענו [illegible] מקובל [illegible]
ה' · יען כי הוא מעביר על מדותיו [illegible] ענוים · כשאמר [illegible]
ענו זוכה להתחכם כי [illegible] חכמ' [illegible]
חכמ' ויחכם · הענו מתרחק [illegible] מן [illegible] שנ' [illegible] ה
הענו בורח מן הגדולה ומן הכבוד [illegible] ה
אלהיך · הענו שמח בחלקו [illegible] שנ' טוב מעט [illegible]
[illegible] רבי' [illegible] העולם [illegible] הוא [illegible]
[illegible] הענו ירא כל אדם [illegible] בחסידים [illegible]
היית כך [illegible] כל אדם שראיתי [illegible] יותר טוב ממני · אם
היה חכם יותר ממני אומר הוא ירא ה' יותר ממני [illegible] ואם היה
[illegible] יותר ממני אמ' הוא [illegible] ואם הוא זקן יותר ממנו
[illegible] זכיותיו מרובי' · ואם אינו זקן ממנו אמ' [illegible] עונותיו יותר [illegible]
ואם יהיה כמוהו בחכמ' [illegible] אמ' [illegible] טוב יותר [illegible]
[illegible] שעשיתי ואיני יודע עבירות שעשה · ואם הוא עשיר יותר ממנו
אמ' שעשה צדקה יותר ממני · ואם הוא עני יותר ממנו אמ' הוא שפל [illegible]
רוח יותר ממנו בעבור דלותו · [illegible] כל אדם [illegible]
[illegible] ואמ' הענו [illegible] בעבור [illegible]
[illegible] אמרו על א' מן החכמ' [illegible] אחד [illegible]
[illegible] את הגר · אמרו לו למה [illegible] אמר להם [illegible]
[illegible] · [illegible] כל מעלה [illegible] בה בני אדם חוץ מן הענוה · [illegible]
[illegible] הוא [illegible] העולם · אך מה שצריך להרחיק [illegible] ה
[illegible] שלא יהא ענו [illegible] ונבזה לפני רשעי' · [illegible] הכתו' [illegible]
[illegible] צריך [illegible] רשעי' · ואם יש [illegible] יקום מן הרשעי' לכבוד
ה' · [illegible] בכל [illegible] · [illegible] ולא [illegible]

של הטוב ויבחירם על הרע וכל טובו כמו יצחק. ואמר וקנית דינו האלהי מאד ש
שנתחייב בהם ולא יבטל ולא ישפיל בזה. ויש עוד ענוה שהיא רעה מן הגאוה ה
ההולכים שעושין עבודות שקר שהיו לובשי בגדי קנה כמו עבודי האמות ואשר שיגלחו בכהנה
ושערותם כמו של נזירים ולובשין אדרת שער למען כחש. וכן אותם ההולכים בענוה
בעיניהם הראויים. והדברים בנחת ומחזיקים עצמם כחוגרת הסירים ובריכם ואשר
שיאמינו להם וישמעו של דבריהם ויתנו להם שאין להם להחניף ושאין רמאים
בסתר ואין חושבין לקום המלאכות כן בכלי ולא כלום כחיד ועניני רעת הבריות
אלו הם ממולות ה' יותר ממש נגלוי. והם גורמין שאין השלי מאמינים לטובים.
והם נהדרין מבני אדם שיאמינו אלו כמוהן. המגלה כמו חייב לפרסמן ולהודיע
לכל כמוש אדעל מפרסמין החנפים. וכן בגילה ואל תתעלם ורפואות הגבהות
והרמאות ומרך. ואל תתעשה עבור שתראה שהרבה מבני נוך שעלין כן שאין מ
מסיין הגבהו והרמאו ואל ומוכיחי. מי האיש אשר אין בו גאוה ומי האיש אשר
יוכל להזהר והיות שיר כמשה ובמוך ושלא ירמאו בני אדם ולעשותכל מעשין
בהכלל האיש כמו בני אדם טובי וגדולי ומתי העשיר כך וכן עלפנים מ ע
אעלה כמורו ומה שיהי להם בעלת יהי גם ל. המחשבי כך שיות שאין דנעמן
תוך כי מי ששענו כראבי ויש לו כמו אשר הוא מומחה לרפאות הען וכבד
ידוע וכל מאמצות הרפואה אין זה חכמה שיאמר לא אעשה שום רפואה אם
מהיה עבר מאלו כבך. הלא כמה עובר כעולם ומה שיהיה להם מהא גם ל. הלן
זה לאם ולא לסובלו. וכן שין של שמך והשתדל בכל כחך ואל תכן עיניך
בתי שלמה ומך כמעלו החכמה ובמעלה הבן כי כמה תגלו כשכל וכחכמי. אל
תתן עיניך ולבך כמי שהוא למעלה ממך והשתדל לרוץ אחריו ולהשיגו כמו
כתוב כמעלו החכמי ובשבו בשי ונש ונרשה ונדול לדעת את ה' כלתר נבון.
מיולמו ויהי בעלם לו ובמלומו ירוה אדון.. שער השלישי

הבושת
אמרו חכמי. השכל הוא הבשת והבשת היא השכל כי על אדם
וחוה נאמר ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו
ולא היו יודעים דרך הבושת והבדל בין טוב ובין רע. ולאחר שאכלו מעץ הדעת
טוב ותפקחנה עיני שניהם. ומן כל בעלי חיים זולתי האדם אין להם בושת לפי
שאין בהם חכמה. וכל חכם לב יודע מעלת השכל כי בה ינצל מן מגונות ה
הדברים

הדברי' ובזה כח יגיע התועלת במהרה בזמן ולעצירתו ובזה יכול הרפואות לאלו אשר יהי'
שעשות החבשה גדולה כל כך צריכה שתהיה חכמתו הדואה או שתהי' מדת הבושת
רואה וקרובה לה במעשהו. והראי' על זה מה שאמר לא אמצא שלא ראית כולן חסר רק
ולא רצון מכל טבעו. ולכן ראוי שישתדל האדם והרופא במדה הנאות החשו כ/
והחכם כל עד שתהיה נטויה בטבעו ויגמור אותו על כל טבעו והביא בענינו.
חשוב ומשתמר מדותו כי בזה יגיע אל רוב המעשה. ויודע בעצמו מכל מדות ה
כ' האנשים. מדת הבושה הי' נגד גבורה ומחלת כולו ושעל כל העבודים אדם מן
כמה עבודות במה שמתביישים לעשו' בפני אדם. וכן אמרו חכמי' בלשעת
פטירתו של רבן יוחנן בן זכאי כשאמרו לו רבינו ברכנו אמר להם יהי רצון שתהא מורא ש
שמי' עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו עד כאן. אמר להם תדעו שאדם עובר עבירה
בסתר אומ' לא יראני אדם וכל זה מחמת שירא שיבא לידי בושת. ושובתו א
שימנע מן העבירו' מה' שמתבייש מבני אדם כי מרוב שלא לשון כמו לשמה.
אבל המעלה העליונה במדת הבושת הוא שמתבייש ממנו כענין שאמ' אלהי
בושתי ונכלמתי להרי' אלהי פני אליך. ואם תחשוב איך מתבייש ממנו. שאינו
רואה בעיניו. במה שאמר ודעת אשר הכל שלא יודע כל. אך הוא
שלא פנים ונגלה במחשבתו וישים את האדם על הבושה בהתבודדו וחשוב
בגדולת הש' ובשכר מה' כי הש' רואה מעשיו וכוון מחשבותיו ולבו וכמה
מחשבותיו. אחד מן החכמי' אם עבירות כל מיני שלא תעשה אל תהיין ש
שוכה ולכך כי מחלת עונות העבירות מחמת שמתביישין מבני אדם. וכן
צריך האדם להזהר מאוד כמה ולהשלים עד וכן בעת עשו העבודות שלא
יעשם מחמת כבוד בני אדם. כי הלב מחשבת וכן על האדם תמי' לגמור את
העשייה זו. כלומר כן. וכן צריך אדם לעשו' ראשון ולכל ראשונו. שיודע את לבו
ואת כחו ויתן את לבו לזה. עבוד ומעשי הוא ירא ושלמות מי הוא. עלה ומי ה
הגהיר כמו של זה לשלמה כי בעצמות אלהי' אבין עבודתו. ואמר המעשין יגיע
שמתביישים לפני' לבו. דבר יקדימו וכמו אשר כל הגוף עשו. שאמרו רבותינו
בלשון וכן ודברי' דברי רבי' כולל וכן חושבי מחשבות דבר לב ולעיים חושבי
כל רך שלא עושה עניים. ואם היו כל עשיהם עשו מעוריה וכל הדברי'
שדברו וכל המחשבו' שחשבו וגו' ונראה' לכל אדם הן מתביישין בלבבו א
מאוד. כמו וכמו שצריך להתבייש לפני תלמו המשקיף על הלבבו ורואה המחשבו'

[illegible] כל המעשים [illegible] והוא שאין שעושה האדם כל [illegible] ואין לפניו שיבחר [illegible]
[illegible] לפניו [illegible]. [illegible] האחד המתבנים [illegible] עבודה
[illegible] ועושה כמו [illegible] רצון העליון שהמתבנים לפני [illegible] והוא לפני ה'
[illegible] רעה מאד. [illegible] המתבנים [illegible] ואם כשהוא [illegible] העבירה [illegible]
[illegible] והמתבנים [illegible] [illegible]. השלישי
[illegible] מעשה הרעה בסתר [illegible] המתבנים לפני העליון [illegible] לפני האדון.
ועושה רצון העליון [illegible] העבודה [illegible] היא זאת [illegible]
[illegible] המתבנים [illegible] לפני [illegible] כמו אדם שהמתבנים לפני חברו [illegible]
[illegible] לפני ה' [illegible] [illegible] רבר [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] והאמת
[illegible] [illegible] אדם [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] אדם [illegible]
[illegible] רבר [illegible] המתבנים [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] רבר [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] והמתבנים
[illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] עליהם. [illegible]
[illegible] [illegible] שהוא עושה רבר
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible]. השלישי שהוא [illegible]

את

את הרבה כי ויקנה כבן יהוא ואורש התשובה על ענין הרבה / כיון שהחמיר הכלות והאומן
החטא · ואם אינו שגר על האומה. כתב הכסף כמו זה ענין גדול כמו כמו כי עון
השגר גדול מאד ואינו עוון חטא מכלימים ועל הרבה רבו דאוי כזה · · יש מחכמים
אם יועצו מן העבודה כמו שנהגו אנשי העיר בעבודת יחד כמו להסתכל בנשא/
וכולם כזה כמו עבודות ומכריחי את העושים אינו ומתחללים אות שאומן הוא/
ברכות כמה צריך להתחנן לומר הכלת וצריך לשאול מן העבודה אינו אם יכול לו בן
עבור מעמעם · יש מחכמים אם יקיים מצוה כי יש צווה מצות שלא עבר הען
לשמה · ומאמרו האומה שלא עברו העון יכולין יכול לו וצריך לשאול ולעשות
המצות ואין לענות אותו מצוה עבור הכלת כי צריך להתפלל ולדעת הכן שעה:
על המצוה כי זה דבר ברור שעבר המלך או מצווה מצות מלך אינו אם יכוון
כוונת גדול מן השוא המלך שלא בעשותו זה שעבר כי ישגו הכלת
ידיעת שגו הכלת שיתכוון לפני המלך כשלא יעשה זה שעבר מן הכלת
מן העולם כשיעשה זה שעבר אחרי · ואם שאומן כמו הכלת כמו המצוה:
ומחכמים וכמות המצות ושמא דרך המלך עבור הכלות זה הכלת רע מאד וכן
אם מחכמים להודות על המצות זה הכלת רע מאד וכן אם יחכם · והוכיח בנו
אדם וילמוד לו על התורה · וכן אם · על לפני רבו אם יחכם לשאול את שאומן
ידע את ויקח מאד · ועוד כי קבלן את צוות כהתחלק ואם אומר יד לפני · ואומר
חכמי לו בכוונה לזה · אלא דרך המלך שלא יחכם לשאול את שאומר ידע כן מגיון
כן מהגדול · אלא תמימה והודה המלך שנה אחר אותה בעבודה עבד המלך ולא א
אכסף · חסר שרוח שלא הכלת כי חטא לבו לומר אות כי רבים שלא חסר הן חוטא
וכתב לו עבד כמו יחטאו · ותרגם על חטא וגו' חטאתם · ועל זה אמר כי המצות צריך
לעשות כל תרי לקיים המצות ומצוות · וצריך לעבוד ואת כמו הכלת כמו מלו
ואם יצא חוטא וכמה יבוא עליו שלא התשובה כמו אם מצות בעון להסיר · ועניין
כמו לחטאת · דבר ומן חטא מאד של פעם להעביר הרחמן · וזהו יראה
השבת על פני כי אם זו בעונות · ואמר מאד שלא יכול אם אדם כי מאומן
חכמי המלך כמו חכם כתבו מן לו ולא לבד · אמר הרמב"ם ז"ל הלכות תשובה פ"ב
אחד ממון ואינו מרוחק ודומה לאותיות וכן מאמר חכמי לשון הלכה זה אומן

עליך אם יש לו לאדם שיכול לעשות דבר בצינעה ואז יכסוף מהם ברבים. ומדה
זאת תמיד. אשר שומעת לעולמות לשמוע לא תחטא ולבסוף לעולם לפני יהוה. אמרו במוסר
התוכחה אמרו רז"ל לא תשא עליו חטא. תוכחה מאהבה בסתר ובנחת. כי אם אמרות
התוכחה תוכחות ברבים ומביישהו או תגלה עליו פשעו כל המבייש חבירו אין במקום
התוכחה כי חשבת שהוא בו כמו שעושה דבר רע. לכן צריך אדם ליזהר שלא
יעשה דבר בעולם שיבוא על ידו לבייש את חבירו. גם בדבר תורה אם ישאל אין עם חכמה
ויבוש חבירו שעה לא יאמר לו טעית או אינך מבין כזה שלא יתבייש. אך
יעשה בעלמא כאילו לא הבין שטעה. וכן לא יכנה שם לחבירו שלא יתבייש אפילו אם זה
יחפוץ לדבר מאומה שיש לו שם כינוי. וכשהוא כועס יאמר לו וכוונו לו ומבייש אותו
או יאמר לו שהוא עובר עבירה כנגדו. ולא יאמר אדם לחבירו לאדם לו לקה
ויהיה כמו ואני לא ראיתי אותו כזה הוא עושה כבוד לעצמו בבושת חבירו. וכן ידקדק ב
כל ענין שלא יגיע בושת לחבירו מתוך דבריו. ולעולם יהא אדם מן הנעלבים ולא מן
העולבים. ומן השומעים חרפתם ואינם משיבים ועליהם הכתוב אומר כשמש
כנגד מדה. יען אשר שמע חרפתו והבליג ... לו להיות כן יותר מאור
השמש כמו שנאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. ומדת הבושת יגיע לענוה. כי יכנע
לבו מחמת בושתו. ויגיע למדת הענוה כי הביישן יתבייש לעשות מעשיו בגלוי.
אמרו חכמים סימן הביישן הבושת הנראה על פניו כי מי שהוא ביישן הוא סימן
שהוא מזרע אברהם יצחק ויעקב. ואמרו חכמים הבושת ידוע בעת הכעס. ואין
טובה שעות הביישן מאהבת הבושה. צריך אדם להתבייש מכל אדם ולשון עליונים
מצוה בכלל שאמרו ידוע ומצינו שאול בהתחבאו בכלים שנאמר הנה הוא נחבא אל
הכלים. ושאול בחר למלכות כמו שנאמר הראיתם אשר בחר בו ה'. אמרו חכמים המדה הזאת
ממעלות הנפש היקרה. והיא לשמות נפש היקרה השלמות הגדול ומי שמתבייש
ינצל מעבירות ועמה תתכונן רוח... השלים השער הרביעי

העזות

היא מדה גרועה בכל פעולותיה והוא היפך ממדת הבושת. כי ה
הביישן מתבייש על מדותיו הרעות ומעשיו אבל מי שהוא עז פנים. לא י
יתבייש לפני איש אך הוא עושה כשהוא עם כל אדם והוא עושה כל מעשה רע ולא
יתבייש

יתבייש אך מתחילין ברעה ומתגלגלה בעבירה ועל כ' חכמי' פניה ומשלם ועל הכת' נאמר
עזוקי ואמיצי לב. וכל המעלות הטובות הנאמרות על הבושת הם הפך העזות. ומאשר
מתגבר האדם במדת הגאות הוא מאד נבזה בעיני כל ואשם הוא חבב'. והרבה רעות
נגררות אחר העזות כי מתוך שהוא מעיז פניו עם כל לא ימנע מן המחלוקת ולא
תעשה. לא שהוא מעיז פניו הוא מכחיש יחוסו והוא לא ישא פני גדול ופני קטן
לא יחוס וכל עבירות שבתורה הם קלות בעיניו ועובר עליה' הכל לפי רוב העזות
ונלוז על שמים ופניהם. העז נקרא רשע שנ' העז איש רשע בפניו והרשע נקרא
מתועב מאד ומשנאי' לפני ה'. ואם הרשעי' מתועבת דרכו ושם רשעי' ירקב. על
הכלל של ונלוז עשי' דרכו ושלהם רשע של לא ודרך רשעי' יאבד. ועוד מי שיש בו
העזות עושה עבירות חמורות חמורות. ומוסר עצמו לגיה'. ועוד דרך זו אם ממנה
שאין לו שום בושת פני' וגלה עניו לא לפני לבין אנשים ולא חטאתי ולא היא חולה
רעה. ומי מאבדו רשע ואומר לא חטאתי. שנ' הנן שופט את האדם ואינו מרחם
עליו שנ' הנה נשפט אותך על אמרך לא חטאתי. וכתי' ומודה ועוזב ירוחם
והעז הוא רחוק מאד מדרכי התשובה. על הבושה על העזות פני' מאמר לו המדה
הזאת רעה מאד כי מביאה את האדם לבייש את חבירו ואת העני' כענין שנא'
תחנוני' ידבר רש ועשיר יענה עזות. וכל המרבה רעתו ומעיז פניו בעניים ומן
ערכו עוד ומכחיש מרוב שעומד אך המדה הזאת מולידים מן העז מאוד והרחיקו
ממנו. אך המדה הזאת משובחת כשהי' כשבו הטוב והעזו פניו נגד הרשעי'
ולהלחם שהוי כענין שלא ישמע עליהם שלא להורות של שקר ולהחזיק הק
וצריך להעיז פניו בגדולי' המלכות אם אם ישתדלו כל כן. ועל' להעיז פניו נגד רבותיו
לשאול מה שאינו יודע ולא יתבייש בזה. וצריך להעיז פניו להוכיח בני אדם ולהודיע
להם חטאתם. וצריך אדם להתרחק על מדת הגאות והכנעה במאד הנעשה
והתגבר עליה כפי כחו כי נשה מאד להסיר ממדה הזאת אם לא שישי' חזק
כחו ושלם בבורחו להלחם והתגבר מפני כאוון החטאות והעמיד בגדרו
ושלמו כאוון אשר יגדל שכר על עושי' התשובה.

האהבה כוללת מעשי' רבי' יותר מכל המדות ומפני שמשמשי' האדם האהבה
לטובה היא למעלה מכל המדות כדכ' ואהבת את ה' אלהיך
ואין מעלה כמעלת הטוב יותר ממי שעובד מאהבה וכשישים האדם האהבה לרעה אין מד'
רעה בכל המדות כמוה. ודע שעיקר שהאהבה תלויות כל המעשי' בעולם

אהבתו · כי יש בזה ט׳ מיני אהבות וז׳ משנים אלו · האהבה הראשונה האדם אוהב את
בנו ומרוב ... אהבתו אותם אינם מייסרם לדרך טובה ומשחת ... בלי ירות ... ה
הרע ומזה יבא הבן נבל · האהבה השנית אהבת אשתו ומרוב חשקו בה או האומן או
יהיה ... ומדבר אלו כמותה ... ומוד ושומע בעצתו כדי להרבות ... ומרוב ... המשוגע
... יזח מן הלבב ויבא לג׳ עון · האהבה השלישית אהבת ... ואם יהיה ... ר
רעה כשור ... היא ... ואכן כל ... והיא ... אחריה ומרוב אהבה
אין ... סבו ... ושומע ... והיא ... למעלה רע׳ וגם מרוב אהבתו
... בהם ... ודבר ... · האהבה הרביעית היא
אהבת קרובו אחיו ואחיותיו ... ושאר קרובו רעיו וחבריו ומרוב אהבתם
יסייעם להם במחלוקת ולא יחוש ... אם הם ... כבעלו ... אך
... להם ... ולא ... את ... גם
... ואף את ... היא ... · גם ... והעושק
ומשנות ... להם ... מתוך ... ומ...
אם הם רשעים לא יחוש ... האהבה ... עיניו ... ויש בזה
... גדול כי הם ... · האהבה החמישית היא אהבת ... · ...
ומרוב ... אוהב את החיות ... כשיון האהבה הששית היא אהבת
הכבוד ... הכבוד לא ... כי ... את ... או
... ובשאר ... אחר ... והכבוד ... שיתן
לו ... וזהו ... גדול במעשה העבירה ... ומעשה טובי׳
הכבוד ... מן העולם ... את ... הכבוד ... ומעשים
טובים ... מן העולם שיעשה כמה מעשי׳ ... · ועוד יש אהבה השביעית
שהיא רעה על כל האהבות אהבת ... כמו אכילה ושתיה ושאר ה
הנאות כמו ... ואין צריך להאריך ... · כי האוהב את ...
והאוהב ... והולך ... ואין ... ושבע
השאר ... ושבעת ... ·
... · ... האהבות האלה · צריך חכמ׳
גדולה

5

טו

גדולה ומעולה מן [illegible] כל האהבות האלה [illegible] לב האדם . ואין
[illegible]
[illegible]
[illegible] כל האהבות האלה [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ואהבת הממון
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] אברהם
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ועוד רב' [illegible] · [illegible] שהוא [illegible] לכל [illegible] יתן ד
[illegible] · וגם [illegible]
האהב' [illegible] עם הכל [illegible] כך הוא [illegible] ולעשות מעשה ·
טוב' · וגם דרך האהב' [illegible] יתב'
לעבוד הבו' [illegible] כל [illegible]
[illegible] אדם לאהבת
כל אדם · [illegible] הדרך הוא [illegible] כל אדם [illegible]
[illegible] כל אדם [illegible] · העני
[illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · א
[illegible] · [illegible] · א
הז הוא [illegible] · [illegible] אדם [illegible] ·
אל [illegible] · [illegible] שלום והוא אל [illegible] · ולא [illegible]
אדם [illegible] כל אדם [illegible] · [illegible] האהב' · [illegible]
[illegible] · [illegible] כל אדם [illegible] · אם [illegible] אדם [illegible]
[illegible] לא ידבר על אדם רעה · ולא [illegible] על אדם רעה · ולא
[illegible] על כל [illegible] ואז יהי' אהוב
לכל [illegible] כל אדם [illegible] · ולא [illegible] על שום אדם · אך [illegible]
אדם · [illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
כל [illegible] ולא [illegible]
על [illegible] · ולא [illegible] · ואם [illegible] · אם [illegible]
[illegible] · אם [illegible] · אם [illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible] עם כל אדם [illegible] · [illegible]

חכמי'

חכמי׳ כשרוצה להתחבר עם אדם מכבדתו · ואם יורה לך האדם בשעת בושה ה
תתחבר לו · ויום ואז [illegible] אותך · אל תתחבר לחבר אלא מי שירא עבד אלהים ו
ולא יתחבר למסכני׳ על השו׳ שנ׳ אל תאמרו קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר ו
ואסור להתחבר לרשע [illegible] שנ׳ בהתחברך לרשע פרץ ה׳ את מעשיך · [illegible]
לדבר אלוה אסור להתחבר לרשע [illegible] על רשע [illegible] ולא תתחבר [illegible]
[illegible] ר׳ [illegible] אל תתחבר לרשע [illegible] לדבר אלוה · [illegible]
בחכמי׳ [illegible] · [illegible] את מעשה [illegible]
[illegible] · [illegible]
ואל תחבר [illegible] · [illegible] חבר [illegible]
על מעשיך [illegible] · [illegible] חבר [illegible]
עבור [illegible] · ואם [illegible] אדם על [illegible]
[illegible] עם [illegible] · [illegible]
כן · [illegible] ולא ירבה [illegible] עם [illegible] · ולא [illegible]
[illegible] אלא [illegible]
[illegible] · והוא שלא [illegible]
[illegible] אותן [illegible] זה [illegible]
ויאמר [illegible] ישראל [illegible] · [illegible]
[illegible] חבה
[illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] עבר או [illegible] ·
[illegible] בעולם הזה [illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible]
[illegible] · [illegible] יום [illegible] ·
[illegible] · [illegible] יום [illegible] אהבה [illegible]
[illegible] · [illegible] חיים [illegible]
[illegible] עד הבן [illegible]

מעשין שלא כרצון בוראו כמו שאמר ... לכן כשמגיע שום חולי בגופו או ... שעל ידיו נתוד
יבאו לו ... ולמסור עצמו ועל ... ובחטאי׳ · והמדה הכבוד היא רעה
מאד מאד לכן יברח מן הכבוד בכל יכלתו · ואם אדם מרדף אחרי דבר׳ והם של
כבוד והנאות הגוף אחרים או הוא ... לשם שמים · כי הכבוד ...
המעלה כי כל מעשה שיעשה יחשב להתכבד · ואפי׳ אם לא יחוש על הכבוד · אם
הוא רודף להנאות העולם הזה או כל מעשיו ... כי הרבה ... אחר הבלים ולא
ירק ... להתרחק מן הכבוד ומן להנאות אחרי׳ · ולמעשה שיש מצוה בבריחת
הכבוד · ... הוא ... החכם ... ולהתחזק על עבור מעשין
בטובה · ... דבריו ... ואם היה כן ... שיחבריו ולשמור
דבריו ... כמו ... אחר הכבוד כדי להוציא ... · וכן אם ... אין
להחזיק עד שיקיימהו · אבל אם ... אחר הכבוד ... חכמי׳ ...
והכבוד מוציאין את האדם מן העולם · ולא יאמר ולא יעשה שום מעשה טוב כדי ...
שיתכבד אך יעשה מעשיו ... לשם הבורא ... הכבוד ... · והמדה ...
כמו מכאוב ... אדם שיברח מעשין ... כדי ...
ויבא שבח ... ... זה הדבר · ... או יעשה ... ל
לא יבא ... אלא ... הדבר ... כדי ... דבר׳ ...
להם ... ולא ...
על ... דבר׳ ... כדי ... ... אלא
הארץ ... כדי ... · ... כדי ...
כבוד · ... לא ... של ... הטוב והמוסר · ... דברי ...
... אם ... · לא ... דבר׳ ... שהם ... להיות
... עצמו · ... שלום ... כדי ... ...
... ... כבוד ... · והוא הולך אחר ...
... · כי ... ... כמו ... שלו · לכן צריך
... · ... עשה לשם ... אם ... ... · ואם ...
האדם ... אחר כבוד ל
... · ... אחר ... כדי ... · ... ולא ... כי
... כמו כדי ... · ... כדי ... עד ... עליך
...
בעקר

בטעם הטעם · ואם הוא חשוב הלבן אשר כן יגיע ועורה ואם אכלתך גלה ביום ה
מאכלתך כולה · והתשובה לכל פניו ביום כי שתבא השעה אכלתך גלה ביום ומתוק
כן יהא שנים הדר' גלה עליך · והתשובה לשתות מים אתה אכ' תהיה כוונתך כשתות
הין לשמחת נפשך או להעביר הצמא · והאמר מאד מאד מהרהורך כי הוא המאוה ה
הנחו להורה ולשלום · זה הכלל אשר על· אלא אדם כל המעשה באכילה ושתיה / אך כ
כאשר ישתה הוא כוונתו להעמיד נפשו על כדרו ומושיך ימי חיו · ולא אם ב
האדם את הענ' כי שאכל וישתה מאין לרעבה · וכן אם אחד מן המוסר' מאמר החכ'
אותו אל אשתו ואמ' הכתוב אחיה אל אוהב · ויש גם צריך אותו לשובע נפשו ·
וכיון רשעי' החסר · וכן העושה אשה יחשוב לשם שיצא' פריה ורבי' ויהיו לו בנים
עובדי ה' ויראי שמים · או יחשוב שיצא האותן ויצא לבו כמשרן וכדי שאינו
להתראות לאחרי' אחר' · או יכוון כדי לבריות נפשו כי יציאת הזרע הוא בריאות
תהנה אותו הארכה לשמים אחר אחר יבוא שלו חלאי' גדלו · והמלך ברוך זה כל
ומן כלו עובד ה' תמיד · ואמ' בשעה שעולה ויורד · ואמ' בשעה שעושה מעשה שאח
כדי שיאכלו כרכו כלכם עד שיהא נפשו שלם לעבוד את ה' ואמ' בשעה שהוא
אם ילך לדעת שתשוב נפשו עליו ויחזור נפשו שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והו'
חולה · שיהא שלו עבודה לשם' כה · וכל שהוא זה לכו תמיד / ואמרו מעשיך יהיו
לשם' והוא מה שאמר שלמה בחכמתו בכל דרכך דעהו · ושובו אדם כל האהבות
וידבק באהב' הבו' ית' ואהבת ה' היא הכלל' כל הדברי' וסוף כל המעלו' והיא
מדרגה על עליון העבודה · וכל המדרגות הם כמו סולם לעלות האהבה והיא ערב
נפשו ומעשי' נביאי' והחסידי' ובסוף קוטן אין למעלה ממנה · והרבה מעשי' מ
אחר' הספק' יראת ה' על אהבתו של' ועבד ישראל מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה
את ה' וגו' · ואמרו שאהבה הגדו' חסרי' שות' ומוסף וגדולה שבמדרגו' אל מ
מדרגות האלו' ואין לבוא האדם אליה אלא שיתבונן' בדברי' וכתבן מאלו' ונש'
היראה קודמת לאהבה · ומה היא האהבה · היא תאות הנפש נקודה במעלו'
אל הבו' כדי שתדבק באור העליון · הנפש הזאת היא מקור הדעת והיא טהור'
נזכה והבו' בשרה בגוף אשר חשך רב · כשוהה עם הגוף כרכה · ואמרו ל
שהאדם מלובש בגוף אין כח בנשמה לחשוב אחר בוראה כי מעורב' היא בתאו'
הגוף · וכל יצי' נטיות האדם אינו מבקש ומוצא שואל אלא תענוגיו ותאותיו כי

מרוב תאות הגוף אחר המאכל ומשתה ועניני עולם הזה שהם שוא ושקר ואסוף הון רב׳ איננם
בנפשה לשוב אחר בוריה כי מלובשת בכלי חשך. ואחרי שהרגיש בזה שיש בה חטא
בנפשה בלתי שיוחק הגוף או היא תתאוה לבקש מנוחה ממרחק הגוף כאשר יתאוה החולה
לרפואה. וכשתרפא הנפש מתחלואי הגוף אז יבא לה עזר מעצמה ובה בנפשה. וכשת
היא האהבה שיאהב את ה׳ אהב׳ גדולה יתירה רבה מאד עד שתהא נפשו קשורה באהב׳
ה׳. והנפש היא מלאה אהבה ומורה תאהבה היא קשורה בשמחה. ומורה השמחה מבטח
מעולם בעבודות הגוף ותענוגי העו׳. ומורה השמחה עזה ומתגברת על לבבו. כל העו׳
שבעול׳ הם כאין כנגד התגברות שמחת האהבה. וכל חסר שעשועי עולם כלא היו כנגד
שעשוע לב האוהב את ה׳ בכל לבבו ובכל הרהוריו איך לעשות רצון הבו׳ ולזכות את הרבי׳
ולעשות נ״ר ליוצרו ולמסור עצמו באהבת השי׳. זהו אהבת השם. שלא תשגו׳ על מה שכתבו׳ במו׳
והאוהב׳ כאין פנים שמסר עצמו על קידוש השם. ומצינו אבי׳ ההמוני׳ ירא אם מחוץ ועד שון
בעל. ואמר שלא רצה לקחת מנעם ולבעל דברי תורה בשכלו תענוגי׳ ותענוגי׳ יראו ומחבת
ראוית שי׳ ודבור ועם לעזוב שיוזי׳ ומעשי׳ ומירות כדי להיות לבבו שמחה באהב׳ השי׳
השבו מאהב׳ עניין כרע׳ ומיתה וכולך במחשבת החכמה והיראה ואז יעשה כל המצות
מאהבה. והיאך יאהבהו׳ יאהבהו אהבה גדולה ולא מפני דבר בעה״ז ולא מפני יראת הרעה
ולא כדי לירש הטובה. אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא. ומעלה זו
גדולה עד מאד ואין כל חכם זוכה לה. והיא מעלת אברהם אבי׳ שקראו הק׳ אוהבי שלא עבד
אלא מאהבה. והיא המעלה שצוה הק׳ ע״י משה רבי׳ שנ׳ ואהבת את ה׳ אלהי׳ בכל לבבך
ובכל נפשך. וכשיאהב׳ את השי׳ אהבה הראויה מיד יעשה כל המצות מאהבה.
דבר ידוע וברור שאין אהבת הק׳ נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמי׳ כראוי ויעזוב
כל דבר שבעולם חוץ ממנה כמו שצוה ואמ׳ ואהבת בכל לבבך ובכל נפשך ושלא שוגה
בה תמי׳ כאילו הוא חולה מאהב׳. שאין דעתו פנויה מאותה אהבה שהוא שוגה בה תמי׳ בין
בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יותר מזה תהא אהבת ה׳ בלבו הוא שאמר
שלמה דרך משל כי חולת אהבה אני. וכל שיר השירים הוא משל לענין זה. לפי׳ צריך האד׳
ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמו׳ ותבונות המודיעו׳ לו לפי כחו שיש באדם להשיג
האל הנכבד ית׳ שיראה מלכו לאהב׳ וליראה ממנו שנ׳ ואהבת את ה׳ אלהי׳. וזה הדרך להשיג
אהבת השי׳. בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאי׳ הגדו׳ ויראה מהם חכמתו שאין
לו ערך ואין לו קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע את השי׳ הגדו׳ כ

כמו

כמו שאמ' דוד צמאה נפשי לאל חי · וכשמחשב בדברי' האלו מיד הוא נרתע לאחוריו וירא ויפחד ו
ויודע שהוא בריה קטנה שפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות כמו שאמ' דוד כי
שמיך מעשה אצבעותי' ירח וכוכבי' · ומה אנוש כי תזכרנו · וכשיבין שאדם נ
מתבונן בדברי' אלו / ומכיר מעשיו הגדולים ויראת חכמתו בכל היצור' / ובכל הברואי' מוסיף
אהבה ליוצרו ותשתוקק נפשו ונכספה בשרו לאהוב השם' · וירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו.
כשיעריך עצמו לאחד מן הגופות הטהורים הקדושי' / והגדולי' · כענין אחר שאמר אשרי איש
ירא ה' · וכענין אחר שנ' ירא אלהי' · באותן שאמרו מדין עושים שהם מאהבתם ומיראתם
שלמה · וזאת המדה רחוק מאהבה מאד · אבל ירא ה' כענין אדם שאוהב את אשתו והיא
אהובתו והוא ירא לעשות דבר כנגדה פן יאהב אחרת כן הדרך הזה חושב ראשון מאה /
אהבת השם / וירא לעבור מצותיו פן יפסיד אהבת השם / ואין עבודת ה' בזאת הוא יראה
האהבה · ועליו כתוב' ... לעשות חפצו · וזאת היראה היא האהבה
ועליה עוד יראת ה' היא אוצרו · ומן האהבה הזאת מתקיימות אלא למי שיש בו דעת
לקיים כל המצות כהלכתן כו'. שאינו יודע המצות שלמה · אבל הכל מן זה נקרא אמה
נאור · לכן יאהב אדם כל אשר יבראנו ואהבת השם מקדשהו ומביאו שמו.. שער השנאה

השנאה

מדה הזאת יש בה לאו לא תשנא את אחיך בלבבך · וכמה הזהירו חכ'
מלהשתמש במדת השנאה · והיא גורמת עבירות הרבה כמו שאמרו
כמה שונאו חכמ' לעז ממספר בעונם ומצא עליו לה' · וראה דורש חנה עליו ושמח לאיד
ועריות עשים שיגיע לו כשמצא להזיק לו · ועשם ומער עליו ולא ירחם עליו אפי' הוא רחו'
מאוד · ומחמת השנאה יקנא אנשים הטובי' · ושונאים בעיניו ובפניו אחרי' ומתעשב
מבעליו · ולא יודה על האמת ואם הוא חובה לו הוא יענש · ויש כמה מיני שנאות : יש
שונא חבי' עבור שבזיון לו במאומה או הכהו או עבור שחטאו · או עבור שהוציא עליו
שם רע על כל מילו ובוחא בבם לא ישנא ויתחנן כמו שנ' ולא דבר משלום עם אחיו /
אלא עשה להודיעו ולו' לו למה עשית לי כך וכך שנ' הוכח תוכיח את עמיתך ואם ח
חזר ובקש ממנו מחילה צריך למחול לו ולא יהא קשה למחול · ואף אם לא יבקש ר
רחמי' ממנו לא ישנאהו אלא יתקרב עמו באהבה ושלום · כמו ויהי כן שיתנו זה שנו
· יש שנאה והיא רעה מאד והיא שנאת חנם והיא החריבה בית שני · ושנאה מחמת
קנאה היא רעה ממנה · ורחוק לאדם לייסר את עצמו ולהתרחק ממנה · אם תרצה
אישמוק חבורך בקרו תמי' · אם תרצה שיאהבך בקרו לעיתים רחוקי' שנ' הוקר רגלך
מבית רעך וגו' · יש שונ' חבירו עבור שאינו עושה לו חסד או שאינו נותן לו ברכה

אהבה

כפי חפצו · או שאינו מלוהו בשעת רחקו · כל זה ראוי לאדם להרחיק מזה וכיוצא בזה · אך יקבל
באהבה כל מה שיעשה עמו חבירו ולא יכניסה בלבו · ויחשוב אילו הייתי אני מחת ... היה
עושה לי כך · גזרות מתנות כן והוא מאתם · ואם הוא שונא בשעה שכחו או שהוא חולה ונמסר
בייסורין יחשוב אשר הביא לעוברי עבירה שהן כל אלו ויקבל מאהבה · ואין ספק כשיעשה זה אז
תסתלק מלבו כל שנאה · וזהו יסוד גדול ועמוד חזק בתורה וכשתתרגל מאהבה כל דבר ·
והמצות שלא בדבר זה · ולומר על כל מעשיו גם זו לטובה · ומתוך כך כלו ושמח בייסורי
הבית דהיינו הוא עיקר גדול ותכלית אהבת הבורא ואם כל שנאה נחלשה ונעשה
רק העולם כל מוזן שנתכבד מיומן כל זה הכל ועשה רצה · כי יחשוב כל אדם שלא יוכל ו
להיות יותר ממה שנגזר לו הבורא · והרע שבשנאה השנאה והקשה שבה השונאי מוכיחי
והמשלי אותם בדרך ישרה · כענין שנ' שנאו בשער מוכיח · ויש שנאה רעה ממנה כגון כ
בני השונאי עושי טובה ומיטיבי להם כענין שנ' וישטנוני תחת רדפי טוב · והולכי בדרך
זה שונאי השם כי הם שונאי את אוהבו והם שונאי את הכל והמעט אחד שבהם נעשים
ומאסו את המוכיחי אותם · וצריך שתדע כי יש שונאי בני אדם גם הם ישטמוהו · ו
והמחבר שנאה כלל גדול מבוא על עשה רעה · וכשיש אהבה שלא לשם השם תשוב האהבה
לשנאה גדולה · ... אל תאמין ב
בעבת השונא והאויב שנ' ומתברכות נשיקות שונא · ורב כי ירבה בין אויביו ...
בקרבו · ואפשר שהם שונאי גמורי כלבם · וצריך שלא תאמין להם כמו שנ' בשפתיו ינכר
שונא · ואם שמחליק לשונו ומדבר רך ... כמה שנ' כי יחנן קולו אל ת
תאמין בו כי שבע תועבות בלבו · וזה כמו שהראה יואב לאבנר ולעמשא בן יתר
שלום ואהבה עד שהרגם · וכמו שעשו עם גדליה בן אחיקם עד שהרגו · ולא תהיה ... החכם ·
הטוב שבכל שתחשוב על שונאיך שישובו ואהבתך אם תוכל · ויש שנאה שהיא מצוה כגון
לשנוא אדם רשע שאינו מקבל תוכחה שנ' יראת ה' שנאת רע · ואז הוא משנאיך ה' אשנא ו
ובמתקוממיך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי · ויעשה שקר ודבר כזב · סוף דבר
ישנא כל דבר המרחיק אותו מן השם ומאהבת הש"י ויהי הכל כענין שנ' על כל אורח שקר שנאתי ·
וזה כלל גדול שישנא האדם כל דרך השקר · וכל מי שאוהב שנאה ודרכי השקר יוסיף אהבה
לדרכי השקר שנאתי ואתעבה ... · ויאהוב אמת ושלום כדכתיב ה
והאמת והשלום אהבו ·

שער השמיני

הרחמים זאת המדה היא משובחת מאד והיא אחת מי"ג מדות שנשתבח בהן הבורא כדכ'
אל רחום וחנון · וכל מה שיוכל האדם להתנהג בה יש לו להשתדל · וכמו ש
שאדם רוצה שירחמו עליו בשעת צרתו כן ראוי לו שירחם על מי שיצטרך כמו שנ' הכתוב
והלכת בדרכיו · הבורא חונן אדם דעה ולעבדיו הצריכים והיתרם כה כמו שיתנ

בימין

ביוסף כי נכמרו רחמיו. ורבו' ז"ל משבחו שהיא מדת רחמני' והחניה תמיד בכלם ונותן
בכל היום.. כמה מיני רחמנות הם. יש רחמנות זו מזו רחמי האב על בנו זהו רחמנות
בכל מטבע כדרך הטבע והבהמות והעופות המרחמות על בניה'. ואם האדם מרחם על בנו
כדרך שהבהמות מרחמות אין זה רחמנות מעולה. ואם יודע שבנו אוסר מבין כי יכאבו רחמיו
עליו להכותו ומניחו לילך בשרירות לבו הרע. הנה זה הרחמנות עורר ומאבד הבן מחמת יו
זה. הנה האדון מרחם על עבדיו ואדם המרחם על חבירו כגון שמצוה מאמר רעהו
הכל טוב מאד שיהיו כלם מדת הרחמנות. אבל הטוב והמעולה שבמדת הרחמנות
שירחם על כל הבריות ועל הבורא כרחמי אב לבנו יודע אמתך. וירחם על שונאו
יותר ממה שירחם על עצמו. וצריך להתרחק מכל אשר להזיקו כדרך. וזה היותר טוב
כאכזריות. כי האכזרי הוא רחמנות. ואין האכזרי מרחם שום על כל אומה ומשפחה
ממנו. אלא להגלות לשון לדרך טובה. ואשה צריך לבל הרחמנות ברחמי' יותר מלא
כל אדם. אך כל זה לא יעשה לילך בשרירות לבו. וגם צריך שלא ירחם על שונאו יותר א
מראי. אלא צריך לייסר עצמו ולהרחיק לבו הרע. וכן ירחם על קרובו העניים יותר ו
ויתפלל על התשובה. וגם על כל העניים ירחם. וביותר צריך לרחם על יראי שמים. וזהו
עיקר הרחמנות החיצון ומרחם על עבדי ה' ועל עושי רצונו. אבל יש רחמנות שהוא
רע יותר מן האכזריות כגון המרחם על הרשע ומחניף אותו. ויש מכשול גדול ואין
המדה המגונה כי רשע' ומחניפים לו ומשקיל הטובי' ומואס בהם ועל עושר במה
לא תחמול עליו ולא. גם לא ירחם על מכבדין כדכתיב ודל לא תהדר בריבו. ויזהר
שלא יטה משפט בעבור חמלו על עני. ויש רחמנות שהוא אכזריות כגון המורה לו
לעני ואהבה מכבוד שלו על אותו עני ואין נותנו לו כך וכך אתה צריך לרחם ולשבו
אותו בכל אשר אוכל עליך ועל עושר ורחמי רשעים אכזרי. וגם על הבהמות
צריך לרחם כי אסור צער בעלי חיים ועל אמר תורה אם הגם תמים עמו. וצריך
להאכיל בהמתו קודם שיאכל כדכתיב ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת
ושבעת. מדת הרחמנות היא מן מדות אברהם אבינו. שנאמר כדכתיב ונתן לך ר
רחמים ורחמך והרבך. לכן כל אדם יתנהג ויקבל כל דבריו כלשון תנא ותחנוני. וגם
בעת התפלה יתפלל תפלתו בתחנוני'. ומאד יקבל אדם שכר בשביל הרחמנות על
עני. והוא דבקות בגמילות ורבו' ז"ל אמרו' שכר מצות הצדקה וחיוב שלמות' אבל אתה
וחנוני' גדול מצות הדברים. הלא תראה כי חז"ל המתקפרשה לשון אתבבך.

כמ״ש כרכ׳ והמפייסן ומחבקן כמה עשר בימות · אבן כרבור שמתוו ילא לו לך להבי של
לב עני · ויהא דבריו בנחת ואמון ויתמוך ממעשיו ויעלבון ידיו ויגבהו וינשאהו ..
ויתמיה כן אדם הרחמ של שמחת המתגיים לעניים והביאה אל תעשה מיוחד אשר לא
ראתה עין · ולא יכחך רוב הטובה לעזו ושוב שחה ממנו אל החושך · חמול על עצמך
ורחם וחוס של נפשך ולא תהלל יצר הרע שימשך בהבלי התענוג · אל החכם מן הרשעים ע
ע׳ שמור אדם ברחמי הרחמים · וכדברי שלמה מלבא של הרחמים והתשובה במחה הכל לשתי
אות · ואלת המדה הזאת תבחין והשכל אשר הבורא מתהלל בה עם כל הברואים
שנ׳ ורחמיו על כל מעשיו ·· שער — השמיני

האכזריות

היא הפך הרחמנו׳ כדכת׳ אכזרי המה ולא ירחמו · ומן המדה הזאת
נמשכות כלבית אך היא כנגד הרשע כדכ׳ ורחמי רשעי׳ אכזרי · וגם
המדה הזאת נמשכות כעזי הפנים · שנ׳ גוי עז פנים אשר לא ישא פנים לזקן ונער לא יחון
וכבר ידעת מה מדת העזות · וגם נאמר רוע מדת האכזרין כי לעני׳ תמצאם אכזרים
באויב והאומה שמור כו אך איש מר יבקש רע ומלאך אכזרי ישולח בו · האכזרי אין
בו נמצאת חסדי׳ כדכת׳ גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי · האכזרי רחוק מאד מן ה
המדות הטובות כי לא ירחם על העני׳ ולא ילוה להם כדי צרכם ולא יתן להם כדכתיב
מלוה ה׳ חונן דל · ונאמר טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט · ונא׳ אשרי משכיל אל
דל ביום רעה ימלטהו ה׳ · וכל אלה הם היפך האכזרי · גם הוא לא ישגיח בצרות חבריו כ
הולך הרבה בדרך המלך עדי ואינו בחלורם לבושו שם · ובאיוב כתי׳ אם לא בכיתי לקשה
יום עגמה נפשי לאביון וזה רחוק מאד מן האכזרי · ומן המדה הזאת נמשכות ... כ
נקמה אשר כשבכל האומות המוקדשים והחמס · וכמה אשר תמצא נפש המקומות
על האדם ... הרחמני · והאכזריות מעבר להרם ולרון כדכתי׳ אכזרי׳
המה ושטף אף · אין חמה כחמה של אכזריות · וכל מדות הכו׳ ... כחנן רחם
יגבור · אבל זה רחוק מן האדם לרחם בעת הצער · ועוד המדה הזאת מבלו של
האדם להשיג הנקמה ברוחבו דכת׳ לא יחמול כי נקם פי׳ כמ״ש נקמה מן חמלה אל
אכזריות · והכתוב אומר לא רע ולא תשחר אשר לשון כלב הזהרים כמ״ש שלא לשנו
ומשא לבעת חברו · גם אף אם נפלו כלם מפיעם לא ישמח כדכתי׳ בנפול אויבך
אל תשמח ובהכשלו אל יגל לבך · והנעם והנער איש מעבר על מדותיו ואיש מוחל
וחמרו הבלעני׳ עליו וזה עבר ומושך המחלוקת והשעה וכבר ידעת מה טוב ומה

נעצ׳

10

[illegible]

כנגד מדת השלום · וכלל האזהרות הגזל הם מאומה משלו כבה אשר אותו ושש גזל.
יש ושל גזל והחשב שלו מאה רבה או הגזל לכל הגזל וכתי אחריו כי [illegible]
וגבע וגשוב נפש · אעפ שיש עבירות גדולות וחמורות מן הגזל שעש הגזל חמור
אשר כתוב קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס וגו' ואמרו ז"ל מלאה עונו
אין מתחתם בפחן מן הגזל · וגם שמלשער מלשה ויתן בגזל אוכלשמה וכל [illegible]
עבר ומתחשב מותה בידי שמים · וכן הדרש' שבירם ולגזל גזל מודעשין ומנם
רבי דן מהן ומלשמה בעיניהם כרכרם כל אלוהו ומה לא תעשן אם עשה תעשה אות
וגו' מדה כנגד מדה מלשה כנגד עשי מלשה · ונערכם יתומי' כנגד עשוי יתומים ·
והמלשר כל איש כשלא עובר בלא תעשה שנ' ולרעת איש את גזירתו ואל תונע
כל אמרות דבריו · ואמרו כל העושה עשלו חוץ מלשעורי אותה · לכן ישמור כל אדם
שלא ישגה חכמה בשום דבר לא במעשה ולא בדברים · הגזל שני כמין שמל [illegible]
ואמרו אם גזל ואתו דבר מרעה כגון פרעה מתמה מתה · גם זה כמו מדת אכזריות
המלשי שבא על חברו וכבה נדם שמו וגלת · ונאמר שבא על פני מלפני אין לו כפרה על
עולמו · ולא תגזל כלה שלא ישתע הלוה ולא יעבור המלוה לפניו ויתרע שאין
לו כמה להפרע כמוה מלוין או המרהו לכסי מפקדון מדת האכזריות · כתוב מלשה
ירחם ולא תשען לא תוגע אלו שאינן נוחות ומלוה גם להנחותו עמו בעת רכה אם חבו
דבר אחרות רעו עד בא השמש תשיבנו לו · ושו' וזה כי יתנן אלו ולמשעו כי חנון
אני · ושו' עד לורע שלא רלחלין · גם מן הגבאים ירחין האכזריות שלא להעריחם יותר
מדי ושלא להרעיב אורח כרב ירע לענין נפשו כמודין · וכן חלל כרב עבודה · גם
חמור שונאך רובץ וגו' עזב תעזב עמו · ואמרו כשר בה מתמוה ושבא ברשה
ובמיתה כמ' מלשה או תרדה בו בפרך · וכה תוהרנו שלא ישתעבד אדם בחבירו
בעבור נשא ולא יהא עליו אלא דבר שעשה מרצון ומדעתו · ואם ירצה אותה גם
ואומר משלה על בבריות · ואם שתלוה עליו ירחו' שלא לצרכן הגזרך אלין
להכבד עליו הגזל ואמר' להם נפרות אותם · או למה בשלוחם ומרחק העבד
כדי לענות ככר לחם · ועבדי כנעני' מותר לעבוד בהם בפרך אעפ"כ מדת

החסידות הוא להיות רחמן ולא יכביד עולו עליו ולא יבזהו לא ביד ולא בדברי׳. לעבדות מסרן
הכתו׳ ולא לבזיון. וידבר עמו בנחת אף בשעת מריבה וישמע טענותיו וכן ה׳ איוב אם
אמאס משפט עבדי ואמתי ברבם עמדי הלא בבטן עושני עשהו ויכוננו ברחם אחד.
חכמי׳ הראשוני׳ היו נותני׳ לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלי׳ ומקדימין מזון הבהמות
והעבדי׳ על סעודת עצמן. שהרי הוא כעיני עבדי׳ אל יד אדוניה׳ וכעיני שפחה אל יד ג
גבירתה וגו׳. ואסור [illegible] וכן לעבדו [illegible] [illegible]. ובמשנה
[illegible] לדבר עמו. התורה אמרה [illegible] כמוך ולא שיש בו מדת האכזרי׳
אשר הוא רחוק ממנה. האכזרי אין רוח הבריות נוחה הימנו. ואין [illegible] כנגד העול׳
ואמרו׳ [illegible] [illegible] שלא להוציא [illegible] באכזריות [illegible] את עניית
ולא [illegible] [illegible] באכזריות [illegible] עליו [illegible]. שער
[illegible] האכזריות אך יש מקומות שצריך להתנהג באכזריות כגון הרשעי׳
כדרך שנ׳ איוב ואשברה מתלעות עול ומשניו אשליך טרף [illegible]
ולהכות הרשעי׳. וכן אחז״ל [illegible] לעשות טובה [illegible] לעולם [illegible]
[illegible] עד שלא [illegible]. אל זה צריך אכזריות להיות הרשעי׳ ולהכבידם עליהם
להחזירם למוטב. וצריך להיו׳ אכזרי כנגד שלא ירחם על [illegible] ואוהבו ועל
הרע. אך צריך [illegible] הדין. ועל׳ אחז״ל [illegible] [illegible] הרוצח [illegible]
[illegible] אכזרי על [illegible] כמו [illegible] [illegible] או [illegible] [illegible]
[illegible] להם [illegible] [illegible] [illegible] כי זה [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] להיות [illegible] ולא [illegible] [illegible] [illegible]
כי האכזרי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] כי עשה [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. וצריך להיו׳ אכזרי על הרשעי׳ שלא ירחם עליה׳. ואחז״ל כל המרחם
על האכזרי׳ סופו שנעשה אכזר על הרחמני׳. וכן [illegible] שירחם על [illegible]
[illegible] [illegible] לישראל. [illegible] אדם אכזרי על [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ולא ירחם על [illegible] [illegible] [illegible]. אך יתאכזר על עצמו
[illegible] הרע [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אם הרע כבוד על
עצמו

11

כא

עליו אומר. ולא יהיה [illegible] על [illegible] [illegible]. [illegible] אין [illegible] במקום
ואחר כן [illegible] על [illegible] [illegible] אין האסורין. אך [illegible] על [illegible]
ויהיו [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] אות
[illegible]
[illegible] כי הוא [illegible] [illegible]
הטוב. [illegible] [illegible]
[illegible]. ואם [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] וזה הדבר טוב [illegible]
[illegible] כי [illegible]
[illegible] של [illegible]
[illegible] כה׳
[illegible]
[illegible] כי [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] כי [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] על [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] של [illegible]
[illegible]
[illegible] הטוב [illegible]

[illegible]

השמחה

[illegible]

דרשה

[illegible]

גם כשהוא [illegible] כתוב מי שחושב [illegible] [illegible] [illegible] לעשות [illegible] [illegible] [illegible] לשמור [illegible]

ובני' כבעל רצון [illegible]. לכן עזה יכוון המשכיל [illegible] [illegible]. ויאמר שלא [illegible] בעיניו [illegible]

[illegible] לבו [illegible] [illegible]. ועל הכל [illegible] [illegible] על שיהבו [illegible] [illegible]

על שיהבה [illegible] וקלות ראש. ולא ישמח על [illegible] [illegible]. ולא ישמח על [illegible] את אז

חבריו או על [illegible] הכל. ולא ישמח על [illegible] [illegible] או [illegible] של [illegible]. [illegible]

[illegible] כזאת לא יהיה לך [illegible] לרצון. וגם [illegible] [illegible] אשר כתוב בהם ושמחת לפני

ה' אלהי'. לא [illegible] [illegible] [illegible] ובקלות ראש. שנ' תחת אשר לא עבדת את ה' אלהי'

בשמחה ובטוב לבב. הא למדת שלא [illegible] אלא על השמחה שיש בה עבודת הבורא

ית' הכל. ולא לעבוד את ה' לא [illegible] [illegible] ולא [illegible] וקלות ראש ולא [illegible] [illegible].

[illegible] השמחה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] את הדין על כל [illegible] שנ' וידעת עם לבבך

כי כאשר ייסר איש את בנו וגו'. [illegible] [illegible] שעשה התשובה לא [illegible] [illegible] [illegible] כמו [illegible]

[illegible]. [illegible] עשה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כי [illegible] [illegible] התשובה היא

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שנ' [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible]

[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

כי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] מדות השמחה מי שהוא [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בשמחה [illegible] כמו התשובה. [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] האמונה. [illegible] השכל.

[illegible]. וכן אמר החכם כל אדם צריך [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ית' כמו שנ' [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] האדם [illegible] [illegible]. [illegible] האמונה [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] הכל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] האמונה [illegible] [illegible] [illegible] האדם [illegible] אמונה [illegible]. [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible] בשמחה [illegible] [illegible] [illegible] האדם [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] עבודה [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. |

הוא מטיב [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] על [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

כל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בשמחה [illegible] אם זה [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]. אשר [illegible] [illegible] העבודה הזאת. [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] אשר אדם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

זה העבד [illegible] [illegible] כי אם [illegible]. כן הוא העניין הזה [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

ה׳ שמחה

ברחמו שהוא מטיב, ומרחם יותר מכל מרחם, ושהוא רחמן ואמת, וכל מה שהוא עושה הכל ל
טובתו ואין לו שכר גמול על כל מה שעושה ושמו הגדול. ועל כן עבודה ושירות שיעשה
לאיש יתן לו כשיעור גמול בעולם הבא׳. כענין שאמ׳ כבוד [illegible] פריעות
לכבוד הש׳ זכה לגדולה גדולה. והטעם שאמרו כענין עבודה שיעשה בשבח [illegible]. לכן
זכה בגדולה בעה״ז הוא וזרעו אחריו ואין ספק בהיות האדם מאמין לכל זה טוב
שלם. וזהו. שמח בכל [illegible] כי אין לו. שמח [illegible] אותו פריעות של [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] שלם [illegible] בבטחון [illegible]. [illegible]
הבטחון [illegible] [illegible]. ולא [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] שהוא [illegible] הבורא. ולא [illegible] [illegible] ולא [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] לא [illegible] [illegible] [illegible] לא [illegible] [illegible] ולא [illegible] [illegible]
[illegible] שאמר הנביא. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. הבטחון באלהי׳ [illegible] הבטחון [illegible]
לכן [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ובעבודה. וצריך אדם [illegible] [illegible]
והמחשבה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ה׳ העבודה. [illegible] בבטחון שלם [illegible].
המחשבה הב׳ שידע [illegible] [illegible] שבאלהי׳ מרחם על כל האדם יותר מכל מרחם
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. הב׳ [illegible] כל [illegible]
[illegible] [illegible] אלו [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] הכל [illegible] הש״י [illegible]
והם [illegible] [illegible]. הג׳ שידע כי כל התועלת [illegible] בידו הם. לא
שהוא [illegible] להם. ואין [illegible] [illegible] לו. [illegible] שהוא צריך לו. אך [illegible]
[illegible]. הרביעי׳ שידע [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ואין שום אד׳
יכול להועיל ולהזיק שלא בגזר הש׳. ומה שנגזר [illegible] [illegible] ואין
אדם יכול להוסיף [illegible] [illegible]. ומה שנגזר [illegible] אין שום אדם
יכול [illegible]. ומה שנגזר [illegible] אין שום אדם יכול [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. הה׳ שידע שהבורא [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] שלם [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] יכול [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] שהעבד אוהבו בכל לב [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] לו טובה [illegible] שהוא אוהבו. וכל זה [illegible] [illegible]
[illegible]. כי [illegible] הלב [illegible] הוא יודע [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
לכן אין [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] כל [illegible] [illegible]

ולפעמים אכל מה שהגזרה שלא לעשות כמו שהוא חפץ שהבורא ית' עשהו כדבר שהו'
כמוהו כן · כדברי רבו' ז"ל עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו · בטל רצונך
מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך · אבל מי שיבטח בה' ואין עקר [illegible]
שלבו כמה הוא שומע וכסיל · ועל זה אמרו חכמ' כי יבטח כי ישראל אלוה נכלל בה
בלבבו · שומע [illegible] · ואמר בעני' ודעה ועני · ואמר' ונעמרה' לפני בכל הזה אל
ארצו שמו · עליו · ואז' בתורת פרשת היה בכח הזה אשר קרא שמו עליו ·
השמיעות שיודע כי בכור' אלו האדם אוכן ואוכל' הרבות ובמו לו מאומ
עד עורה ועבודה · ואם היה כל הענינים באמונות והכוונ' ומוכנ' לאדם כלן
עורה · אם היה כמו מצות בעילות כגון הגזל והגנב והגזילה והחמדה ורב'
מלות כאלה · גם לא היה האדם בטוח בה' · ועל' גם חוני' ספר המצות כי
שיכוון בחולו כמלוה · ולא ברמיה · גם אם היה האדם בעל מלאכה · ולא
היה צריך לחזור אחר האומנות היה טוב ורוצה אחר העבודות כרכרי
ושען ישען ויבטח · ואחר' יסב הוא עם רק אלך שיכוון שנה' משמרת עלי
אך עבד' אמר הש' שתי עבודות ביד האדם · האחת עבודתו · והב' עבודת ה
המנוחה · וצריך האדם להיות משותף בין שתי העבודות · ולאחד שתי' מיוחד
לעבודת הגוף ולעבודת ע"ה הזה · וצריך שתכוין שאלך שתעשה לעולם
ולאחריו · ולא יהא אחד יותר · לחברו · כמש"נ אביך הלא אכל ושתה ועש'
ואז טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח ידך · וצריך שיבטח בה' שלא
מלאכתו ובטחונו · ולא יבטח על מלאכתו ועבודתו אך יתחזק אשר מלאכתו / ב
ועשקו הם רק לפרנסתו ואמת הש' · כמו שנא' שיש בגרזן אותם שהברזל
חותך את העץ אין הכח בא מן הברזל אלא מן האיש הטוען · אך הברזל
דרך להתחזק בו בעצו · ואדם שיש לו מלאכה או אינה עושה שיהא שיתפרנס בה
ביתו לא יחשוב לו · המלאכה הוא היה הולך למזון אך יבטח בבורא ויחשו'
אם לא היה העושה ... השפע שעושה כי הבורא היה ממלאי לו פרנסתו מענייני
ורחמי · כי כל מעשה האדם ועניינו ביד האל הוא · והרבה שלוחי' למקו' כמו

שאמר

שאמר הכתו' אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט. ואו' כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל
ואו' לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות. וכן כל אדם אשר חייתו עיניו ולבו
תלוין בפרס אחר. לא יש' בטחון שלם על האדם ההוא. אך יש' שורש בטחון א
שעוזרו לבו בבוראו. ואין ר' שיאמר כך ולבו כל עמו. ונחבירך משל נאה על ענין זה
והוא כמו מאה שרי' הולכי' זה אחר זה. וכל אחד עם ידו של שכני' חבירו ובאו'
כלם יש איש הרואה והוא מנהיג כלם ואחרון. הנה כל אחד יודע אתם שאם ידו על
כתף חבי' והוא מנהיגו. שאין זאת הבטחה כמה מכמו. אך כלם נתלין אחר האיש
האחד הרואה. ואם יביא נפשו מהם יהיו כלם נכשלי' ונפלו. זה יש' האדם לבו
ויחשוב שהנהגה הוא במנהיג וכלו בעיור וכל אחד ממנו מסתייע ונשען בעזר
חבירו. אך אין כח בחבירו ולו' המנהיג הראשון העליון הנותן הכל וכל דרכיו. שרק
ואין להרהר אחריו. ושו שאין המתפרנס לא יחשו' אלא בהנהגה מכן המפרנס
לא יתנועה שהוא מפרנס כמוהו. אך הוא כעזר המנהיג עזר חבירו בעזר המנהיג
הראשון שהוא הרואה. ועז' שאמר והולכתי עורי' בדרך לא ידעו וגו' ואומר העזר'
הביטו למוות מי עזר כי אם עזרי וגו'. והנה כל הדברי' שבטחו' בו של הבטחון
ירו הם שמנה חלקי'. האחד ענין האמון לבדו. השני ענין פרנסתו. השלישי
ענין אשתו ובניו וקרוביו ואוהביו. הרביעי חובת הלבבו' והאיברים שהוא א
מתחבר בתועלתו ובנזקו. החמישי. חובת האיברים אשר תועלתם ונזקם לאחר. ה
הששי. גמול עה"ז. השביעי גמולה הלשון ולאיוק השמיני גמול ותמות האמ'.
(הבטחון הראשון בענין גוף האדם שיעזוב נפשו וימסור עצמו של רחמנות הבורא.
וידע שאין לו עזר והנהגה אלא ברשותו ובגזירתו. ואעם שכל אמרין ואורח
ימיו נגזרו בגזרת הש' / יש לאדם להתחלל הרואה כל צרכו ולתקן לו הרפואה. ויבטח
אלא של אלהי' ולבו ויתן לו היכול ונבם. ואל יאמר אדם הואיל ואני נגזר ב
בנין הבורא אלך בדרכי הסכנה ואשתה סם המות. הלא חוטא בלא הואיל ובאמרו
ואיך אלך ושמע שאול והרגני. ואעם שאמרכן לא נחשב לו כמו מי שמעט ב
בבטחון. וכן השיבו לו עגלת בקר תקח בידך. וכל המכניסים עצמם בסכנה
ואומ' אנו בטוחי' בלם עליה' נאמר וכסיל מתעבר ובוטח. והמורה הזהרתנו.

כמו שאמר הכתו' לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם במסה · והמשכים עליו ספרים
ואמירות עליו הרבה מאד שאמרות אחרים · הבטחון השני בענין הפרנסה ש
שיהיה בטחון על האלהים שיזמין לו טרפו ומזונו בסבותיו ולא ידאג הדאגה להשיג
אחר כמה ענינים שמטרידים אותו ומתעסק בהם · וכאשר יבטיח באלהים ימלא את חק
לבו ישלות על נפשו ולא ידאג יותר מדאי · אך יהיה לו די כמה שיוכל למצוא בענין
מיוחד · והעצה הנשארת לו ישיג לו את חיי עולם הבא · וכן אמרו רבנו ב'
ברכה והשמע במקום אלה דבר תורה עיקר והפרנסה טפל · וענין זה הוא הגדול ש
שבבטחון האדם שלא יטרידהו רוב טרדת עולם הזה וישכח אחריתו · וכן יבטיח
באל שיספיק טרפו ומזונו ויהיה לו ששת פניות לפנות לבו לאלהיו · הבטחון
השלישי בענין אשתו ובניו וקרוביו ואוהביו אם הבוטח הוא נכרי ובלא אשה וקרובי'
ובלא חברים יקח האלהי' לקרוב וחבר [redacted] וכתי' זה דודי וזה רעי · ויחשוב כל
מי שיש לו קרובי' ואחר זמן מועט ישוב לקבר נכרי ובדד ישב ולא יועילו אותו לא קרו'
ולא בן ולא יתחבר שום לא אחד מהם · ויחשו' אתה טרדת הקרובי' באופן · ש
עליו ויחשוב זה לטובה · שאם הוא עוסק בטרדת ענייני עולם הזה יהיה טורח ויגיע
ויהיה לו מנוחה · ואם הוא עוסק בענין אחריתו בענין המצות ויהיה לבו לאלהי'
יהיה לבו יותר פנוי ומיוחד בשבת שהוא לבד בלא קרוב ואין ספק בזה · ועל כן ה'
היו הפרושים המיוחדים האל בורחים מבתיהם ומקרוביהם אל ההרים כדי
שיפנו לבבותם אל האלהי' · ואם יהיה הבוטח בעל אשה ובני' וקרובים ואוהבי'
יבטח באלהי' שיתן לו כח לשלם להם את שחיו' להם ולעשות חפציהם ויבטיח
שיהא לבו שלם עמהם ויורה אותם דרכים טובי' בענייני התורה והעבודה בכן
ולא בשביל שיביא לו רוח מהם עבור זה ולא שיתגבריהו עבור שאמרו לה'
דרך היושר ולא להשתדל עליה' · אך יעשה כפי לקיי' מצות הבורא לבד · ויחשוב שאין
שלוחי של מקום ללמוד לקרוביו ולאוהביו · ולא יחזיק טובה לעצמו ולא יגביה לבו
עליהם · ואם יצטרך לקרוביו ויחשוב שהם שלוחי המקו' ולמלאות
חסרונו ולא יבטיח בהם כלל · ואם יבקש מהם דבר וישיבו פניו ריקם או יעשו עליה'
הנאות אך אל יחשוב כי הרע שלוחי' ... למלאות חסרונו · הבטחון
הרביעי בענין יחוד הלב שהאדם מיוחד לבו בתענית ובתפלה ובשאר המצות
תם

ה׳ מניעה מן העבירות. וצריך שילך בכל כחו לקיים אותו. ויתפלל לאל שיורהו ויכריעהו
ובטוב ולא ברע. וכוונת [illegible] לבטוח עליו ולהתקין אותו לעבוד אותו [illegible] עם ה׳
אותו בדרכי יושר. כמו שאמר דוד הדריכני באמתך ולמדני [illegible] ולהורות
בעניני מצותיך. ואמר דרך אמונה בחרתי. וכל זה ראיה שהוא בוחר במעלת העבודה. ואין הבחירה
והתפלל על שני דברים. האחד להורות לו בכוונת האלהי, והשני [illegible] העולם.
והשני לחזק גופו שיוכל להתחזק במעשים הטובים. וזהו מה שאמר הדריכני בנתיב
מצותיך [illegible] ואמר [illegible] וערבה [illegible]. ועל כל זה יבטיח באלהים. שיעזרהו [illegible]
ויחזור לו לאלהים. הבטחון החמישי הוא חובת האדם אשר הוא חולה לבו.
[illegible] כמו [illegible] ולמוד החכמה לתלמידים ולצוות על הטוב ולהזהיר מן הרע.
ולהשיב רשעים אל האלהי. ולמען חרפה בעת שהוא מזהירם על העבירה [illegible]
[illegible] ועולה. וישים בכל כחו עניינים האלה לעשותם. ויבטיח באלהי שיעזרהו
ושלום חפצו להתקרב [illegible] אל האלהי לבו ולא [illegible] עליהם וכבוד [illegible].
ולא [illegible] הנמאל מהם ולא להשתרר עליהם. ויאמר [illegible] להסתיר. ואם לא
[illegible] להסתיר. יזכור כי הרעות והעון לא יהיה מן הבריאה. כמו [illegible] הבטחון יתב׳
[illegible] [illegible] בבטחון [illegible]. [illegible] על ידו [illegible]
שוכב מאות הש״י שהיה [illegible]. ולא ישמח [illegible] אותן בני אדם.
הש״י. בעולם הזה. הוא שיבטיח באלהי. שלא [illegible] חוץ בראשו לו [illegible]. הבטחון
ויבטיח בו שישמרהו מפגעי העולם ומתחלואי [illegible] ומרעב. ומאמר
הרעות המתרגשות בעולם. ולבטוח כן לא יבטיח בשכל מעשיו הטובים. אך
[illegible] כל מעשיו [illegible] אשר [illegible] בעצתו ובתבונתו ואין [illegible]
אלא אין שוכר האל עליו. ויחשוב שאם היו מעשיו כבד כחלוני לו היה [illegible]
[illegible] עליו לצדקות עבור שוכר האל שהם עליו [illegible].
על זה יבטיח על חסדי האל כי הוא הגמול חסד. והוא [illegible] מעשיו של
אדם. כי הוא כמוהו [illegible] [illegible]. ושאמר [illegible]
ועל [illegible]. [illegible] על אלו לא בשכל מעשיהם הטובים אך בשכרו הנאמן
[illegible] מן [illegible] עליו. הבטחון השביעי שיבטיח על [illegible] הגמול [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בעת [illegible] בימיו. ולא תהיה
כוונת בבחינת [illegible] להצלת [illegible] הגמול אשר יהיה בימים ההם. [illegible]
ולאמת [illegible] עצמים. אך תהיו כוונת בבחינת [illegible] ההכן כי לעבוד הבורא

ועתה יחזור לענין השמחה · כי המאמין טוב שלם ובוטח בשי"ת הנה הוא שמח לעולם
והוא סובל כל דבר · כמו החולה שאוכל סמים המרים בשביל הרפואה · והסובל הוא רק
מחמת העולם · גם הסובל מתרחק ממעשה שיש לו כי יאמר רק כמה שגזר הבורא ·
ועתה הבט וראה כי השמחה גדולה. הבל כי כל האדם הרודף על עולם הזה אין לו מנוחה
ותמיד הוא מחלל להרויח ממון . ולא יסתפק במה שחלק לו האל ית' · לכן השמח בחלקו
הוא עשיר אפי' אם הוא עני · כי ישמח בה' שהוא חלקו ונחלתו · וכן כתיב חלקי ה'
אמרה נפשי · וכן אמר ישמח לב מבקשי ה' · והמדה הזאת היא בנשמות הצדיקים ש
שהם בטועם שלם בענין עבודתו · ובשמחה גדולה כמפרש. כמו שאמר שמחו בה'
וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב · וכן הוא אומר אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה ·
לכן יש כל אדם שמחתו על הרבה ובעת שיעשה המצות ישמח על שזכה להיות
עבד לאדון העליון אשר כל כבוד מעלה ישתחוו לו · וכן אמר דוד שש אנכי על אמרתך כ
כמוצא שלל רב · וכל העושה המצות בשמחה יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שה
שהמצות עליו למשא · אברהם ודוד כל היום היו עוסקים בתורה ובמצות ומשבח
בשירות ותשבחות להקב"ה ובקול בשמחה · ואז מאריך מכל רבדין ו[illegible]
ושולח רוח הקודש בקרבו ולבו שמח ומתמלא אהבת הקב"ה ונפשו נשרה בגיל ומגלה
לו רזים וחידות של מעלה לפי שהיה ירא שמים · ויותר הכתוב הטעם בקרבו · זהו
מה שאמר שלמה נפשי יצאה בדברו ותלבושה כלותי בדבר מלכי · וכן אמר דוד
ברכי נפשי לפי שהנפש מעלה העולה למעלה וכאשר יודעת ענין סודו אז היא ית
תעורר את בוראה ותבטל מעשיו · וכאשר תגיע הנפש אל המחשבה העליונה אז
היא רואה לו אז תחזירהו במלכותה ותעשה כבודו וכל עת וכל רגע חושקת אל
אהבתו · ואוכלת אותו כלולה של ישועה · אז הלם שולחן חשק השמחה ולכן יבקש
ויראו ומתב חשק האהבה בענין של שוש אשיש בה' ותגל נפשי באלהי · ואמר
הנפש שורה לאורה השמחה · אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה וכל הנביאים
לא היו מתנבאים בכל עת שירצו אלא היו מכוונים רצונם ומשפיעים שמחה ושובע
ומתבודדין שאין הנבואה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך
שמחה · לפיכך בני הנביאים לפניהם נבל ותוף וחליל וכנור ומבקשים הנבואה

כדכתיב

השמחה

כדכת' ויהי כנגן המנגן ותהי עליו יד אלהי' · האהב' היא המארת הגדולה שיתרכבו
במאורות השמחה אשר תשמח במלה' והברין דין ירוחה להבהיק יקר הודה ויהגה
אור החדוה לולה במסבבת תלקת חלק ראות עליון להתעשר עשרת רבוי האושר
הזכות והטהרות · ותהיה טהורה ... לדרה ירד העליון · ורבת
בקשר חברה ותהיה חרדה וחושקת אחר האישה לאור באור החיים · וכשהיא
היא מתרוממת ומתנשאת ומתגוללת ורעה נחשת יולדה ומתדבקת באמונה
וכשהיא אז היא מתפללת בחחת ... ומתחברת בשמחה בזוהב שמה ומתקדש
קדושה קדש הקדשי' ואז מתאהבת ונושאת חן לפני המלך מלך מלכי המלכים
וכעת הבוא מתעוררת ומתרד' ומתגדרת ... עוז ... הדרת האהב'
ואז בעליון ... להאיר זיוה והכתם בהדרי זוהר ולעטרה בצרור החיים
הרחמן יש הוא ישימנו מאנשי עברתו השמחים כן. עוד יש שמחה ...
כמו שני אנשי' שאמ' עליהם אליהו שהיו ... משכו שהיו אנשי' שמחי'.
וכשהיו רואי' איש עצב היו משמחי' אותו · וכשהיו רואי' שני' מתקוטטי' ...
עם זה היו אומרי' להם מילי דבדיחותא עד שהיו עושי' שלום ...
הלכה מתפלה אמר מילי דבדיחותא כדי לפתוח הלב ... בשמחה ... שמחה
... ושמחת הבל' אלא דבר מצוה המשמח את הלב כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי
משמחי לב. וכל זה בשמחת מצוה · וכן בשיש יסורין לאדם ישמח · וכן אמר רבותי'
ז"ל חביבין יסורין · ועוד אומר השמח ביסורין ... שמעה ...
ויהיה ... לומר גם זו לטובה או יאמר כל מה דעבדי' רחמנא לטבא עבד ··
יש כמה ... אלו ... טובה וכן ... זה ... כי ...
ב ... · ... בספינה ...
קין ... עד שלא היה יכול ללך בספינה וחברו ... · ...
... · ... שנשבע הספינה ומתו האנשי' ... כי אז ...
הבורא כי ראה זה שהיה הקין להחזירו · וכן ישמח האדם ביסורין ...
שהיו לו כי אינו יודע מה טובה ... וכן ראייה ... גם
זו ·· עוד טובה השמחה לשמח ... · ... ישמח ב
... כי זאת השמחה היא ... ולא שמחת אנשי' ...
... כי זאת השמחה היא קלות הראש · ... ...

ז

אמרו חכמי׳ לבו ונשי׳ לבו כי בשעת השמחה.. כן צריך לשמוח במצות ויש לשמוח ב
בכל הימים הם זוכר לשמחת מצות ולזכור הכבוד שהפליא הקב״ה עם בחיריו . וכן ישמ׳
בלבו בזכרו חסדי המקום ובזו שיזכור על עושי רצונו . ועבודתו מתבני׳ מתענגי׳ ו
ומלבושי׳ יקרי׳ ושותים יין כדי לשמוח הלב . ויזהר שלא ישי׳ השמחה ההוא עלה
הבלי׳ אלא ישים השמחה אל אהבת הש״ית ויתענג בשעשועי אהבת הבורא
וישמח ויגל כאילו הכל אשר לו להתענג ביום ההוא ולשמוח . גם יזכור כמה הם
טובים עליו . אשר הוא תכלית התענוגות . ועוד לאדם בעת שהוא מתענג בתענוגים
שיזכור התשובי׳ הגדולי׳ ויתאווה להם כדכתב אז תתענג על ה׳ . גם ישמח כ
כשרואה שמחת הרשעי׳ ותשאון הפושעי׳ ויחשוב אם לרשעי׳ כך . מה יתן לעושי׳ ר
רצונו . ועל זה אמר דוד נתת שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו . וזה דומה למלך
שזימן אורחי׳ וכשהגיעו לחצר המלך ראו כלבי׳ אוכלי׳ אווזי׳ ותרנגולי׳ . אז שמחו
האורחי׳ ואמרו אם לכלבים כך . אנו הקרואי׳ המזומני׳ מה יהיה לנו . ואין ל
לשמוח על טוב הבלי עולם הזה כי אמר עולם זה לא ישמח בעושרו . ולא ישמח בכלם עוש׳
אלא בכבוד המקום ועבודת הבורא ית׳ . צריך האדם להזהר מאד שלא לשמוח על דבר
שעוכלו ויש תקלה לשאר בני אדם . גם לא ישמח במיתת אדם אעפ״ שהיה לו רשע
ממנו או שאר שונאו׳ סוף דבר לא ישמח בקללות שום אדם כשכבר הגיעו ועל עונש
ואהבה לרעך כמוך . ויתבו אף לבו להיות שמח בשיש לאחרים טובות וכמו כן שמ׳
בבאורו כמו באוחזים אחר המצות לעשות רצון הבורא . לא ישמח ולא ימלא פיו
שחוק כי עונשו גדולה כל שמחה . ביום שהיה שמח רבי׳ הקדוש בפורענות לענ׳
גם אלישע על כוון הכתוב ד׳ ירמיה לא ישבתי בסוד משחקים ולא נבך . ומתי ישמח ושמו׳
ולשחוק בעת אשר תחזור השכינה לציון . שהיא השמחה הגדולה כדכת׳ אז ימלא
שחוק פינו ולשוננו רנה . כי הגדיל ה׳ לעשות עם אלה..

שער הדאגה

זאת המדה היא רעה כמו עיניו והיא עוברת על הפני׳
כדכ׳ והיו אותם זעפים . וכתיב מדוע פניך ר
רעי׳ ואינך חולה . ואומר אחד מן החכמי׳ איני יודע כלל להגיד נפלאות העולם ממ׳
המעה . הדאגה על עבודה להשלים מצות הוא מקנה מאד . והוא איננה נמצאת ב
רבותי׳ הבוטחי׳ בה׳ והמאמינים בו . הדאגה והיגון הם שברו את הלב וגם חולי
הגוף.

הדאגה. הדאגה שיסבול הדאגות בזמן שיצטרך אליהם עליהם. ובעבור שלא ידאג כל הזמן לכן
בזה הזמן ... הדאגה והתנועה על עולם הזה הוא רחוק מן המדה ומן המעלה ומן
המעלה. לכן יחויב לתקן המדה הזאת להסיר אותה ממנו ואין צריך להאריך בזה כי כל הש
... מן השמחה הם הפך הדאגה ... יש בדאגה מינים טוב. כמו
... על העונות ... צריך להרגיל עצמו בהם ולהרגיש
... על ... אם הפסיד דבר ... באלהים ואם אבד ...
... אבל על ... כמו ... ויתן לבבו. ויאמר
... [illegible] ... ולא זכר חסדו וטובתו עליו. ... ה
... עולם ... כי הזמן כל ... אלא ... העליונה ... הזמן ...
... כי ... ובאלה ... וקנה ... אלה והם
... הנכבדים יתן להם ... חכמה ... על ... לכן
... על ... ידיעות על ... ה ... כל ...
... לא ... הרשעות ... מן הזמן ... שערי ... לא ...
... רבה ... על לא ... כי ... אני ... מחטאתי. ולא
... על ... ויראת ... שמו ... אלא ... והנה
... אם היה ... ויראי ... לעולם ...
... ידע ... אביו ... חסיד ... היה ... החטא ...
... ולעולם ... שמא ... מן ... לפני ... ושמא הוא מאמין
... אלהים ... בכל יום ויום. ומעשה
... אחד ... על עולם הזה ... ואם ד
... על ... והדאגה ... הדאגה ... הנהגה ... התמיד
... הדאגה ... לא ... עם אדם ... כי ... הזמן מן
... לא יעזור לו ... ויחשוב כמה הוא
... ולא יהיה להם הזמן ... ולא יפחד ... או חסיד
... לא ... שלום ... כאשר ... בטוב
... אלא אם רוב ... העולם ... כן הוא לא ... מאד
... כי ... אין ... כל ... ויקנו ... את לו
את ... כי ... מחמת ... כי ... אבות ... והנה
הוא ... הכעס ויעשה תשובה ... לבוראו. אם לא אם כל ... עלה

ואותן ה׳ . ואשת הנביא סופר אותם ועם נביא גוי . ושרה בעת שהיה רעב או דבר או שאר פורענו׳
וכיוצא בהם לעולם ידאג שמא שונאיו גורמים העונות . כי בכן היו בהם ונפלו מהם אלפי׳
וכן ... כמו כהן . הלא אליהו שאליהו לא דבר עם ריב״ל עבור שאכל אריא יהודי ג׳ פרסאות
קרוב לעירו כי היה לו לבקש רחמים . שלא יארע תקלה סביבותו . לכן יתחרט תמיד ...
בלבו . וכן אליעזר כשהיה רעב ג׳ שנים בימי דוד . חפש מדיהו שהן כמו הרעב . ובסוף מ
אותו שבשבילו בא הרעב . לכן בכל תקלה ידאג שמא מחמתו באו . אם יש לו הון גדול
ידאג שמא יאבד עולם הבא בעבורו . אם הוא עני ומוסר בייסורין ידאג שמא העונו׳
והייסורין הם פרי עונותיו והזמן גרמא לו לטובה . ואם הוא בעל מדות רעות ואחמת
בעונו והייסורין ידאג עד יזכה . אם הוא חכם ידאג שמא לא בין מעלין כמו חכמי׳
אם אינו חכם ידאג על זה כי אינו יכול להעמיק בשורש החסידות . אם מכבדים אותו .
ידבר שלא ישמח בכבוד ההוא אך ידאג שמא בכבוד ההוא יקבל שכרו . אם הוא חכם
ונבון בעיני העולם ישמח בזה . אך ידאג שמא שהוא מטובה לא יקבל העולם הבא .
עד שיבוא הדאגה והאנחות כדרך שהיה דואג דוד עליו השלום וחכם שבאו״ל ששמע דברי
תורה לאמתו . ויתאנח על כבוד של הגנה ועל כבודו של ישראל שנתמעט ונחשך ויאנח
על כבוד שמו ירושלים ועל בית המקדש ועל הישועה שתהיה קרובה ועל כיסוי עיני
הגלות ... שפורעו ... הגו״ל . וכן ידאג אדם ויבכה על התורה שנשתכחה
ויאנח על ... אשר נמאסו ויתאבל על מיעוט החסידות ועל ישראל אשר
הם נרדפים כמו . ויחלה ירושלים שעל ידי שמחתו יזכה לראות בשמחתה כדכתב
שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה . הש״י יזכנו לראות רחמיו יזכנו להיות מן הרואי׳
שנזכה כדכתב כי עין בעין יראו בשוב ה׳ ציון . ונאמר ונגלה כבוד ה׳ וראו
כל בשר יחדו כי פי ה׳ דבר .

שער החרטה

זה שאדם עושה דבר ואחר כך מתחרט ומתנחם על המעש׳ והוא דרך הלוך מאד לענין התשובה כי מי שמתחרט
ומתנחם כאילו לא חטא . ואין לשוב בלא חרטה כי לעולם לא יתכפרו עונותיו אם לא
יתחרט . גם התפלה אינה מקובלת זולתי החרטה כי אין יבקש סליחה אין מביא וכו

בשגגה

כשאינו מתחרט על העוון. וזה דומה למלך שעברו שריו עליו ומבקשים ממנו מחילה. ואם אין
העבד מתחרט כלום וחוזר ועושה הסרחון בכל יום וודאי יכעס עליו המלך יותר. וכן
מי שעושה העבירות ומבקש בכל יום מהמלך שימחול לו וחוזר ועושה אין ספק שזה הענין מרבה
עליו רוגז המלך בבקשת המחילה. לכן יתחרט המתפלל והמתודה ויחשוב שלא יעשה
עוד כזה ואז תבא תפלתו מקובלת. אבל העושה טובה ומתחרט זאת היא מדה רעה
מאד. לכן צריך שתזהר שלא תתחרט על הטובה שלא תאבד שכרך. ואם לא עשית לבך
לשמים ולאחר זמן הכעיסך היצר בך שלא תתחרט על הטובה שעשית. כי כיון
שהיית נוהג בעת העשייה לש"ש בזה שכרך שמור לך. המדה הזאת מגונה מ'
אצל העולם כשאין האדם קיים בעצתו שלו שהוא אומר היום לעשות דבר ומתחר'
בו למחר ואינו עומד בדבריו. וכ"ש כשהוא נודר להתענות או לעשות צדקה או ללמוד
ומתחרט שזהו רע מאד. ומה שטוב הדבר שמתחרט על הרעה. טוב הוא לאד'
להעמיד עצמו שלא ידע מאתמ' לאתמ' ולמדב למרה. וזהו תכלי' התשובה שיחשו'
כנפש שלא חטאת במעשי' ובמדות הטובות. ולהנהיג עצמו בהם. ויחשוב על כל
דבר ודבר אם יוכל לעמוד בו אז יתפוס אותו. ואם לאו מאתמ' לאתמ' כי מאד מר
מגונה הוא מי שהוא המחכם והוא נבזה בעיני העם. אפי' אם הוא זקן ומודה
רעה למדה טובה כי יאמרו אלו מעשות בעניין ואין לסמוך עליו. כאדם
טוב כשעד שהחרטה שלך מושלמת ואל תאחר עד בזקן כגבר כי אז תהיה מתחר'
ולא תביא תנעה לחרטה ההוא. אם עשית דבר עם חבירך התחרט ופייס ותפייסהו
אם חבירך פשע בך ומתחרט רצהו. אפי' אם ספק לך אם מתחרט כלום רק
כשהוא מגלה עצמו שעבר רצהו. אם הוכחת אדם בדברים קל' עד שהוא נעלב
כדרך שאמר דוד ובמוקשי ומצודי אדקשש. אל תתחרט על אותה תוכחה. כי אם תת'
תתחרט ותבקש ממנו מחילה יתגנך כמעשיך. החרטה היא דרך לכל מעשי' טובי'
אם הלך בטול מזה. יתחרט על הבטול ויתן לבו לשמוע בכל יכלתו. אם לא נתכוין
התפלה בכוונה תחלה יתחרט וי"ע איך עמדתי לפני המלך הגדול בלא לב. אם
תפלו בעוני' בשלום יתחרט מאד ויחשוב איך מה עשיתי אשר בשעה שהיה לי
חיי עה"ב עסקתי בהבלי. אם הנית לימוד יתחרט מאד אשר עבר יומו בלא
עבודת הבורא. כלל גדול תקח בידך תחשוב כלום על כל דבר שעשית. ועל כל
מלה שלא טהרת לעשות כתקונה. ועל כל דברי חכמי' שלא עבדת בהם תתחרט
על כל אחד בפני עצמו ותחשוב ובתענית שבזה איך לא דרשתי ועשיתי רצון קוני. ואיך
עזבתי דברי חכמי' והמעשים הטובי'. עיקר שהחרטה היא תקון לכל המעשים ולכל המדות
ויתקן דרכך..

שער הכעס

היא מדה רעה [illegible] הוא חולי הנפש. כי הכעס חולי הנפש
וראוי כל הכעס כל איש [illegible] שולטין בו [illegible]
והעבר רעה [illegible] ואין רעה אלא [illegible] כל פעלה ומעשה [illegible] רעה. ולא
עוד אלא [illegible] בו [illegible] ואמרו נפש [illegible]
[illegible]. ועוד כל הכעס אפי' שכינה אינה חשובה כנגדו שנ' רשע כגובה אפו
כל מזמותיו אין אלהים. [illegible] ומי [illegible] תלמודו ומוסיף טפשות שנ' כי כעס בחיק
כסילים ינוח וכתי' וכסיל יפרש אולת. וכתי' וכסיל לא יבין את זאת. ובידוע שעונותיו
מרובי' מזכויותיו. שנ' ובעל חמה רב פשע. [illegible] עונשי.
ועוד [illegible] כגון אדם [illegible] ומתוך הכעס אינם משימים על לב מה שהם ע
עושי' [illegible] הכעס ועושי' הרבה ענינ' בכעס מה שלא היו עושי' בלא הכעס. כי הכעס
[illegible] שכלו של אדם [illegible] עד שמרבה בכעס [illegible] במחלוקות וקטטות. ולכן אמר שיהא
הכעסן מחטאי' נחלה. וכן אמ' אליהו לרב יהודא לא תרתח ולא תחטי. ואמר [illegible] ה
האדם ניכר [illegible] בכעסו כי בשעת הכעס האדם ניכר אם [illegible] הכעס על חכמתו
ועושה [illegible] הכעס [illegible] החכמה. או תתגבר חכמתו על כעסו ולא ירבה ולא
יעלה [illegible] מה שלא היה עושה בלא כעס כי כבר ניכר חכמתו. ואמר
הקב"ה [illegible] שאינו כועס. [illegible] כעס התלמידים
[illegible] ואפי' אם הם שואלי' אין לו לב לפתוח
לתלמידיו [illegible] הכעס [illegible] לא ילמדו. והתלמידים [illegible] שהם
[illegible] ולא יחושו על הכעס ולא [illegible] רבם. [illegible]
[illegible] הכעס [illegible] והכעסן [illegible]
[illegible] נפשות: הכעסן אין לו חן בעיני הבריות והוא שנאוי עליה'
[illegible] ואפי' אם בעל תורה ומעשי' טובים אין העולם
[illegible] לא עלה בידו אלא [illegible] לאדם [illegible]
לו [illegible] הכעסן [illegible]
[illegible] הכעסן [illegible]
[illegible] הכעס [illegible]
[illegible]

להוא כועס עם חבירו ויריבו עמו והוא עמהם. ובכל מחלוקות .ב. עוה ונעשה. וכבר ידעת
רעת המחלוקות [illegible] ויתבאר בשער המחלוקת. הכעס מרעיב האדם מכל טובה כי כל מי
שכועס אין לו לחם של העניים כי על הכעס נאמר ברגז רחם תזכור והוא רחום מאוד
מאחי בני אדם. הכעס מבטל כוונת הלב מתפלה. ואין השכינה שורה מתוך הכעס.
כי כעסן לא יהיה חכם כי הכעס מבריח מלפני חכמתו שלא יעשה כהלכה ולא
יהיה כהוגן וכל דבריו לא כהלכה. הכעסן אומר מאנו מוסרי והוכחות כי אין לו
[illegible] להנאתו לו שעוניתו [illegible] המעכבות. כי כל אדם יפחד ממנו ולהנך לו
ואם ראוי להגלות לו [illegible] אדם לא יקרב אליו מתוך הכעס. כללו
של דבר [illegible] אם לא יטה הכעס אולם כמו שאין הכעס
של אדם אין הכעס מקבל שום מדה טובה. כי התורה אמרה הוכח תוכיח
מקבל תוכחות מאחר כי איש יכול להוכיח את אחרים. [illegible] ונאמר לו כלום [illegible]
את עמיתך ולא תשא עליו חטא [illegible] ואם לא תקבל עליו חטא. ואם תוכיח את חבירך
והוא כועס כי [illegible] ואם לא תקבל עליו חטא. ואם חבר לא יקבל התוכחה כי כן דרך
[illegible] ולא יוכל התרפא.
בני אדם כאדם כל [illegible] חבירו [illegible] וכבר ידעת [illegible] שאמרו חז״ל
ועל זה אמר הקדמון דברי חכמים בנחת נשמעים. [illegible] של הלל קרבתנו תחת
[illegible] של שמאי [illegible] העולם
[illegible] מרוב ענוה שהיה כן לא היה אדם יכול להכעיסו כי המונע
[illegible] הלל [illegible] יהיה [illegible]
[illegible] הכעס [illegible] הענוה והרחמנות [illegible]
[illegible] ואין [illegible] הכעס [illegible] ולאדם [illegible]
[illegible] ולא יהיה [illegible] הכעס [illegible] לחבר עם אדם
הכעס לא יוכל. וגם לא יודה על האמת. [illegible] כעס המתחבר לו ואם לא עזוב אותן.
הכעיסהו אם יודה לו האמת [illegible]
הכעס מבני אדם [illegible]
[illegible]
החשלת היום.

שא על פקודי החיל וכתי׳ ויאמר אלעזר זאת חקת התורה ואומר שנתעלמה
הלכה למשה׳ ועתה תבין אם כך הגיע למשה מה יגיע לכסילים הכועסים
לכן אמר שלמה אל תבהל ברוחך לכעוס . והזהרכן מאד שלא תעשה
שום דבר ... ידוע הכעס ... רוב המשגה ... והמרע ...
והמוסר ... כמאמר ... יהא בעיניך כעובר ... שכך ... של ...
הרע היום ... לו עשה כך ולמחר אם עשו ... ושבר דבר לא יבא
כך אל זר איזהו ... בענין של אדם הוי אומר זה ... רואה
איך ... מתגרה באדם בשעת כעסו ואל ארבע מדות בדעות
נוח לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו . קשה לכעוס וקשה לרצות
יצא שכרו בהפסדו . נוח לכעוס וקשה לרצות רשע . קשה לכעוס ונוח
לרצות חסיד . ואילו ד׳ מדות נאמרו ... כשהוא כועס על הטובו׳
או בענייני העולם . אבל נוח לכעוס על עוברי עבירה זו מדה טובה . ונוח
לרצות להם זו מדה רעה שמתרצה לרשעים . וכן מי שנוח לכעוס על ...
וקשה לכעוס על הרשעים . ונוח לרצות לרשעים וקשה לרצות לצדיק זהו רשע גמור .
... הכעס מדה רעה היא ... צריך אדם להנהיג עצמו ... העניי׳ ...
... הכעס ... ליסור הרשעים ... על ... ולהיות ... על
על ... וכועס על עושי העבירה ... כעסו . ולפי ... ...
... לכן ... כהן ... ואעפ״כ
... הכל צריך מדה . ... של אדם יראה ...
לעשות ... בין ... אדם ... מדת הכעס ...
את ... ... הכעס ... ארך אפי׳
... ארך אפים הוא ... השם ... אמר החכם ...
שכעסו ... הדר וכל מי ...

באמונה

הכעס

והמחשבה מביאה בין הבושות. ועוד אמרו מי שכעסו עליו ורצונו אמונה אינו
רחוק מן המשוגעים בעבור. מי שרגיל בכעס אין חייו חיים ואינו
שמח לעולם וכיון שאינו שמח אינו מקבל מוריו בשמחה ואינו מקבל עליו
את הדין ואינו יכול לעבוד את ה' בשמחה. כשאדם שרוי בתעניתו או כשהוא
שרוי בצער אז הכעס הוא מצוי הוא קרוב לכן בזמנים האלו צריך להזהר בזה
שלא יכעס. השתיקה מבטלת הכעס וגם קול הניגון לכן כשיראה האדם
שכעסו מתגבר ישתוק או ידבר בניגון ולא ירים קולו מכעסו כי המגביה
קולו בכעסו אז יתעורר הכעס אבל קול הניגון והשתיקה משתיקין הכעס
וגם לא יראה בפני אדם שכועס עליו אך ירחיק עצמו בלא ראות פניו ואז
יברח הכעס ממנו ותנו כי נגר שכתוב לו אדם כעבור הושע כעס כמו
שנאמר שכל אדם הארוך אפו. הכועס נוטה מאוד אל הגאוה ואין הכעס
נוטה מן הגאוה וכבר ידעת רעות הגאוה. ראוי לכל אדם שירחק
מן הגאוה הכעס ואפי' על דבר שראוי לכעוס עליו יעצור רוחו ולא יכעוס
וכן צריך כשל הכעס לעשות מתחילה כשעלה במחשבתו שלא יכעס שלא ירגיש
כלל אם יקללו לא ישיב ולא ימהר יכעס ולא יחוש כלל. וזה דבר בקי
שהוא קשה הרבה. יותר טוב שלא ירגיש כלל וישתוק ויעצור רוחו
... שיכעס מעט כי זה אי אפשר לכעוס לעשות כי אם ימשוך כלל
מעט מן הכעס לבסוף יכעס הרבה. ומי שהוא רוצה לעצור רוחו
מן הכעס ורוצה להטיל אימה על בני ביתו או אם הוא פרנס ורוצה להטיל
אימה על הצבור שיחזרו למוטב. כיצד יעשה יראה עצמו בפניהם שהוא כועס
לייסרם ותהא דעתו מיושבת עליו כמו וכן שמראה כאדם שהוא מראה כ
כועס ואינו כועס. וכשהוא מראה כעסו על בני ביתו יזהר שלא יעשה
כן כשיש לו אורחים עניים כי הם סבורים שהוא כועס עליהם וכן יראה
עצמו שמח בפניהם. וגו חסידי הראשונים עצמן מן הכעס עד שיהיו
עצמו שלא ירגישו אפי' בדברי המכעיסים עד שיעשו עולם הכעס וזו היא ה
מדה. ועליהם אמרו הם עלובין ואינם עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין
ועושין מאהבה ושמחין ביסורין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו

נשלו

שער הרצון

זאת המדה היא טובה מאד ויש בה מעלות אלו בעלי צריכה
זריזה. ומי שיש בו מדת הרצון הוא מתרצה בכל ענינו לפני
מה שגוזר עליו הבו' ולא יהרהר אחריו. ובעל המדה אינו מקפיד על הגדולה ועל
הכבוד אך רוצה ומקבל בסבל ולא יתרעם על עניינו ולא יתלונן על השם לומר
למה עשה לי הב"ה כך וכך. ומן המדה הזאת שהוא שמח בחלקו. וכבר ידעת
מעלת המדה ונקודתה. ומהאדם הנרצה יהיה בבני אדם וכל אדם רוצון בו גם
המלכים חונהו. וגם שונאיו משלימים אותו דכתי' ברצות ה' דרכי איש גם אויביו
ישלים אתו. וכבר ידעת מדות אבימלך באברהם והשלימו אתו. וגם באור
פני מלך חיים ורצונו כעב מלקוש. ראה מה הגיע למרדכי כשנתרצה לאחשורוש
ומה הגיע ליוסף כשנתרצה לפרעה. אם כן כשנתרצה לבני אדם כל שכן מי שרוצה
בו הבו' ית' כמה מעלתו גדולה. לכן יטרח עצמו לעשות המצות ולא ירצה בהם
הבו' ית'. אם החטא כל רוצה עשיר. ומן מדת הרצון באה המחילה והסליחה
שהוא מתרצה. למי שפשע בו ולמעביר על מדותיו והמעביר על מדותיו מעבירין
לשעבר מאד. מה נשה הוא לאדם שהוא מתרצה ולא רצון ובכל רצונו אפי'
לעשות חברו. ודבר זה נראה שיהא נאהב לכל כשהוא עושה כרצון איש ואיש.
והאיש הזה הוא קרוב מאד לדרכי התשובה כי כשהוא אוחז במעשה הרע וכל
חבירו והוכיחו הוא מתרצה אליו לעזוב הרע וחוזר למוטב. ומצינו שיש לו עם
רוח בעיניו שהוא מורה ועוזב דרכו הרעה. וגם יש נחת רוח לחבריו ה
המתחבר אתו. וכן אמר שלמה שומע לעצה חכם וזה הפסוק אינו רוצה לומר
שמיעת אזן כתיב אלא שומע פירושו שהוא שומע לעצת חכם ומתרצה.
לעשות כדי ישב לו החכם ומצינו שכל התורה תלויה במדת הרצון. וכן
כל התוכחות וכל הברכות. כמ"ש בשעת מתן תורה כתיב ועתה אם שמוע
תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וא' ופי' שמוע תשמעו תקבלו עליכם ות
ותרצו. והם השיבו נעשה ונשמע ונרצה. ולענין הגלות נאמר והיה

אם לא

הרצון

אם לא תשמע בקול ה' אלהיך לשמור את כל מצותיו וחקותיו אשר אנכי מצוך היום ובאו
עליך כל הקללות האלה והשיגוך · וכתי' את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלהיכם
וגו' אשר אנכי מצוה אתכם היום · והקללה אם לא תשמעו וגו' · וכל השמיעות האילו אין
פי' שמיעת האוזן לבד אך אל שיתרצו וישמעו לעשות · ועניין מעלה של
שתרצה לעשות למוטב ושמע לעשות לעניין הברכה וזכה ליקח הברכות · וש
ונתרצה לשמוע לעשות אבל מזיד ולקח אלה אבות לבן וזכה ויצאו ממנו
יב שבטים · וכתי' שומע לי ישכון בטח ושאנן מפחד רעה · וחכל שומעי הן
ט' שומע והפסיד · ט' שומע ונשכר · ט' לא שומע והפסיד וט' לא שומע ונשכר · שמע
והפסיד אדם הראשון דכתי' ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ומה הפסיד כי
עפר אתה ואל עפר תשוב · שומע ונשכר זה אברהם · אמשע דכתי' כל אשר תאמר אל
אליך שרה שמע בקולה ומה נשכר כי ביצחק יקרא לך זרע · לא שמע ונשכר
זה יוסף דכתי' ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה ומה נשכר יוסף ש
היה השליט · לא שמע והפסיד אלו ישראל דכתי' לא שמעו אלי ולא הטו
אזנם · ומה הפסידו אשר למות למות ואשר לחרב לחרב · ונאמר אם תאבו
ושמעתם טוב הארץ תאכלו · כן סורר ומורה זה · בשביל שלא שמע
דכתי' ותפשו אותו אביו ואמו והוציאו אותו אל זקני עירו ואמרו בנינו זה והוציאו
סורר ומורה איננו שומע בקולנו וכתיב ורגמוהו כל אנשי עירו · ועל
כל ישראל נאמר ממרים הייתם את ה' · ועוד נקראו על שלא רצו לשמוע
ברכות כי עם קשה עורף הוא · ואחרי שהכל תלוי במדת הרצון לכן
ישים כל אדם רצונו לעשות רצון ה' · לכן אמרו רבו' ע"ה רצון מבטל
כדי שיעשה רצונך כרצונו · בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחר
אחרים מפני רצונך · כלל של דבר שאין תשובה לאדם ולא ינשא ערכו
עד מוכיחו ו... שאומר לו דרך הישרה אך יתרצה והם מקבל ד
דבריהם בכל נפשו · כי על העושי' נאמר שנים וסחי' בדרך עלי'

ונשא עיניו לב לא ידע טוב ומצא מצוות שהניח העניים ונבזה מצוות [illegible]
החפץ לשמוע דברי תורה כדכתיב כי אם בתורת ה' חפצו וגו' והיה כעץ
שתול על פלגי מים וגו' וכתיב אשרי איש ירא ה' במצותיו חפץ מאד ואין
אומר לומר מאד אלא חפץ לו שישים אדם חפצו על המצות. אמר רבי
[illegible] לכן הכל תלוי כענין מי ששמע לאלהיו ומורי מה בזמן
זה שמלו לא קרא ולא שנה והרי יגיב על האבות ומסיח עמהן ומלה
אומר להם מה אתם תלויה לע זכו אלו אלו ששמע אלו. שנ' ואזן שומעת
תוכחות חיים בקרב חכמים תלין. אעם שהמדה הזאת טובה אל . ש
שתמיד בה. את הרשעים ולא יתרעה להם ויסיר רצונו מכל דברי רעים
ומכל מה שהזהירה תורה עליו. אך יתרעה כמי שהאהו מתרעהו כדכתיב
אלה ה' את יראיו ולא [illegible] רצונו על המצות אעם שהן קשות עליו מאוד ישים
רצונו עליהם עד שיהיו חביבות עליו בעיניו. אעם שהיה קשה בעיניו [illegible]
לאחוז [illegible] רצונו מפני רצון המקום [illegible] בבריאות
ובנפש חפיצה [illegible] אבל מי שישים חפצו ורצונו [illegible] הרעים ומתרע
[illegible] ומשליו [illegible] לשאול התאוות ועליה
אמר [illegible] רצון [illegible]
[illegible] בענין החסידות לב
ובענין היחוד להכיר הש' אין זה יכול להיות אלא אם כן הוא חכם ומבין
ונפש רצון כל [illegible] ועת מנים שאמע לו ומורי [illegible] אמר
[illegible]
[illegible]
לו [illegible] אדם רוצה לעשות רצון הכל ולא יבקש [illegible]
[illegible]

הגם

ההם ורצית והנה לך את דבר המוסר ועליו עומד הדבר אם יבא ינדו
לך לזו המדה מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל והאיש אשר יעשה בזדון
ובלתי שמוע אל הכהן העומד לשרת את ה' אלהיך או אל השופט ומת האיש
ההוא ובערת הרע מישראל. וכל העם ישמעו וגו' אשר מדת הרצון מדה טובה
גדולה אם כל התורה תלויה בה. אפי' אומרי' לך חכמי' על ימין שמאל ועל
שמאל ימין תדבקה בהם כי כל שכן על ימין שהוא ימין ועל שמאל
שהוא שמאל שהתורה לשמוע להם. והרצון שיעשה מאהבה. בתפילות ט
רבי' לרצון רצוני עבודת ישראל עמך. הנה המדה אשר כל מעשיו ועב
ועבודתיו יהיו ברצון הבורא. וכן צריך שיהיה האדם מקבל חפצו ורצונו אל
מנוחה. ואם אין אמרה יבוא ובחור במעשיהם אשר הזהיר הש' עליו שלא לעשות
אין ירצה הש' במעשי האיש ההוא אין אושה ומושך במה אשר אין רצה.
וחושב כי לעולם אל יהא אדם סרבן על חבריו ורצונו כי כן מלמדה
ואחר מן החכמים אומר לא עברתי על דעת חבירי יודע אני בעצמי שאיני
כהן ואם אומרו לי חברי עלה לדוכן אני עולה. אינו צריך להאריך במדה
הזאת כי היא תלויה במדת האהבה והשמחה. ואין מעלה טובה כשירצה
כל אדם כל אדם מן הבני' שחבריו אוהבין עליו רעייה ותחבושת על כל
אלו מאמרין ועלם מעשיהן והחטא אשר חוטא בכל אבריו של סבכי רגל
ועד ראשו אין בו מתום הנה הקנאה מרפאו ובכל אבריו בגדיו אותם והשו לשמוע
אין ש' השו והנה אין ולא אלו לשמע ורחמים.

שער הקנאה

מדה הזאת היא ענף מן הכעס ואין אדם נקי
ממנה אלא אוחז ממנה אשר כל בני אדם על כי

אם אחר רעהו כי כמה הוא רואה אשר דברו קונה עניני עניני העש
מעניני ממונו וכו' בגדי הוא כשה במה כי מאמר הנו וזה היא שורה
להם בה כמו שאמר חבריו לו ואת לו יהא כן ודבר זה רואה ללא

[illegible] ורואתי [illegible] עמו [illegible] כגון המעלה [illegible] קצות [illegible] ומעלן

ומי שהשתחוה לגלות. מעבירת שלו הוא מעשה כי הן גם הגלות מכאן

[illegible] חומר כי כשאומר [illegible] לכן זה. שיש [illegible] אחר [illegible] חומר

[illegible] לכן [illegible] על זה [illegible] אחר [illegible] חומר [illegible]

[illegible] [illegible] הלך [illegible]

[illegible] [illegible] החמה [illegible] שלו הוא

קרוב לעבור על עבירה [illegible] כי מעשה [illegible] אחד [illegible] שכן [illegible]

היה [illegible] מפסיק [illegible] והיה הרשע חוזר את [illegible]

יום אחד [illegible] [illegible] לצאת לסחור.

ומן [illegible] הרשע הלך [illegible] שבת ועבר הכותל [illegible] הרי על

עבר על [illegible] שאמר [illegible] עשה הרי עבר על

[illegible] [illegible] לעבוד את האמון עבר על [illegible] ועל [illegible]

[illegible] [illegible] עשה [illegible] ועמד עליהם [illegible] הרי על

עבר על כבר. [illegible] [illegible] וחברו [illegible] שאינו ה

[illegible] [illegible] שלו היו [illegible] על [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] שעברו [illegible] את הכותל

[illegible] [illegible] [illegible] את [illegible] גם הוא [illegible]

[illegible] הרי עבר על [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] הרי עבר [illegible] על [illegible]

[illegible] ומחמת [illegible] חיים והרי עב

על [illegible] היה [illegible] והשתחווה לה ועובד לה הרי עבר

על [illegible] ועל [illegible] [illegible]

החמה היה [illegible] שהוא קרוב [illegible]

אך יש רק אחד קרוב להשכל והבין איך הקנאה והחמדה מוגלות בארץ ו
ונוע על רק לעם שלמה בני אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום
שאם תקנא בחטאים ותראה שלום הצלחתם ותראה הצדיק בצרות וביסורי
[illegible] תקנא בהם במשפטי אלהי' וחקיו [illegible] ותאמר [illegible] ונמצא [illegible]
[illegible] על ה' דבריו [illegible] ואמרת שוא עבוד אלהי' ומה בצע כי שמרנו משמרתו
כי הלכנו קדורנית מפני ה' צבאות ועתה אנחנו מאשרים זדים גם נבנו עושי
רשעה גם בחנו אלהי' וימלטו. וזה גורם מכל הרעות בעולם בני אדם ויש
גם מחשבות בחטאים [illegible] ושב לו קרוב [illegible] ומהן כן הולך בדרכיו
[illegible] ואומרי' [illegible] [illegible] וכן [illegible] עליו ואליו. וכן [illegible] גם [illegible]
ומה שיקרה לו יקרה גם לנו [illegible] זה אחת קנאה שאחזתנו מעשיהם
וחומרים [illegible] ושלוותם ולפעמים [illegible] מעליהם על האמת. אבל
[illegible] איש [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ולא שלוותם. כי
[illegible] כי [illegible] [illegible] [illegible] ושלוות [illegible] [illegible] הנפש
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. ואין ספק [illegible] [illegible] [illegible] ולא [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] שלוות הרשעים [illegible] אם [illegible] [illegible] [illegible] רשעים
[illegible] [illegible]. הקנאה [illegible] [illegible] הנפש אם הן
[illegible] [illegible] של אדם או [illegible] או [illegible] [illegible] חסן מה שגזר
הבורא. וזה [illegible] [illegible] [illegible] תלויה על מעלה [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] אין זה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] על הבורא [illegible]
כל מעלין ישרו ונבוני [illegible] [illegible] אחרין. אין הקנאה [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בכבוד של [illegible] בן [illegible] [illegible] [illegible]

הוא ומוציא אדם ומטרדו מן העולם. הקנאה לבני אדם כחולי הגוף והיא
מכאה לחלי שחפת. אמ' החכ' לבי השמח מן הקנאה כי היא נבראת בך.
שתבין אלהים מחשבות רעות לבך ואותו האיש שאתה מקנא בו שמח ב
בצרת לבך ולווה השמח שעולך ויצר בך. המקנא חושב נפשו כי בו'
מראותו תמיד ושלוו מתחסרות מרוב הקנאה השוכנה בקרבו. וגו'
לכן פנוי לאדם להרחיק הקנאה ולעשות מעש' טובים. כל אדם
מקנא טעם ערב במאכלו חוץ מן המקנא שאינו טועם טעם ערב
עד שתשוב הטובה מחבירו. וכל שעה יש תקוה שאם ישנו ח
חברו שיגלו תסיר השעה כשישב לו בגדולה וכן כל שעה בתלוי'
בכבוד אחרי שיתן לו אותו הדבר הכתו' השלה. חוץ ממי שהוא
מחמת קנאה. אמ' החכ' אל תקנא באדם על אשר לו כי הוא מן
נעם בחיים ואתה תלבש דאגה וימן ונער. אמ' החכ' לא נבראו
החומד והקנאי אלא לצער. חכמי ישראל היו מתפללי' לאו תבוא
קנאתינו על אחרים ולא קנאת אחרי' עלינו. ולזה היו מתפללין
בזאת הבקשה יותר מבקשות אחרות אלא כי העניין כזה כי מי
שמאין שאחרי' מקנאי' בבקר כשהם לובשי' בגדי' נאה' ואוכלים מ
מעדני' ואחרי' משלהם אז הם נראין שיתקנאו בו' וחומדי' אותם
ולכן היו מתפללי' כי אולי הם נראין להם הקנאה והתורה אומרת
לפני עור לא תתן מכשול. לכן מדה טובה באדם שלא ילבש ט

טובים

טובו במדה מדתו לא הוא ולא אשתו ולא בנו · וכן לענין המאכל ושאר
העניני' כדי שלא יתגעגעו בו אחרים · גם מי שהשפיע לו הבורא ית'
נכסי' רבים ונתן לעשירים ולעניי' ויתנהג עמהם בנחת ויעשה
עמהם חסד · וכבר הארכנו במה יהיה נאהב לבריות · כשהוא נאהב ל
כל אדם אז לא יקנאו ולא יחמדו אשר לו · אך ראוי שיעלה אדם אל מעלו'
טובות אשר הם תכליתם ויקנאו ויחמדו לעשות כמהו · ומי שעבר
שלא יקנא אין נפשו כלה ואין תולעת שולטין בו כדכתי' ורקב עצמות קנאה
פי' מי שיש לו קנאה עצמותיו נרקבי' · לכן ירחק אדם מן הקנאה ומן
החמדה ולא יחמוד שום דבר ממה שיש ביד אחרים · ולא יאמר אחמוד
בעניני חברי ואתן לו מעות עבור הענין אם אין רצונו למכור ענייניו
אז אסור לזה להפציר בו כי זה דומה להשיב פניו ריקם אע"פ הוי כמו חומד
וכן אם זה החומד איש נכבד שאם ישאל שאלה אזי פניו לא ישפילון ש
אסור לשאול מחבירו מקח או מתנה אם אינו יודע אם יתן לו בנפש
חפצה · [illegible] משל בחומד וקנינו · מעשה בהם מלך אחד ואומר רואה
אכסניא [illegible] שמע רבו ואתן לו ולחבירו כפליים · והחומד לא רצה לשאול
תחלה שהיה מתאוה לשניהם · והשני לא רצה לשאול תחלה שהיה מתגנב
אם יתן לחבירו כפליים · דהן בחומד את בנוי לשאול תפלה שאל ש
שיעקרו לו עין אחת ולחבירו שתים · הרי רעת הלוים בקנאה · גם הראשונים
נקנאו באדם וגם אחרי לעולם ושלא יעבר [illegible] על [illegible] ולאבד עצמו · וכן
ראה מה אירע לקין וקרח ואחיתופל גחזי ואדוניה ואבשלום ועוזיה שלא
עשיתם במה שאינו ראויה להם · לא די מה שבקשו שלא נתן להם אלא אף
מה שבידם נטל מהם · אכל הוא ילמוד אדם ויזהר מן הקנאה והחמדה.

ויתשוב אלהי׳ מה שבירך אותו שלו כי אחר כך ויראה ומה יועיל לו מה שאינו
שלו. לכך גדול יש לאדם הנזהר מן הקנאה והחמדה כי רוב עבירות אדם
אדם עובר עליה׳ מתקנאה ומתאוה כלכול הכתוב׳. ומלא עבר מי שמונע
עצמו מן הקנאה והתאוה תחות מי שמונע עצמו מן החמדה. כי
[illegible] מן הקנאה והתאוה הוא׳ [illegible] שאין [illegible] ויתאוה ויתגאה [illegible]
הרב׳. אבל הקנאה והחמדה הן כלב. אין אדם עובר כן אם יקנא [illegible]
יחמוד. הוי דבר האסור לו [illegible] וזה [illegible] [illegible]. אמנם
שהקנאה היא רעה מאוד. יש מקום שהיא טובה מאוד. והיא מדה עליונה
כשאדם מקנא על מדות [illegible] אל יקנא לבך בחטאים כי אם
ביראת ה׳. ועל דרך זה אמרו חז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה. כיצד.
יראה אדם שאומר [illegible] קנאה כלבן [illegible] וזה [illegible] כל היום אך אני
אעשה כמוהו. וכן לענין המעשים והמדות הטובות יקנא בחבירו ויאמר
אעשה כחבירו הטובים. אם יראה רשע ויש בו מדה אחת שהיא טובה
יקנא על [illegible] ויעשה גם הוא. אבל המקנא בחבירו שהוא
עושה [illegible] עושה טוב גם
אני אעשה. אלא [illegible] כי מעשות הטובות
[illegible] ומחשב [illegible] לבטלו [illegible] מעשיו הטובים [illegible]
זאת הקנאה היא רעה חולה. ובזה חוטא ומחטיא [illegible] על [illegible]
[illegible] כן [illegible]. [illegible] אדם יראה [illegible] בעשות [illegible]
להם [illegible] להם [illegible] ואז יקנאו בו אחרים [illegible]
גם אותו [illegible] כן [illegible] [illegible] שלא [illegible]
[illegible]

אלמלא הקנאה אין העולם עומד ולא היה אדם נוטע כרם ולא היה אדם נושא אשה
ולא היה אדם בונה בית. כי כל אלו העניינים אחר שאדם רואה בחבירו הבונה ב'
יתן דעתו גם הוא לעשות כן. וכן לענין אשה כל אחד שרואה בחבירו. וכן
קיום העולם תלוי בקנאה. ע"כ הקנאה לש"ש. אם יקנא בחכם יבקש כן
חכם ללמוד כן תורה. ויהיה כמו כן חכם. ועוד לחכמה. ולהכניס את האורחים
ולעשות כן חסדים לבני אדם. וכן אמרו רז"ל אלמלא שקנא אברהם לא ה'
היה קונה שמי' וארץ. ואמרו קנא כמו לגלוג לרבך כלל יצאת מן התיבה
אל בתיבה. שהיית עושה שם. אז נח אב כל' היה לכם בתיבה לעשות
כי עניי בין שם ובלא לא היה שם אלא על זכות. ואם לא בהיותכם עושים
צדקה אל עם הבהמה והחיה והעוף לא הייתם. ויתם אלא היותם עושי'
ועושי' לפני זה ולפני זה. ואחר שנה היה אומר אברהם אלמלא שהיו
עושי' צדקה עם הבהמ' לא הייתי יוצא מן התיבה. ומן שעשו. אלו. אני
אם אעשה צדק עם בני אדם שהם בצלם על אחת כמה וכמה. אמרה שעבר
ונטע אשל וכו'. והוא הדרך ירדו אדם נעלה. גם יקנא בחוטאים ובמשעי'
ולהם כמו ולהבמתם מאשר ארבל הבועל אראות קנאי' שנאמר מן
אשר קנאו בצלמי. הכה לך את הבועל. וכן אליהו בהיותו דבר קנאו
נאמר לאלהי צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל. וכן נאמר בפנחס בקנאו
את קנאתי נאמר לכן הנני נותן לו את בריתי שלום לכן אמור הנני נותן לו את
בריתי שלום:.

שער הזריזות
היא מדה גדולה לתורה ולמצות. וגם
לעניין דרך העולם. והיא מדת הצדיקים

לעבודת הבורא. ואלו זריזים מקדימין למצוה. הנה תראה כמה זריזות
בעניין העקידה. וישכם אברהם בבקר ויחבש ואח' אשר צוה לו לעקוד
את בנו יחידו: עשה רצון הבורא בזריזות והשכים בבקר וכו' שעשו

עליו בזריזות כי יש הבטחה גדולה שהוא אוהב. כדאמרו מעבר שהוא
אוהב אותו ומזרז עצמו לעשות רצון כי הזריזות תלוי בלב כשאדם א
אוהב. אולם כל מחשבות אחרות שבלבו נדחים ממחשבה אחת אז בוא
מזרז כל כחו. וכן עשה אברהם הרי שלבו אהבת כמו ואחז רצון
מאוד ונתמלא אהבתו שמע אהב' רצון יוצרו. ועל כן עזרה להשב
כי היתה דעתו קשורה בחשק גדולה באהב' יוצרו. ועל כן נשתבח
בה' לאברהם לזכור לזרעו מעלה עקידה. כי יש אדם שיעשה עבור א
אהבתו שעשה לו. ואם אמר לו עשה לעצמות אבל אברהם ויצחק
שניהם עשו מאהבה לכך כי מעלות האבות היתה גדולה מאוד
לכך שקרבו עם ה' בזריזות עד שראוהו עשו ברית גדול
כל טובתם ודעת' היות' לפני יחוד בה' בעול' ולהיות כמו
אדם אל אהבתו. וכמה שעשו האבות עבודת הב' ונצטוו ל
נתבטל כח נפשם ונתדבקה רעיונ' באהב' צור עולמו ולכן עשו
שנית' בזריזות. ועתה צריך לדעת כי מדת הזריזות היא
קשה לכל האדם כי אין אדם יכול להיות תמיד על משמרתו כי צריך
לאכול ולישן ולעשות צרכיו לכן צריך זריזות והזהרות לחזור על כ
ספרו ולמוד. ואל יחשוב עוד היום גדול והשעה גדולה ויש אם
אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה. ואל יאמר עד ערב
בואו כבר אם ילך ללמוד אלעזר לעמוד עד לא להתפלל טוב
שעה אחת ללמוד ואפי' דבר אח' מכל מה שבעולם. ויש נומר
מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. וכן כתב טוב

ל.

לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. אמ' הקב"ה טוב לי שאתה עוסק בתורה
מאלף עולות שעתיד' להקריב לפני. אמר ר' פנחס בן יאיר זהירות מבי'
לידי זריזות. זריזות מביא לידי נקיות. נקיות מבי' לידי פרישות.
פרישות מביא' לידי טהרה. טהרה מביאה לידי קדושה. קדושה מ
מביאה לידי יראת חטא. יראת חטא מביא' לידי ענוה. ענוה מבי'
לידי חסידות. חסידות מביא' לידי רוח הקודש. רוח הקודש מביא
לידי תחיית המתי'. תחיית המתי' מביא לידי אליהו. הנה ראיה כמ'
גדול כח הזריזות שמבא' לידי מדות הללו לכן יבא אדם זהיר וזריז
לכל המלאכות ולרוץ אל הספר להשכים ולהעריב. מדת הזריזות ב'
תכלית לכל המדות וכיון מדרגות כלם. ועתה יש להזכיר
לך דברים בעניני התואר ודרך בני אדם להתעצל בה'. אם צריך אדם
לראות שום דבר בספר תבא זריז להביא הספר וגם תבא זריז לה
העניין שתחפוץ ותבא זריז לילך ולשאול למי שיודע אותו דבר אבל פי'
יבא עני בביתך ובקש לחם אל תאמר לא אוכל לילך ולהבי' אך תלך
בזריזות ותביא. אם תבא ליטול ידיך ולשפוך מים מעט'. או מים ל
סרחי' או אם הכלי אלא אין כלי כבר כמון שיש בו סדק ואתה תוב
ואכול אל תביאך תאותך להקל בנטילה אלא בזריז להביא מים ו
וכלי' הראוים לנטילה. וצריך זריזות בנותן שלא ישהא עצמו גדול'
וקטני' אפי' רגע אחד שלא יעבור על כל תשלום. וגם המשהא נקט
מבא לידי חולאים גדולי'. וצריך זהירות וזריזות גדול ושמור עצמו מגיו
שיהו נקייו נקי' וגופו נקי ורחוץ כי הטבעת אחר שעשה צרכו כאלו
ן

להרגעה יפה כל היום · וגם צריך לעשות צרכיו בלילה על מטתו שיקום
וילך ממקום למקום לצרך אשר לא או השוכב בלילה על מטתו שיקום וילך
ויטול ידיו ויברך הרבה וסוף · ואם הוא על מטתו ושומע קול רעם או
רואה ברק · שיעמוד ויברך · גם צריך זריזות לקום ממטתו להעביר ת
תנומה מעפעפיו להשכים לתורה ולמוד · וצריך זריזות לפרוש מהדברים
הגריעות מלבו כגון הגאוה והשנאה ומהרהורי הנל · וכל אלה צריך
זריזות גדול מאד להשתכל מחשבתו אחר רצון בוראו · ואם יבא לו
שום דבר מאיבוד ממון או מאיבת אוהבו או יסורין צריך זריזות מאד
להכיר מחשבתו ואהבת בוראו · ולבטל הכל על כן · ויבא לפי דרך
להצדיק הב' בדיניו ובמשפטיו ולכל מאהבו ולהרבות בתורה ובתפלה
ובמעשים טובים ולהתחזק בכח כונתו לאל עליון · כללו של דבר יכוין
אדם עצמו באיזה עבירה הוא רגיל ויזהר לעשות גדרים והגדר ולא
להשמר מן העבירה · גם יכוין עצמו באיזה מצוה הוא רצוי יכוין תחלה
מה גורם לו שהוא רצוי בה · כגון אדם שהוא כשר יכוין תחלה שהביא
כל מדברי בשלו · ומי שיודע עצמו לשיחה בטלה הוא מתבטל מתור'
ומתפלה ומכל טוב · לכן יהא זריז להתרחק מן האנשים המדברים דברי
בטלה · ולא יתחבר עמהן כדי שלא ירגיל לחולי זה · וכן יעשה לכל ה
המדות הרעות יכוין מתחלה על היסוד הגדול ויהרס אותו וכו'

מעינו

מענש העסק המחשיך אור נפשו · וכל זה צריך זריזות להסתלק כי אם יתעצל
לעזור המדות הנמנעות או יעשו כמה שורש וענף עד שלא יוכל לנצלם ·
ויהיה זריז לבקש שלום ולרדפהו שנ' בקש שלום ורדפהו · ויהיה זריז
לבקש התורה ולידיעת הבורא שנ' נרדפה לדעת את ה' · וכן אחז"ל הוי ג
עולה למקום תורה · ויהא זריז לבקש צדק שנ' צדק צדק תרדוף וכתי' שמעו
אלי רודפי צדק מבקשי ה' · וצריך זריזות לכתוב ספרי' אשר הוא צריך מהם
או כשיראה או כשישמע דבר חידוש יהא זריז לכתבו ולא יתעצל עד ש
שישכח · וכן אחז"ל הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון
אביך שבשמים · ראה איך הזהיר חכמי' לעשות עצמו קל וגבור על המצוה
וכן אמר דוד חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך · וכן דרשו רבותינו ז"ל
ושמרתם את המצות אל תקראו מצות אלא מצות אם תבוא מצוה
אל תחמיצנה אלא עשה אותה מיד · וצריך מאד קלות וזריזות ומהירות
להלחם עם הרשעים ולהיות אמיץ לב כמו שמצינו ברבי' עה שנא' שימו איש
חרבו על ירכו · ובפנחס שנא' וירא פנחס ויקח רומח בידו · וכן יהא
זריז בעסק מאד והיות זריז להסיר מחשבות הרעות שלא להיותם
בעולם ובהם [illegible] · ועל הכל צריך זריזות לעשות תשובה · יחוש ולא
יאחר בגדרי התשובה ולא יהא שעה אחת רשע לפני המקום · ראה איך [illegible]
המלכי' והשלו' הם זריזים בשליחותם ובעבודתם כמ"ש וכו' [illegible] והדרך
לעשות עבודת מלך מלכי המלכים הקב"ה · אעפ שהזריזות טוב מאד
עדיף שלא ימהר בעבודתו יותר מדאי כי הרוצה במהרה הוא קרוב מאד
להכשל וכן מי שהוא רץ במהירות הוא עסו ולא יתקן עם המהירות
מעשה מתוקן וכל כמותו [illegible] · וכן אחז"ל הוי מתוני בדין · וכ

והזריזות בגוף שיהא נער ולא זקן במחשבתו ויקלו אבריו במלאכתו
אך לא שימהר ביום שבין ומעשה. וכל אילו העניני' צריך חכמ' גדולה מתי
ימהר ומתי יאחר. ואע״פ שמדת הזריזות טובה מאד לא יהא זריז ל
לרדוף אחר תאותו ולרוץ אחר העולם ולרדוף אחר מעשי' הרעי' כי
כמו הזריזות לעניין התורה מביא האדם למעלה עליונה כך הזריזות
לעניין העבירות מביא את האדם לשאול תחתית. וכמו שצריך זריזות
לעניי' התורה כך צריך זריזות לעניי' העה״ז שיהא זהיר במלאכתו ויש ה
הצלחה גדולה למי שעושה עניניו בזריזות. לכן אתה בן אדם תהא זריז
לכל עבודה ועשה מלאכתך שהיא צרכי העולם בזריזות כדי שתחשב
מהרה למלאכת שמים.

שער העצלות

המדה הזאת היא רעה מאד ומי שהמדה הזאת נמצאת
עליו ענייניו מקולקלים מאד במעשיו ובמדותיו. ועליו אמ' שלמ'
על שדה איש עצל עברתי והנה עלה כלו קמשונים וגדר אבניו נהרסה. דמה ח
חסרות העצל לשדה איש עצל. כמו ששדה עצל לא ירא שום ברכת תבואה
מפני שאינו עובד אותה כראוי אלא גדלי' מגדל דברי' במעשי' כגון חרולי' וק
וקמשונים. ואפי' אם היה עושה כלום עד שהיתה מגדלת תבואה מחמת ע
עצלתו מפסיד התבואה כי גדר אבניו נהרסה והוא מחמת עצלתו אינו
מתקן הגדר ומתוך יכנסו הבהמות. והעוברים לוקחים הכל. ואם גדר אבניו נה'
ואע״פ שגדר אבניו הוא חזק מאד אע״פ נהרסה מחמ' עצלתו לא יתקן חסרונו
קודם שיפול כלו. כך עניני העצל כמו כן בעוה״ז כי העצלים אוהבי' המנוח'
ומתוך כך המצות קשות עליהם ולימוד התורה כבד' על נפשם ויבזו א
המנוח'

מבית המדרש למקום המנוחה. וכשהם יושבי' בבית הכנס' הם יושבים כעשוי' שש
עצלה תפיל תרדמה כי העצלות מביאה שינה בטבע האדם. וכבר הזהי'
שלמה מעט שינה מעט תנומות מעט חיבוק ידים לשכב. ולזה [illegible]
לא יגיע לידיעת התורה כיון שאינו עוסק בתורה כראוי. אלא אנו מחשבת ה
העצלות מעלה על לבו סבות של שעות כי העצל יורה היתרה לעצמו ואומר
טוב לנו להי' המנוחה כדי שתתחזק כי כשאדם חזק יוכל לעשות יותר מן החלש
ואלם אזניהם לדברי' בשלום ואומרי' שטוב יהי' לנו פתוח ש' עמנו שעצלותו
גורם שיחפש סבות לומר שעשיה מצוה כהתבטלו מן הלימוד מעט שזאת
הסבה היא אמת שטוב לעת כדי להתחזק או לשמוע אילו דבריחות כדי ל
לפתוח הלב. זהו דין לאדם הזריז ועוסק בתורה כראוי כי אין כח אבני'
כח האדם. או שיהיה עשירותו כקרובה להיות עורה תמי' וצריך פעמי' לנוח
כדי שתתחזק. אבל העצל אומר זאת בספרו ועוסק אחריה עד שיתבטל מכל
וכל ולעולם כל המצות שיש בו טורח. עשה סבות מן העצלות להתבטל מן
המצוה. כללו של דבר כי העצל יטה אל העצלות. העצל הוא רך הלבב ואין
ילך למקום התורה. ועליו אמר שלמה ע"ה רבו' כלם אמר לעצל רך הלבב
לך ולמוד תורה ממנו והוא משיבו אני מתירא מן הארי שבדרך שנ' עצל
שאול בדרך ארי ברחובות. א"ל הלא הוא דר אצל ביתך והוא משיבו אדם ארי
בחוץ שנ' ארי בחוץ בתוך רחובות ארצה. א"ל הלא הוא בתוך ביתך והוא
משיבו אם אני הולך הלא אני מוצא הדלת נעול ואני צריך לחזור. א"ל פתוח
היא שנ' הדלת תסוב על צירה והעצל על מטתו. ולבסוף
שלא היה לו מה להשיב אמר להם אם הדלת נעול או פתוחה אני צריך לי
מעט עוד מעט שינה עצל תשכב. עוד מתי תקום משנתך ועתה לפניו לאכול מתוך
ואת ידיו לרוץ פיו שנ' טמן עצל ידו בצלחת עמה להשיב אל פיהו ודיה

בשובע בחורף עצ' לא יחרוש ושאל בקציר ואין. בחורף עצל לא יחרוש. אם רש
בן יוחי זה שלא לומד תורה בעלותו ורוצה ללמוד בזקנותו ואינו יכול זהו ושאל
בקציר ואין שב כמו נגה שלוה את העצ'. ואמ' רב ... דבר גדול מאלו
עד כי קרוב הדבר אליך מאד בפיך ובלבבך לעשותו. תלה הדבר אחוז פיך
לעשותו. ומי שמתעצל בזה שלא יעשה הדבר משום אין לך עשות גדול מזה.
ראה איך העצ' א' רחוק מכל מדות השובות ואינו שוה לכלום. לשולחות אינו
שוה כי כחומץ לשנים וכעשן לעינים כן העצל לשולחיו. ואמ' תאות עצל
תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות. ואמ' חכם עצל בעיניו משבעה משיבי טעם. פי'
הפסוק כך הוא מלך שיש לו רשם ושולחי הרבה. ועשו כלם שליחותו וכל
השיבו דבר למלך בשחזרו משליחותו ואחד מעבדי המלך ערום ובלי בגדי
חולה אינו ... ואוכל משולחן המלך. וכשרואה חבריו ... מעורר הדרך
החזיר עשו הכל במהרה אכל חבריו שטות הוא בעיניו כרבות ... אלא
מהיר במלאכתו לפני מלכי' יתייצב. אני כמו ישלם המלך גמול לפקחי'.
שהיו משיבי טעם והעצ' לא יתן לו המלך. כלו שלדבר העצל לא שוה
לכלום לא בעה"ז ולא בעוה"ב כי מאנו ידיו לעשות. אמר החכם אלו בני אדם
המתעצלי' לעשות אוהבים וחברים ויראה יה"ש ... עצל ... שכל ...
אלו היו בריו ואוהבים. גונב מדו עולה ... האוגרת לחמה ועור...
כי להחכים העצ'. דכת' לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם. לכן יתבונן
העצ' במדות הנמלה זהירה וזריזה בעניניה ילמוד ממנה לאחוז בדרך
הזריזות ולצאת מתחת יד העצלות ולהושיב נפשו מירדי שחת. ויש עצל
שהוא טוב כגון היושב מלעשות רעה ומלרדוף אחר התאוה. אשרי מי

עצל

ח

30

על דרך אחר שלמה המלך ושלחו למצוא שכנו ולא אבה ללכת. אמר למלך טוב לחמורים

ואני חי שהתהללתי בעיני ואני מת. על הענין אמרו רז"ל יש זריז ונשכר יש זריז

ונפסד. יש עצל ונשכר. יש עצל ונפסד. זריז ונשכר. כגון שעשה מצוה כל ה זריז

השבוע ולא פשע. יש זריז ונפסד כגון שעשה מצוה כל השבוע וגם פשע.

יש עצל ונשכר. שאינו עושה לא כל השבוע וגם פשע. עצל ונפסד. שאינו עושה

כל השבוע ועשה פשע. ראה רבי חנינא. איך העלו כלכם יש זריזות שהוא

טוב ויש זריזות שהוא רע. וכן בעצלות. לכן תחשוב שתעשה טוב בכל לב

אמיך ובכל תשעתיך ותבחר את אשר ואם נתן לזות ונתן כבדות וה

ובכל לשון. ותהיה זריז לשבת עם חברים המתחברים לתורה ולמצות ותהיה

כמו לשבת עם הליצנים והעושי רע. ותהיה זריז לראות דת ודין ועשיית

המצות. ותהיה כבד מעשה הכל ולהסתכל בנשים ולהסתכל בעצ ותהיה זריז

לשמוע מוסרים ודברי תוכחות ודברי תורה ותהיה כבד מאוזניך לשמוע

דברי בטילים ואל ניבול פה. ותהיה זריז מאד לבעוס על הרשעים ותהיה

כבד לבעוס על הטובים. ותהיה כבד בפיך ובלשונך בדיבור ובליצנות

ובליצנות ובלשון הרע. ותהיה זריז בפיך לדברי תוכחות ודת ולימוד על

הטוב. ותהיה כבד ברגליך מלכת בדרכי הרשעים ומללכת אל בית המשתאות

ובית ליצנים. ותהיה כבד בלבך לחשוב בהרהורים רעים ותאוה וגאוה.

ותהיה זריז בלבבך לחשוב בהרהורי תורה ולהתבונן במצות ובהנהגת הנכבדה

ובאהבת הבורא. בזה תהיה זריז ותרגיל לבבך כדי להדבק במורא העליון.

שער הנדיבות

היא מדה אשר יתעורר האדם לעשות גדולות ולשבח מדות על דרך טובה או

היא משובחת מאד וכי יתעורר אל מעלות רבות במעשה ובמדה כמו שאמר הכתוב

אדם יחדבו ולפני נדיבי׳ יתיצב כי בעבור אהבתו יאהבהו שר׳ ואלה׳ ופנימים
וכל אדם. ואין דבר כעני׳ המביא האדם לידי אהבת עולם כמו הנדיבות. וגם לעני׳
הכל יהיו אוהביו אם עבור מתנותיו. ג׳ מיני נדיבות. הא׳ נדיב בממון. הב׳
נדיב בגופו. הג׳ נדיב בחכמתו. וכולם היו באברהם אבינו ע״ה. נדיב בממון
שנ׳ ויטע אשל. נדיב בגופו שהלך הוא בן מאה ולחם עמהם. נדיב בחכמתו
שלמד כל אדם דרך האל עד שנקראו רבי׳ את הנפש אשר עשו בחרן. וזאת
המדה משובחת מאוד מפני שבה האדם מתקרב שנ׳ יחלו פני נדיב. ורבים
נשגבי׳ כשמחה בני אדם לשוב לעבודת הקב״ה. אם הוא צריך לעזור הכל
עזרתו והכל בלוה עמו. ודע שהמתנה בסתר׳ שהיא ראויה כמו צדקה לכן
לדעתי שאו׳ שהם עניי׳ אותה המתנה היא ממון מסכן שאינה נאם מרובה
היום׳ אך הוא נותן עומד כל היום׳ וזאת היא טובת שמה שלה להאמין על מה
האמת כי בסוף הימים תמצאנו. ופי׳ הפסוק אומר על הנדיבות כי מי שגומל
חסד ימצא תבואתו. ומי שיש בו המדה הזאת הוא מתעלה כמו שנ׳ שאמר
ועושה צדק. וכמו שנ׳ נותן לרש אין מחסור. ואמר דוד במעלת הנדיבות מגדר
נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד. המדה החשובה הזאת היא להודות
את הבורא ית׳ שנ׳ מלוה ה׳ חונן דל. ואמר החכם עשה חסד עם שראוי ועם
מי שאינו ראוי. כמי שראוי לו יהא החסד כשמו ועם מי שאינו ראוי לך
תהיה את רצוני לעבודתו. ואמר אחד מן החכמי׳ מי שנותן מתנה גדולה
למי ששואל המתנה הוא חצי נדיב אבל הנדיב בעולם הוא הנותן תדיר
או מעט אורב קודם שישאלהו ממנו. ואמר אחד החכמי׳ מדת הנדיבות
תלוי בהרגל כי אינו נקרא נדיב עד שיהא רגיל בכל עת ובכל שעה להתרגל
בפי׳ יפיתו׳ כי מי שנותן אלף זהו׳ לראוי לו בפעם אחת אינו נדיב כמו שנותן
אלף

אינו זהו במינו משום כל זהו נבוב למקום הראוי לו כי אינו נותן אינו בכל
כבת אחת פעם אחת כעשרה רעיו והטובה ואחר כך פסקה ממנו. ולכן
הנותן בשכר אין שכר מי שפרה שנו. אחר כך ריעי או שעשה צדקה כן ריע
שבוא כי מחסרו כמו מי שפרה. שכמו או שהשלום חסרון. עניים
כן ריעי. ועל אותו הכל לפי רוב המעשה ולא עפ״י המעשה. וכל המעשה
עניים מן הצדקה שרה כלשון רלע״ש. ורחמי רשעים אכזרי. ומחכמי יחו סו
שאינו מכיר אברהם יצחק ויעקב שהם רחמנים אלא מורים בעניים שאינם
רחמני, שנ׳ אכזרי המה לא ירחמו. וכל המרחם מרחמין עליו. שנ׳ ונתן
לך רחמים ורחמך והרבך. וכל הנותן צדקה לעניים בסתר מפני רעות אבל
נכרתו ואפי׳ נותן הרבה שכר על כל ירע ולכך כראוי לו. וטוב ממנו
הנותן פני יפה ובסתר מפני יפות. וטוב שיתן קודם ש.שאל. וטוב שיתן
בסתר דכתי׳ מתן בסתר יכפה אף. ויש שצוררין בכנפיהם ומרקין לאחוריהם.
ובאין עניים והנותן אינו יודע למי נתן והעני אינו יודע ממי נטלו ו
ואינו מתבייש. כללו של דבר כל מה שיש שיכול להסתיר שלא ידע
העני ממי נטל ושלא ידע הנותן מי המקבל יכול להסתיר. ולאדם
עשה צדקה יעשה עם הצדקה חסד כגון שיקנה במעות רבות ויגרש לעני
שלא יצטרך העני לטרוח. או שיתן צרך העני בזול והעני אין לו כמה
לקנות כמו שירקו שיתן לו שעה ונמצא שעשה עמו חסד ועל אמר הכתוב ז
זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד פי׳ הלשון לפי החסד. ועתה שאינו
חשיבות הצדקות של בעלי צדקה דכתי׳ עין תרומם וגו׳. כל מה נחל
כחה של צדקה שנכתבה בימין של הקב״ה דכתי׳ צדק מלאה ימינך. גדולה
היא הצדקה שבה נתכבד אברהם שנ׳ והאמין בה׳ ויחשבה לו צדקה. ואו׳
כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה׳
[illegible]

לעשות צדקה ומשפט · גדולה הצדקה שנ' נשתבח דוד מלך · שנאמר שנ' ויהי דוד עושה
צדקה ומשפט לכל עמו · גדולה הצדקה שבה נשתבח אברהם אבינו ע"ה דכתי'
כי ה' אלהיך וגו' לעשות משפט וצדקה · גדולה הצדקה שמגעת עד לרקיע
שנ' צדקתך אלהים עד מרום וגו' וצדקתך כהררי אל · גדולה הצדקה שמגעת
עד כסא הכבוד שנ' צדק ומשפט מכון כסאך · גדולה הצדקה שבה נשתבח הקב"ה
שנאמר שנ' [illegible] צדק וצדקה תהי' לו · גדולה שבה עתיד הקב"ה · וה'
נשתבח ביום הדין שנ' ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה ·
גדולה הצדקה שהיא [illegible] לעולם וחיים רודף צדקה וחסד ימצא
חיים צדקה וכבוד · וגדולה תהיה צדקה שנ' [illegible] במשפט תפדה ושביה בצדקה
ואחר [illegible] כל אדם עושה לו לויה שנ' והלך לפניך צדקך · וגדול ה'
החסד [illegible] העולם שנ' עולם בחסד יבנה [illegible] האדם [illegible]
[illegible] כל [illegible] · ועוד יהיה [illegible]
[illegible] · ויהיה [illegible]
על [illegible] · ויהיה [illegible] ספרי [illegible]
[illegible] · ויהיה [illegible]
[illegible] · וכל [illegible] יהיה [illegible]
ויהיה [illegible] כמו [illegible] · [illegible]
ויהיה [illegible] עם חכמים על [illegible] ·
אם הוא [illegible] או [illegible] · ויהיה [illegible]
[illegible] כל אדם [illegible] עולם [illegible]
[illegible] · [illegible] עם [illegible] · [illegible]
[illegible] כל אדם [illegible]

זהו נדיבות נכונה שבשום מיני נדי׳ . המטיב לאדם להביאו לחיי עה״ב . ואעפ״י שאמ׳
הנדיבות היא טובה צריך ליזהר שלא יהא פזרן להוציא ממונו בתאוותיו במיני מאכל
ומשתה ולתת הון לזונות ולעזור בני ריקי אדם . ולפזר במיני המלבושות שאינן
מבמאות אלא לדרך יהירות . וצריך עוד להזהר מאד שלא לפזר ממון יותר
לצורך אחר התאוות המגונות אותו כל רגע . אך ידקדק להיות ותרן לעניים ה
הטובים ולהלבישם ולהאכילם מן המיטב כראוי כל אחד לפי . ויהא זהיר בשמור
מה טוב הכתוב כענין אשר עין לא ראתה אלהים זולתך .

שער הצייקנות

המדה הזאת היא מגונה מאד בעיני . ועל הצר עין
אמר שלמה אל תלחם לחם רע עין ואל תתאו
למטעמותיו . אכול ושתה יאמר לך ולבו בל עמו . ואלה מדות צר עין מקמצן
לא יתן פרן ולא ירחם עניים . ולפעמים ויתן עם חכמת הוא מקמץ יותר מדאי
ולא יותר זה . ומאמר איש מאכל ומאתו על [illegible] ולא יהנה שום אדם ממונו .
ואין לו בטחון על מי שנתן לו הממון . והוא שנאוי על הבריות ואינו מבקש
אחר המעלה . ולא יקנה לו רב ולא חבר ומתוך כך ישאר ריק מן התורה ומן
המצות . ואם הוא זקן כקמצן גם הוא רע מאד שלא יעשה עם בני
אדם . ורע על הנשמות אם הוא כלי בחכמתו או בספרו . כגון שהוא אינו
חסר מאומה כי החכמה רבה ואף שאינו חסר לו כשמלמדין מה שיודע או
אחר ועוד עושר [illegible] ירבו ואם אכל על הריב עוד ובכה ואש
מעבר ופשט הפסוק ידבר בברכה ובאשר על החכמה . [illegible] ה
המדה שאינו מפזר ממונו בבכי . ולפעמים אוהב מעברות גזלות וחמות
שמחסר נפש ממונו ומתוך כך אין לו [illegible] כמו שיש לנדיבי . כי מדה הטובה זה
וזה עזה שיש לאדם יכנע מעבר . לכן ידקדק אדם בממונו ויהא נדיב כמו יכל רק
במקום הראוי ולטוב ובמקום שאינו ראוי להתנדב יהא קמצן ובלי וישגו כי זה ב
המוני שלומד תורה וילמוד ומשגב אחי אל שהיה קמצן הם יותר משגב לבו ואמא
שעה פכין יני ואחר עליבן מאד שהצריכו חביב עליה מאוה כקמצן לפי

ואין פלאי ירחם בזה ראה עלמות גדולה שעשה גדול כשהיה לו לחזור אחר
פכין קטנים ולא בריגוש אחר שהיה וראין שאין דוגמתו כמו שדרשו רבותינו ז"ל
ז"ל כריתות ז' חומר שנאמר ישב כל ספק [illegible] שהב' [illegible] לכן ועשה אותו כרי
ואמר [illegible] עוד כשמו חולק במעבה הי"ג ומתן כנה · לכן הנה ילמוד כל אדם
שלא לספר פרשה לריק · ולא לצורך ומקום שלא כמו לצורך או לשאר שמות התורה
מאמין ולהתחבר וחלב או ספרי יהיה ומה נמו להשיב מעלי עליונות וכו'
הנפש ואני [illegible] שתהי' עוזה בצרור החיים רבה והיה נפש אדוני צרורה ב
בצרור החיים

שער הזכירה

היא מדה שאין השכל יכול לעמוד זולתה · כי כל מלאכה ומתן של עה"ז תלוי במדה כי לא

היה האדם מאמין לחבירו או מלוה לו ואם לא היה זוכר כל העניינים שעשו
כגון מקח וממכר אם היו שוכחים דבריהם לא היו יכולים לעשות מקח וממכר
או לעשות שום דבר כשהם כלא זכרה ואין צריך להאריך בזה כי הדבר ידוע
וכל לכן יקח זאת המדה להשתמש בה ולשכן אותה כי הזכרה [illegible] לאמת
[illegible] [illegible] ויקיים · יש לו דבר כמו ולכן חבירו יזכור הדבר כהוייתו ולא
ישנה בדבריו [illegible] ונהו שלא לגלות יזכור העני ולא ירגלה · לזה אחכמה מעט
או שאל מעט כל בית יזכור מה לזה מעט ויתקן כשיבא ויאמר לו הכל · ואם
[illegible] ירחם ומחר צריך לזהר מאד שלא יזכה מעשה [illegible] שאל עניינים
אחכמה כמו [illegible] שצריך שוכח הכל ולא יזכור · [illegible] זוכר יזכור שלא
להשיב לו [illegible] · ושנין בענין צריך לזכור העניינים [illegible] על לבו דברים
ומחוך כך יעשה להם · ואם בא לגער בנו על מה שראה או שמע ידע ש
בזה שלא מאד שיזכור הכל ולא יוסיף ולא יסבות על מה שראה · ראה
איך הזהיר הקב"ה על הזכרה של השמור לך מן תלכה הדברים אשר ראו עיניך
[illegible] [illegible] שאור מלבותינו ואו דבר גדול הזוכר [illegible]
מעין

33

ומעלה ובקומה רוחו לאיתנה. ולעבדי תמיד.. הזכירה היא מעלה עליונה מאד והיא כל
שמחזקת כל המצות וכל התורה כי בזכירה. נאה שאין תשכח את כל מצותיו ולא
ותבטלן כמו ואין תחיה. תורתה בספק ולזכרון בין עיניך. וכו' ונכרת עבר היום
באותן מצוה ומצות ועשיתם את הכל . וכמו שכל תלוי בזכירה יש לך ולזכור
דבר שתזכור בכל יום ותבינם כל כוונני מחשבותי: וגם שתזכירם בפיך כלב אלא אם
תכתבם על לוח ואז תהיה עושים מצוות לפני הקב"ה ותתחנן וחזור לפניו.
הזכירה הב' שתזכור את הנפלאות ואין לו ונזכר השם שעשה עמך מעודך ה
היום בזה . ואין גבול ונפלאות על כל הבריות וכל זה לא כשכל שהוא חייב לעשות
לך כל אלה אך בחנם . ומרוב חסדיו עשה לך כל זה . ובעבור זה חייב אתה להודות
לו חי יותר הכל ואין זולתו להקב"ה.. הזכירה הג' שיזכור חסדי הקב"ה שעשה
עמו שאפילו שום כאבין וגם היה חסר אבר . ועל חסדו ורחמיו כמה היה
נכנע ומתחנן מאד לחסדו כי שיעשה כן לפני הקב"ה.. הזכירה הד' שיזכור
חסדי הקב"ה שיתן כל חסדיו ורצה . וגם היה שוטה קורת כמותו כמה היה עני
ואביון ואבה עלב ואומלל וגם היה חסר השתחוה שוטה כמה היה חולה
ושבח ורופא לו לפני הקב"ה.. החמישי שיזכור הטובה שגמלו הקב"ה מאתם
הכל . וכי יגיע לעבודת הקב"ה ובן יתרבה ואין עליון חוץ ה
רחמי הקב"ה שירחם עליו שבן ישראל בטהרה בגדו . ואילו אלף בני אדם שיעשה
לו כתב וכל כל במכתב והיה כן דבר שהוא הכן שם היה שלשה עשה שהוא
יודע מה שעבר באולך ואין מפנן ואין שום היה בעיר ישן שבקינוני והיה
ודע לפרש מה שלא היה יכול היה מאבד לאחר אותו ולכן היה מתביש על
שיעשה כן במורה אלהי ית'.. הששי שיזכור אם יש שום דבר שעבר על
מצותיו . אלא כל ולשוב על כל הדברי שגרם הקב"ה בלא לכבודו . ושום עוון
רשע ומצותיו כי בחמור שלא מאוו. והסוס והשור חורש. ואין שום דבר מוחה
בורוע . האדם עושה בכל יום מה שעשה הקב"ה וגם היה יום אחד שלא היה ב

ומה והיה חולק [illegible] היה נכלא בעיני העולם · או אם היה אי היה עובר על [illegible] נבלו ש
שרק להם הקב״ה היו מחריבין העולם · או אם העבירה לא היתה. שהשגת את יכולה ותבונתו
כל העולם היה אתו · ועתה הוא שכל הדברים עליון שלוחותם אם לא יתבונן האדם
והרגיל אבריו לשמור התורה והוא מליה ומרגיל אבריו לעבור התורה. וכל אבריו שמורי
לשמור מצותיו של התורה · ואיך ירגיל איבריו לעבור על עשייה ·· השביעי [illegible]
בענייני העולם עבד הוא שאדם מטיב לעניי ואספק לו צרכו כמו צרך אותו לעבד ל
וכל מורא אדם ואהבתו ושיכנע לפניו ושישתדל בכל כחו שימצא חן בעיני אדון ·
כן שיכל אדם עליו על מצות אדם ויחליב עצמו כעבד נכנע לפני רבו ואדוניו
עצמו שום שררה ונאוה · השמיני [illegible] שיזכור כי כל עבדי המלך אף בני
ומשרתי · [illegible] ואם עבדי המלך · [illegible] רבו צריך חכמה ועצה
הנה יפנה לבם מכל דבר ויפנו כל מחשבתם ותאותם לעשות ענין המלך בתבונה
ובחכמה בכל מה יוכלו לעשות · ואם יבוא אדם לשם המלך והחזיק לו טובה על ה
הטובה שעשה לו הן אם יכתוב כתב הן אם יעמוד אותו לשמו עם יחסי בלבו
[illegible] ונרוה לשבח כח המלך · כן שיעשה כן לפני הקב״ה [illegible] כל כוונתו בעבודת ה׳
בה לשמור בהלכות ויסודות עבודתו · והנה כל מעשה אדם בעבודת הקב״ה [illegible]
על ענייני · הא חיבת הלב לבד ואם יעסוק במחשבתו ליחד הקב״ה בלבו ויפנה אותו
מכל מחשבה והיה יחודו שלם לאלהיו לבד · הם עוון הלב והאברי כגון התפלה
שצריך להשמיע לשון שפתיו ולכוין בלבו התפלה · ויפנה לבו מכל עסקיו ויעמוד
בכונה נכונה לפני האל הגדול · הן בשעות לולב ושופר וציצית וכיוצא באלו שה
שהם מצות האברי לבד ואין עיקרם הכונה כמו התפלה · כי עקר התפלה ה
הכונה · וכל [illegible] · [illegible] כלו לב · וזה קודם שיעשה יזכור מצות מי ש
שהוא עושה ויעשה בסדר מצות אדון העולם
התשיעי זוכר שישא לו [illegible] ש
שאוהב אותו בנפשו או כמו שאוהב בכל לבו הוא [illegible] תמיד להטיב לו [illegible]
[illegible] [illegible] שיהיו [illegible] אחם או עבור שום [illegible] או עבור
שום

להם עניין רעות אלו מרוב האהבה שאדם חושק בה כי יעשה כן לפני האהבה שיכון
כל מעשיו לשמו הגדול לכבודו ולא יעשה המצות מחמת אהבת בני אדם או מחמת
יראתם. או מחמת שהוא מקוה לקבל טובה מהם. ולא ישנו לאחר כל מעשיו לשמו
הגדול לבד ולא יתחבר עם רעו.. העקרו שיזכור מה היו עסקיו עד הנה
עסק בעבודת הבורא או ינוחו. וכן יזכור בכל יום כמה עשה עבודת הבורא וכמה
מה עשה. ולעולם יתן לבו שיוסיף יותר בעבודתו יותר ממה שעשה בכרכו ואם
לא חטא כל ימיו בעבודת הש״י מכאן ואילך ישוב בעבודתו.. האחד עקר שיזכו
אין הוא צריך ואחר בעניינו כמו לאסוף הון וחושב בה יומם ולילה. ואיש חושש
לאהוב אותו לא שיעורהו לקבץ כסף וזהב. ואפלו שהוא צריך שיאהב מאד הכל.
או שמא יהיה מאום לרעתו או שמא יאמר [illegible] הרה. ואין שלפי כן הוא טורח בכל
אלא מה יעשה לנשמתו המתקיימת לעולם ועד. לכן [illegible] מחויב לתקן עניניה ולא
צריך ולזכור תמיד לבטחה ולמנוחה בשבת הקיים לעולם ולעולמי עולמים. ואת
מה הילך יש כמו שיש עולמי' כיתרון אור על החושך.. הי״ג שיזכור הקב״ה רואה
מה עשה לכן. רואה איך אדם מקלס עצמו ומיפה עצמו כשהוא לפני לפני אדם בני
בני אדון לבו בעת הוא כותש [illegible]. וכאשר תראה [illegible] ויגלה ומה שאולי
ואז. הנה יראה שאמת רואה תעלומת העולם לפני האלהים [illegible] כמו אי שעומד
לפני ושרתו. אם אינו [illegible] אחד ואחד הגדול לשרת לפני [illegible] מלכי המלכים הקב״ה
והוא רואה מחשבות. לכן כסתר יקבלו. ואין מעט מאד כי כבוד [illegible] או לא
בתעלומת תמיד והטו לבבם לעשות רצונו ולא שום מחשבה לפניו.. הי״ד שיזכור
חכמתו להראות [illegible] [illegible] ושיתנו עליו כמו [illegible] [illegible] ואיש עשה
מעשה טובה לפני עיניו. ומחשב מי האיש [illegible] האדם אלו ויאמר [illegible] מאד
זהו על אשר הכל [illegible] כי שלא יעשה כן כי יעשה כן לפני הקב״ה ואל
תאמר אלו העושה לעשות כן וכן או אלו ידעתי [illegible] יותר. מה שאתה העושה
עשה מה שאתה [illegible] כי זה הכל ידוע מי [illegible] כן כל כן דחיות יש הכל אותו
כל אדם יעשה כפי [illegible] ועשה ולפי מה שהוא עתה ואם יהיה או יותר יעשה יותר.

הראשון עין טוב' שיבחר האדם [illegible] להכיר [illegible] לחו"ב דכתי'
טוב עין הוא [illegible] אדם אל אדם [illegible] [illegible] או שלא [illegible]
כפי פני' יפות ומראיהו שהוא אוהב [illegible] ואוהבהו וכמה [illegible] ויתאוו על
זה. כי לבקשה שהודיעו שאוהב אותו. והוא המשובח [illegible] דור ודור.
כמו [illegible] נפש זאת [illegible] כאלו אוהבם לא מאסת ולא געלה [illegible]
כי שאין חייב לאחר [illegible] אותו כל [illegible].. השני שיבחר [illegible] אדם שהוא [illegible]
[illegible] [illegible] שצריך להם ואינו יודע אם יחיה עד שיגיע להן. ויום הולך
[illegible] איך הוא מזמן [illegible]. לכן [illegible] שיעשה [illegible] [illegible] הוא דרך [illegible]
ופתאום שולח ה' [illegible] להב' האדם. לכן [illegible] הנולד לכך.. השלישי שיבחר האד'
אשר רואה באין [illegible] נפשו' יותר ממה שהיו בהיותו גדולה ולא הארץ. ואינו
ואין המות מתעכב לבוא [illegible] ואין אדם שולט ביום [illegible] היום מחר [illegible]
ואינו יודע אתי [illegible] כל [illegible] שיוכלו [illegible] כל [illegible].. הרביעי שיבחר
מעלה אחת טובה מאד [illegible] כי אדם [illegible] [illegible] אותם [illegible]
[illegible] כי רוב העבירות אינן [illegible] אלא [illegible] [illegible] לשון הרע [illegible]
[illegible] אלה [illegible] יחידי כי הוא אינו [illegible] על בני אדם [illegible]
[illegible] ומעשיו גם הוא [illegible] [illegible]
[illegible] רואה [illegible]. [illegible] [illegible] ואהבת את רעך. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] יחידי [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
יחכם.. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
נשון

ויכן ושמו עד יעבור העולם · ויכן שאל לו האל חלקו שבו והשליטו על כל העו'
על כל באיו חיות ועופות ודגים ושרצים ועבים · והודיעו שורות נפלאות ונעלמות רמז
ונפלאותיו · וכמה הוא חייב להודות לו עבור זה · כמה עבד נבזה שגדלו ורוממו
ונשאו על כל שריו ועבדיו · גם לידיעת כוחו שהוא אדון האדונים · שהוא
חייב להשפיל עצמו לפניו ולשמחו ·   השני שיזכור חסדי הבורא
אשר אתו מימי נעוריו · שהוא רואה כמה בני אדם אתו בייסורים · כי כל
כמו ונכסים בחולי ובצרות ובחרב ובשבי · [illegible] והוא יודע בעצמו שהוא
לא הגיע הצרות האלו · כי עבד כמה עבדים ולא שמר משמרת אלהיו · ועם כל
שהוא חייב גמול חסד עליו הש"י [illegible] והצילו מכל צרות · ויודע כמה
הוא רשע להכנע לפני בוראו ולמה [illegible] מחילה בכל יום על כל פשעיו ··
ויזהר בעבודתו לשכרו ולמה [illegible] שישמרהו מן הצרות האמורות [illegible] ·
ושם [illegible] והיה אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך [illegible] כי אני ה' רופאך ·
ואמר אין העבוד [illegible] אלא [illegible] ·   העשירי שיזכור ויחשוב אם
יש לו ממון שהוא מקרן ובשירצה הש"י יקח מידו ויתנהו ביד אחר [illegible]
[illegible] מה שהוא חייב כאן אם [illegible] משיב העניה בשמחה [illegible]
לבו [illegible] ויזהר שלא יפחד על הממון אלא יחשוב
מה שירצה הקב"ה יעשה כי הכל הוא של [illegible] ובשרצה לקחו
ממנו ולא [illegible] ולא יחשוב כי [illegible]
יחשוב שאין [illegible] ויבקש ממנו שישליטהו על ממונו לעשות בו
רצון הש' ולא יהיה לו עושר לרעתו ·   הי"א שיזכור תמיד על אלהות
האל [illegible] לעשות הטוב עם שיהא [illegible] מאד ואהבו [illegible]
אלהי [illegible] חכמה [illegible] ועלות [illegible] אחד
[illegible] ·   הי"ב [illegible] שיזכור עולם [illegible] לעשות [illegible]

4

מגדין ולפייס להם בדברים ובמעשים ויאהב להם מה שאוהב לעצמו וישנא להם מה
שהוא שונא לעצמו. וישתדל לקנות אחוה ורעות נאמני' שישראלו של תורתו כי בלוב
שלום עמהן אז יתברך ויהיו רבי בני שלום ונאה פורק לה' מינא אלקי. השלשה
ועשרי'. שיזכור תמי' גדולת האל ורב בבריאות העולם גדולים וקטני'. ואיך הגלגלי'
הולכי' והשמש והירח והכוכבים וירידת הגשמי'. ונשיבת הרוח וכמה עשרות על
עלמו ממש. וכשמו שאדם רואה אלו נפלאות תמיד אינו נותן לבו על
להבין. אבל כשרואה לקות הלבנה אז ה'. תמיהני שהוא משכיל שתיק
תמיד ורגיל כמו סיבוב החמה בכל יום ממזרח למערב. וכן הבט אליהם ועשה
כאילו לא ראית כל הנפלאות כי יאמין. וידבר עמה בעיני' כאילו היית סומ'
עד עכשיו ועתה פקח עיניך וראה אז היה נפלא בעיניך מאד כן תעשה על
עיניך בכל יום וכן אמ' דוד נפלאי' מעשיך ונפשי יודעת מאד..
הארבעה ועשרי'. שיזכור ויחשוב אדם שעיניו רבות אינו כמו וראות בכל.
כסף וזהב המעירי' בציור רק אתם שהוא רואה יופי הכל. מה אתן יכול
להסתכל כמו בציור הדק כמו מי שעיניו חלשות כי אם לומר תורה וחכמה
בעיניהם ונראה לו שהוא מבין אותו כראוי לא יסמוך על אותה הבינה כי
החכמה מתחזקת בשנים לומר יותר ממה שהבין בתחלתו. וכן בשעת
שחכמת' מתחזקת תתחיל להתבונן על עיניך ואז תבין יותר ותוסיף
להבחין ולהעמיק על ברור הענינים יותר מבתחלה. ותוסיף לשום לחקור
מכל אדם מה שלא ידעת מעני' כי מכל מלמדי השכלתי. ואל תחשוב מה
יוכל לחדש לך על מה שלא ידעת בנעורים ועוד שיש רואות אנשי חכמ'
בעיניהם דבר לכסיל ממש.. החמשה ועשרי'. שיזכור תמיד כמעלות
ענוה ויראה אהבת ענוה מאד ויתבייש אהבת ענוה כמו. וכבר אמ' אחד מן
החסידים כמו שאין אדם ואדם מתחבר בכל אחד כך לא יתחברו כל המדות
עם הגאוה. ולא יאהב ענוה אלא משום ענוה שמענוה יגיע לגדולה ולענוה..
הששה ועשרי'. שיזכור על אותן העומדי' במלכות המלך היאך יראי'
ונבהלי'

ובהלו. מעשי המלך כן שורא מעני ... מלכי המלכים הקב״ה ויזהר להון בעבודתו
השבעה ועשרים שיזכור אתמול שהכעיס המלך ונתחייב מיתה וחמל עליו ויסר
אותו מעט והתירו על כן כמה ששמח אחרי המכעיס לסבול מעט יסורין
תחת המיתה. כך יחשב מי שהוא חוטא שהוא עובר מצות הבורא ונתחייב
מיתה והקל לו והביא לו יסורין או חסר ממון תחת המיתה שנתחייב: לכן
יקבל בשמחה ובאהבה וזהו [illegible] גדול שהחסד מגזרות הבורא.
השלשה
והשלשים שיזכור מי שעובר [illegible] אדם אחד [illegible] ורואה האנכי הרו׳
ולכנות לפי רעתו שהוא [illegible] העון [illegible] אדם את נפשו ואשרתו
וכשן וכל מצות בכך הש׳ והיה [illegible] ובלן שמתחלה מסר עצמו כמו
ה׳ הרי שם [illegible] על הש׳. וכבר [illegible] לכן יקבל מאהבה מה שיגזור הש׳ עליו
ואפי׳ אם לא שלח לו הש׳ רעה לא על נפשו ולא על ממונו ולא על כשישלח שכר
גדול על רעתו הנכונה אשר הכין לו לסבול הכל מאהבת יוצרו.
השלשה
ועשרים שיזכור על בני אדם ויראה שיש אדם אחר שקול כמוני אחיהם ואין
זה מחמת בחינו ולא מחמת חכמתו וחכמתו ועבודתו. לכן ישמור עצמו
ישמח בכל המעלות בין מאמה כי אם היה אדם חוץ לבריאתו ויפה תואר
שאין להועיל לו היה שוה כלום אם היה שוטה ואם היה אדם מטעב
וחולה והיה מוסר מכריח היה עולה לגדולה ולחשיבות. השלושים שיזכור
אם אדם כמו זה אל אדון נכרי ולא הכיר שום אדם ואין שום אדם מכיר אותו
וחמל עליו אדון במדינה ונתן לו מזון בכל יום ויום והזהירו שלא ימרוד בו
ובודעו גמול בטוב עבור עבודתו. והזהירו על העבודה ולא הודיעו העונש
עונ׳
במאמר זה חייב להכנע ולעזוב הגאוה ולחקור על עבודת המלך כמה יעבד
רצונו. ויאהב נר כמהו וישתדל להרבות בעבודת במדינה מפני שאין לו
שיסמוך בעת. כך כן מאמת האדם בוא נר כי כשיגיע זמן כמו למאור
העולם אם היו משתבל. כל בעולם לגרשו או לאחר או לקשר אחר מאב
רין או היו יכולו וכן אחר צאתו למאור העולם לא היו יכולין כל העולם ליתן
לו מזונו אולם האל הנאמן. והוא מכחיש שאין לו חבר כלל ואין ואין לו
חומל כמו מאלו. היה השלושים ושלשי מנים שיזכור אדם תמיד ואנחה הנכרע
ווחם דרך קצרה וכל אחד יוסיף חכמה להעמיד בהם כפי חכמתו ולמאור בו
כל מדת טובת ויזכר כל מדת החמורות וחם וכלו ובעניה הנפש והנהיגה.

ובתורה׳ ותתני דין ... ולזכרה יחדש לך מה שלמדת אשר לא ידעת׳ וחייב ה
אדם לזכור בחייו הזכרונות כל שעה ובכל רגע ... ואם יכול יזכור ...
כדי שלא יפריד ממנו הבורא והסתר ... לה׳ הרוצה עליו בכל עת. כגון ונזכר מה
מעשה שהגדיל לך ... וכתב לו את משנה התורה וגו׳. וזה לא ימוש ספר ה
התורה הזאת מפיך. ואז והיו הדברים האלה וגו׳ ושננתם וקשרתם וכתבתם.
והיו לכם לציצית למען תזכרו. ולפי זה ראוי לזכור הבורא בכל רגע ורגע
בכל עת יהיו ... דין לבע׳. והוא מדות הזכירה מה היא רחבה מאוד כי בה ישנן
כל מדות הטובות. ולולי הזכירה היה שוכח הכל. והיה נשוה ... מכל. לכן כוונת
במדה יתרון בכל המדות: וזה תקנה גדולה לקנות כל המדות שיהא רגיל לחזור
זה הספר ולא ישכח כל המדות ויבין מהם. ולכל הפחות יחזור אותו פעם אחת
בשבוע. וסימני ... המדות שבפרקי הספר יחזור בכל יום פעם׳. ויתן
עיניו תמיד ... לקיים המדות עד שיהא רגיל לקח מכל מדה הטוב שבה.
ועל כן שהזכירה מביא לידי עשייה כדכתיב וזכרתם ועשיתם. לכן התחזק מאד
במדת הזכירה. והזהר לזכור כל מצוה ומצוה מצות התורה ומצות חכמים. ויזהר
אדם מאוד אם חבר עשה לו דבר רע. ולא יאמר לו תמיד. אלא ישכח אותו כי
שעה. ואם הוא הרע לחבירו יזכור כדי שיתן לב מה שעשה לו. ואם ...
בשלום ישכח ולא יזכרם ... כי ... שלוות הסוחר ואומנות הפסולות
אבל לא כמשמרות שמירות השמר ואמונות הדין. ועיין זכירת התורה
נבאר בעה׳ בשער התורה.

שער השכחה

השכחה היא מדה רעה מאוד לאדם בענייני העולם הזה ובענייני העולם הבא. ואי אפשר להיות לכן ...
כל ענייניו של בני אדם כך שיזכור הכל. אם הוא לוה או מלוה יזכור הכל
ואפי׳ אם לוה פרוטה מחבירו יתן לב שלא ישכח ויזכור הכל. וראוי לאדם שהוא
כותב וזכרון שלא יהיה לוה מבני אדם כי הם מתביישים לשאול ממנו והוא שוכח

ולא

ואל ישכח [illegible] ומי שיודע בעצמו שהוא שכחן. יזהר מאוד לחזור על לימודו. כמו
שעשה דוד. שנתן לבו לכל מעשיו המשיח? לפניו כתב. ואמ' כשתראוה אותי כעושה הרע
תשיבו לי. וגם כתב במכתבו. הרפה כי ידעתי אלהי. אבל אתה [illegible] שיאמר
[illegible] פי' שיאמרו [illegible] שיאמרו שאר [illegible]. ויזכור ברוך
וראה והזכירה ועשה והיה למלך אחד עבד נאמן שיעמוד לפניו בעת שיצא לה
כל יום [illegible] ויאמר לו זכור יום הדין שכח יום [illegible]. שלא
והיה אומר [illegible] להבין לבו. מזה ילמוד אדם כשיהיה ענייני שכחה יעשה לו
זכרונות. ועל [illegible] שלא ישכח התורה. שנ' השמר לך ושמור נפשך מאד
פן תשכח הדברים אשר ראו עיניך. [illegible] שלא ישכח אדות הטובות ואז
ישתמש בצורת השכחה להשתכח המעשה שעשה שאם יתן לב לזכור מעשיו
וטובתו [illegible] ואז יהא [illegible] בעיניו ולא ישוב [illegible]
יזכור [illegible] ויכתבם על ספר כולם. ויקרא אותם כדי שיזכור הכל וישוב על כולם
ויוחה [illegible] ויתודה עליהם. ונעשה ירא בעיניו [illegible]
[illegible]. [illegible] חמאות חבירו [illegible] וישכח אותן [illegible]
[illegible]. ובעת החבלה ישכח אותן כל דבר לפעמים אך יעלה במחשבתו [illegible]
כל [illegible] שהוא עושה [illegible]. ישכח אותן כל דברי תורה ודבר [illegible] אך יחשוב
[illegible] בעיניו [illegible]. ויחשוב שהוא עובר מצוה [illegible]. [illegible] לבבו. [illegible]
על דבר כל מצוה שעשה לא [illegible] כי נר מצוה ותורה אור..

שער השתיקה

אמר שמעון בנו כל ימי גדלתי בין החכמים ולא
מצאתי לגוף טוב משתיקה. וכן אמר
שלמה אויל מחריש חכם יחשב. ואמ' החכם כשאני מדבר אתחרט על מה ש
שאמרתי וכשאני שותק לא אתחרט. ואם אתחרט על השתיקה פעם אחת אין
אתחרט על הדיבור פעמים רבות. ואמר החכם כשאני מדבר הדיבור מושל בי
פי' אם אני מדבר על אדם דבר שאינו הגון אותו הדיבור מושל בי ומוכרחני
לבוא לפניו לבקש ממנו מחילה וכשאיני מדבר אני מושל בדיבור ומאומן ולא
והסתירו. ארז"ל [illegible] היו עומדין לפני אדריינוס הקיסר אחד היה אומר

על הדי זר שהוא יפה. ואחד היה אומר על המליצה שהיא יפה. אמ' המלך לאותו שהיה
אומר על הדיבור שהוא יפה היאך. אמ' אילולי הדיבור היאך היו המלכים מתמלכים
בעול'. והיאך היו הספינות פורשות לים והיאך היו האנשים עושים חסד והיאך
היו הכלות מתקלסות. והיאך היה משא ומתן מתקיים איך אשר אחריהם יפה מאלה.
ואמ' לאותו האומר על המליצה שהיא יפה היאך. מיד כון לדבר. עמד אותו שהיה
אומר על הדיבור שהוא יפה וסטרו. אמ' למה סטרת אותו. אמ' מורה אני לומר
משלי. על שלו אני לומר מהדיבור על הדיבור יפה לומר משלי. על כן [illegible]
אותו. אמ' שלמה לא אמר שהיא יושב ושותק כחול אלא כמו דבר' לא יחדל פשע
וחושך שפתיו משכיל. חולף פני אויב שפתו אדם בחכמה. אין לך גדול מאהרן
ומרים שנאמר עליה ומליצה כתבת מרים ושני כבוד כתבת אהרן. וכן שרק
חשות ופיהן והמחו כמלה מיד נצרעו. על כוחה דברי המליצה משלים [illegible]
והחמורי' שכבן הם עז ונשא ידו ולשון ברע. מעשה כרבן [illegible] שעשה סו
סעודה ונתן לעבדו ליותר לכבד. ועשה מהם מבשל. ועשה מהם קלים. הכניס
לפניהם הרבה וחזר ונתן לפניהם הקלין. קרא לעבדו ואמ' מה ראית לעשות כך
מהם רעה מהם קלים. אמ' והודיע שהכל מן הלשון אם אדם רוצה עושה אותו
רך או קלה. אמרו לחכם מה הוא זה שאתה מרבה במליצה. אמר מחמתי ב
דברים ומצאתי שחולקי' על ד' חלקי'. הא' טוב שכן כגון בני אדם הרבים. וכל
בני אדם ושורי נבלה. הב' שכן איש אחד ותועלת איש אחר כגון שאוכל
אדם אחד לכל מאה תועלות ומותר שבה שאוכלו הוא מכעים אותו ויגיע לו.
שאוכלו. הג' לא שכן ולא תועלות כגון דברי' של הבל איך נבנית חומת לגר
פלוני וכך הוציאה עליה וסיפורי מלכיה ושריה. והד' שכולה תועלת כגון
תורה ודברים שהיו תלוים בה. אבל יש מחכמי התורה החולקי' אותו על ה'
חלקי' א' מצוה. ב' נזהר. ג' נמאס. ד' נאהב. ה' מותר. מצוה היינו לדבר דברי
תורה ויראת שמים. נזהר ממש כגון עדות שקר ורכילות ונבלות פה. נמאס
כגון כו לא עבירה ולא תועלת כרוב סיפור העולם כגון לדבר כמה שעשה כך
ומשהגיע האומנ וכמה דברים מעניינו העול'. נאהב הוא הדיבור לשבח ה
מעשי'.

המעשי' טובים ולגנות המעשי' רעים. ולשבח הצדיקי' כי שבחו מתאהב בעיני בני
אדם וילכו בדרכיהם ולגנות הרשעי' כדי שיתגנו וימאסו בעיני בנ"א וימחה זכרם
ויתרחקו מהם ולא יתנהגו כמנהגם. המותר הוא הדיבור על סחורה ופרנסה
מעניין עולמו ועניין מזונותיו ושאר צרכו · ומי שממעט דברי' בזה העני'
הוא משובח לפי דברי חכמי' רוב דברי בני אדם אינן צריך · אבל הדברי' שיש
איסור גדול לדבר בהם כגון ניבול פה וחניפות ... ומספרי לה"ר · ועל אלו נאמר
שלשה שלא ... אחד שלי בפני עצמו · בעוד מקומות שטובה השתיקה כגון אם
שבח בו מידות הרבה כאלו והוא יחס אותן · ואם ישמע אדם חרפתו ישתוק
ונחת ביזיונו שתיקה עליונה גדולה. ולכתוב למחרפיו · גם יזהר אדם לשתוק
הכסין לזהו פעמים · גם צריך זריזות גדול לשתוק בבית הכנסת ובבית
מדבר אפי' בדברי תורה. וכן לדברים ... והכל כדי שיוכל לכוין כמו
ואם היו ... בין החכמי' ישתוק וישמע דבריה · כי כלהוא שותק שומע מה
שלא ידע וכלהוא מדבר אינו שומע ידיעה. אף אם הוא משים בדברי ח
חכמי' ישאל מהם כי זה היא השתיקה · וזה היא מאמר כי שלמה המלך ע"ה אמר
יתר וחשות ועת לדבר פעמי' שהדיבור טוב. פעמי' השתיקה טובה · ואמר
החכם כלה תשוקת אדם האוצר אוסר הדבר כלתי ה מן הדברי' שיות עמו
שהלשון על מאמר צריך להזהר מאד להדבר הלשון ... אומר אותו ולא ירבה רוב
דברים · כי רוב דברי' משיא חטא · ובגבורות של רוב דברי' הוא כבדותיות
ובגבורות של רוב השתיקה · ואם ישמע שחבירו מדבר ישתוק עד שיסיים ד
דבריו שטוב מלב רבד טרם ישמע אותה הימלו וכלימה · גם יזהר בשתיקה
כי באדם אחרין ומגדף בורא אם יענה לו ויסיף לדבר לו כפלים · וכן אמר
החכם אני שומע הרבה הרע ואני שותק ... ואם לבי ואין עוד לתבע
חרפי אני מרבן לשומעי חרפי אחרים ואתה ... מן הראשוני'
כבסיו חוץ עם החכם והחכם שתי השתיקה גדולה לכסיל · ואומר הכסיל
...

חוץ עם הרוב מלעשות בלשון יותר משיהיו מלך לו · ועל זה אמר אל תען כסיל כ
באולתו · ועוד יכול אדם לקנות לו סורות כגון שאינו תלמידו דברי' ולא יגלה
סוד · ועל אינו רגיל ברכילות ועל זה אמ' חיים ומות ביד לשון · כי האדם עושה
בלשונו יותר ממה שעושה בחרב כי אדם שומר ומוסר חבירו הרבה ממון
למיתה, אבל החרב אינו ממית אלא כסמוך לכך נבראו לאדם ב' עיני' ב' אזני'
ב' נחירי' ופה אחד לומר שישמע הרבה · השתיקה יפה לחכמי' כל שכן לטפשים סייג
לחכמה שתיקה · שתיקה סמא דכולא משתוק · ומשמעי' שהשתיקה רפואה רבה · עם כסיל ,
באולתו בדברי תורה יענה להשיבם מטעותו · ולא יהיו חכמי' בעיניהם · אם
ראה אדם עובר עבירה יוכיחנו בנחת ויוכיחו וכבר אמר שלמה ע"ה רק מלבך
חיצונה · ונאמ' לאו רבה תלבש נקם לכן יחנן אדם נפשו שירבה כל גרירה ·
ולא בדברי' לשון · והזהר בלשונך שתלביש כמו בגדי לשון · כי פי כסיל מחיתה לו
ושפתיו מוקש נפשו וכו' שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו · ועל זה אומר מחריש
תבונתו ונחשב לחכמה · אם תשב בחכמי' שיב' שיאמר לך דבר מה אתה יודע
כל מה שתדבר ויהיו דבריך עליך · ... ויאמר לך שתוק · ויזהר שלא יבייש
אדם או שלא לשמוע דבריו · ואם יושב אצל אדם שיש לו מום בגופו שהוא מתבייש
בגופו או במעשיו או בקרובו והוא מתבייש בו או שיש פגם במשפחתו יזהר שלא
ידבר על אותו מום או אותו פגם אפי' אינו מדבר עליו אלא מדבר מאיש אחר
שיש בו כזה כי הוא סובר לעולם שמדברי' עליו ומתבייש · ואם אדם עשה דבר עבירה
וחזר בו ועשה תשובה גם יזהר שלא ידבר מאותו מעשה בפניו וגם לא יאמר
לו אפי' דרך שחוק היאך עשית כך ולא שהרגת אותו כי יבא לך לעשות כענין
אחר · אם אדם אומר לך דבר תורה שידעת כבר שתוק עד שיגמור הדבר אלו.
יחדש בו דבר אומר לא ידעת כבר מתחילה גם יש לו בושה שיאמר לך הדבר
ואפי' ידעת שלא יהא לך אסור תשתוק עד שיגמור · שנים שעשו זה עם זה
ואחד מתבייש יחד אין רשות לשום אדם לדבר אחר עליהם ולכך ולתם

ע"כ

עליתי כך · ואפי׳ אין דעתו להזור למחלוקתו כמותך שאומר אתה עליתה לי כך ישיב לו
חבירו הרבה הפשיטה שלך היתה מצד זה ומתוך יעורר הוריתו מטעם אחרת ·
ואפי׳ לא יעורר הוריבה מטעם אחרת יחביא אותו שמועה · ויש ישאלוהו אחד
ושורק ויש לו שכר כגון שכוון לשמוע · ויש שורק ויש לו עבירה כגון שיחשוב
מה אחר לשון כיון שאינו יודע לה שיבה כראוי ואינו יודע בגברי כלום · וזה
אחד מה שאמרו חכמי׳ ז׳ דברים בגולם וז׳ דברי׳ בחכם · חכם אינו מדבר בפני
מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין · ואינו נכנס לתוך דברי חבירו · ואינו נבהל להשיב
משיב כענין ושואל כהלכה · ואו׳ על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון · ועל מה
שלא שמע אומר לא שמעתי · ומודה על האמת · וחילופיהם בגולם · אם
החכם מי שהוא לא מדבר בחכמה וכה שכל המתפלל כבבל ויש לו חן כרבנן
וידבר דברי הנבוחי׳ · כענין במשכלות א׳ · חכמת מסכן בזויה ודבריו אינן
נשמעין · לכך אל אדם שדבריו נשמעי׳ וישים דבריו בפיו כדי להשמיע אלה הד׳
שמתן · כלו׳ של דבר כמו שאדם עושה פ׳ דלת לפתחו ויש עת לסגור ועת
לפתוח כך יסגור דלתי פיו כי יש לו ב׳ דלתות השפתי׳ והשני׳ · ובזהר מאד
לפתוח פיו ושמור לשונך כמו שנאמר בספ׳ וזהו׳ ומגליות נערך אורך וכמו
המספרות הרבה תגלה מסתרות ומסגרות כך תגלה לפניך · ראה איך הראשוני׳
היו נזהרי׳ משיחה בטלה שלא היו משיחין שיחה בטלה כל ימיהם ובענין
יש תקנה גדולה להתפלל בכוונה מרוב בטול הכוונה בתפלה הוא מן מרוב
דברי׳ הבטלי׳ · הכ׳ טועם טעמו · גם השתיקה היא גדולה לראות הטעם כי אין
להיות יה׳ טוב הארבה דברים · עתה יש לך לפרש ד׳ שערים על ד׳ כיתו׳
שאינן מקבלי׳ פני השכינה כת ליצנים שנ׳ מושך ידו את לוצצים · כת חנפי׳ שנ׳
כי לא יבוא לפניו חנף · כת השקרני׳ דכתי׳ דובר שקרים לא יכון לנגד עיני · כת
מספרי לה׳ שנ׳ כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע · ועתה
מה להשכון עשיהם ולחון חוניה׳ כי נצורך החוני׳ יש תועלת להבין העני׳
על טריו · הלילות נחון על ב׳ חוני׳ · הא׳ לשון העתק דופי בבני אדם
כמו שנ׳ תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי ומי שעשה כך נקרא
לץ שנ׳ ידו יהיה לו שלא עשה כעברת זדון פי׳ הפסוק כך הוא ידו יהי׳

לך. כלומר הנה יש בין שתי מדות רעות האחד שהוא זר. בשבחתו עשה נדון שהו
מניר על חבירו בדבר שאין בו רווח ועושה שן והפסד גדול לחבירו כי כשהוא שוכן
בו חפץ מבלי רווח בשביל כ"ו ומשפטו ונהו תכלית הנדון יותר גדול אין ה
העמל והעושק כי כשהוא גזל או עושק אין נדון לב כ"כ להרבות לו הון אבל ה
שוכן חפץ בבני אדם ואין לו רווח והוא בתכלית הרע. ואם הוא יהיה כשל ה
הנאוה ולכן הוא שוכן חפץ כ"כ. אבל השנה אמר ומי לעמלו ומתוך כך
לא יתלונן כ"כ ויתן בהם חפץ בדרכי ההנהגות הישרים ומורה פלוני עשי'
כן ונקי ומתלונני. השני הוא על כל עשה שהוא בו להם מחמת
שהוא היה חוטא הם בשון ובכבוד ולושך בעניין זה שלא יתן בהם מום ואל
הם כבוד בעיניו וזהו זהב"ו מחמת גאוה. או לפעמי' בו מחמת רוב שלוה
והשקט בעיני' שנ' כבות שבשבה לה נתכוון הלועג השאננים. וזה רוצה
שאומר השאננים הם לפעמי' לועגי' ולפעמי' ברוב שלותם לועגי' בצדיק
כמו שנ' כולו לועג לו. וזה' לועג לרש חרף עושהו. פי' מי שלועג לרש עבו'
שהוא רש ועושה כעניין זה שהוא רש הוא מחמת חסרון חכמה ומה שזו
עשיר הוא מחמת חכמתו כמו שנ' כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.
וזה האיש הלועג מחרף הקב"ה כי הכל מעשה הקב"ה כמו שנ' עשיר ורש
נפגשו והוא עושה כולם והרי הוא עושה לעגות על הקב"ה. השלישי
לועג דברים נכונים ואין דעתו להבנות בעליה אך מרחיק הדברים
שאין להרחיק ומרחיק פעולות שיש תקוה ואחרית לתועלת. והלץ הזה
הוא חכם בעיניו. וכל מעשה שהוא לא התחיל עדיה שטות באמונו ולועג
עליו. ולפעמי' תבואהו מדה זאת מדי מיאות להלועג על האומנות דרתב'
ויראתם הלועג טוב מאד ומתוכך לא נעיתי וזה הלועג חייב מקבל תוכחה
שנ' אל תוכח לץ פן ישנאך ואומר אומר לץ לוקח לו קלון. ועבור שהוא חכם
בעיניו מתלוצץ בפעולות כל אדם אחר והיא המדה שאין לה תקוה שנ' ר
ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו. הרביעי הלועג שאינו תמיד
לשיחה במלה דברי' בטילים כמו ליצני ורעות והם מתמשים בכל יכולתם
ולמען

ומשא ומתנות כי אין להם אומנות אחרת כ״ש שעושי׳ ולוקחים על כך ומחניפים ב
במעשיהם וכ׳ רשעות יש׳ בדבר האחד של המרמה דבר׳ אמת וחנף׳ והש״י מבטל
מחשבות׳ בדבר הזה דרכי׳ מות כי לא שם לבו כעת הזאת שהוא יושב ומחניף
היה יכול להוכיח או לעשות מצוה ולקנות חיי עה״ב׳ המחזיקי׳ המחניפים על
המעשה ועל הדברים ולא מחמת שהוא כן ואותו דבר שהוא מחניף עליו אותו
הוא הולך בדרך השמחה ובדרך שחוק ומשמחי׳ אדם זה מצוה היא שכל הרין
הומה שכר ורע׳ כי לא יהיה מובן הלצנות וכמו ממש כאדם עד שהוא פ
פרץ ממש על שמו. שאם יקבל עליו ייסורים אזה כעץ ארז. אבל ועתה
אל תחניפנו כן יתחזקו מוסרותיכם. והחנפי׳ היו מזהירי׳ תלמידיהם שלא
להחניף אפי׳ על דרך מקרה ושחוק. ועל כן הורם להזהיר תלמידיו כי כמה
נכשלו׳ כי לצנות הלך מקרה׳ המחניף על עשה מצוה זה הדבר קשה לומר
שאדם מאמין במצוה והרי זה כמו שמחניף על מצות המלך כמה חיים יש
לו ועבר זה המחניף מחטיא את הרבי׳ כי אותו שעשה את המצוה נכסה
מן המצוה וגם אחר לא יעשה את המצוה כי הם יראין מן הלצנות אבל בעו׳
יכול להחניף ויכול להחניף בעושה עבירה כדי למשכו מן העבירה וגם אחר
לא יעשו עבירות במאומה שמחניפים אותם:

שער השקר

דע כי משקל האדם הכסף והזהב במאזני משקל
כן צ״ל וכך כן ישקול האדם במאזני החכמה
להבין האמת והשקר ויש חילוק בין שקר לשקר כל״ש האומר על העץ שהוא זה׳
אותו שקר הוא ידוע. האומר על נחשת קלל שהוא זהב זהו שקר שצריך הבחנ׳
כי יש לשניהם מראות אחד. ויש דייפני׳ העשוי׳ מראות הנחשת כמראות הזה׳
ואין הבקיאי׳ אפי׳ איכם יכולי׳ להבחין כי אם בקושי גדול. כך הענין המחשבה
יש מחשבות ויש סמנים לקנ׳ השקר על מראה שהוא אמת. אבל החכם מבין
כל אחד להבדיל בין השקר והאמת. וזה הדבר ידוע לכל שהשקר והאמת נמצאי׳
בלב האדם. יש אדם שמשקר אפי׳ ידוע מתוכו שהדבר שקר הוא ... אחרון

וכל שיש מדות משתנות לפי שרוצה להיות אוהב שלו ורואה שנמשך אחר שקר · אבל יש
אדם שאומר ולא מעשה שקר אלא כשיש לו סבה ואז הוא נמשך אחר שקר והחכ'
יכיר סבות השקר בהתנהגו · ויש לך לדעת שכל אדם נמשך סברתו אחר ד'
מדותיו השגל עשה כל סברתו אחר העצלות וכן הכעס אחר כעסו וכן ה
הגאה אחר גאותו וכן כל המדות שאמרנו לפי המדות שיש כן הוא שקר ם
סבות השקר אחר שרבע הממון אחר הנעמות האוהב לפי אהבתו ו
והשונא לפי שנאתו · ולפיכך אדם שהוא רוצה להיות איש האלהים צ'
צריך להסיר ממנו תחלה כל מדות הרעות כדי שלא תמשיכהו המדה ש
שלה כן לפי ענינה ואז יוכל להשיג האמת · ויש בענין השקר ג' אופ'
חלוקים · האחד המכחיש במה שיש בפקדון או בהלואה או שהעיד שקר וכהנה
רבות · ויש בזה השקר ב' ענינים · האחד מחמת השקר כתיב העון כי השקר
כתיב העון תועבות ה' שנאמר שש הנה שונא ה' ושבע תועבת נפשו · לב ח
חורש מחשבות און עינים רמות לשון שקר ואומר פי' תהפוכות שנאת
והענש השני מחמת העון שהגזל לחברו · השני המשקר ואין כונתו ה
השקר שגורם לחברו אך יתכוין להשביע חמדו שאמון מן ויכשיח כן ולא ישמ'
ממנו ואז יוכל להזיק עליו רעה כמו שכ' בפיו שלום ידבר את רעהו ו
ובקרבו ישים ארבו · ואין בענין זה עון הגזל השקר שנ' תועבת אלה'
שפתי שקר · השלישי המשקר בדברים לא ינזק ממנו דבר שהוא שלו
אך הוא רואה שטובה שתהיה לבא על חברו והוא מחזר אחר אותה ט
טובה לקחתה אלא בשקר ובתחבולות או יספר שקר לחברו עד שיתן לו מתנ'
כמו שיבשר לו בשורת השקר ויתן לו מתנה עבור זה וכן אמרו
רז"ל המחליף דבריו כאילו עובד ע"ז שנ' אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כ
כמתעתע · ונאמר עליו הבל המה מעשה תעתועים · ולא הוזכר כענין
עבודה זרה אלא המשנה [illegible] אחר כי הוא נסתר בשקר ושער כלות · הכ'

הג' המשקר בסיפור דברים ששמע ומחליף ומשנה ומהפך להחליף ואין לו שו
ריוח בדברו שקר וגם לא יזיק אותו שקר לחברו. ובמעשי שהוא מספר דברי'.
שהוא כורה הבל ולבו ונשאו עונו שהוא אוהב שקר לכל השעות. ועל זה
אמר שלמה יפיח כזבים עד שקר. פי' אם תראה בן אדם שיפיח כזבים
בדברו יש לך לדעת שזאת המדה תביאהו להעיד שקר בחבירו מאהבת ש
שהוא אוהב השקר. ויש חלק שיחליפו ושינו דברים בלי כונת כי אינ
שמים על לב כונת שהם שומעי הדברים לחקור על אמתתם. גם זה מ
מדה רעה. ועל זה אמר שלמה. ואיש שומע לנצח ידבר. פי' מי שנותן לב
להבין ולשמוע תוכן הדברים עבור שיספר אותם על דרך האמת שלא
ימצא בפיו לשון שקר. אותו האיש לנצח ידבר. כי יאמרו זהו כן לשמוע ד
דבריו ולא יעשו כן על דבריו. החמישי האומר לחבירו שיטיב לו או שי
לו מתנה או שיעזור לו ולא אמר לו על דרך הבטחה שיבטח בו לב חבירו ו
ובלבו שאומר לו כן היה בלבו שלא לקיים. ועל זה אמרו שלא ידבר אחד
בפה ואחד בלב. הששי המבטיח לחבירו להטיב לו והבטיח כל כך עד
שיבטח בו לב חבירו אין לו לחלל הבטחתו ואם הוא מאחר בה יש לו עונש
יותר מן הראשון שלא עשה אלא דברים בעלמא והוא כורת ברית. והאו
לחבירו ליתן לו מתנה מועטת אעפ"י שלא הזכיר לו לשון הבטחות אמרו ז"ל כל
החוזר בו יש בו משום מחוסרי אמנה. כי לב חבירו סומך עליו ובוטח בו
אחרי שהמתנה מועטת. ואם אינו עני והוא אעפ"י שהמתנה מרובה אי
חוזרת [illegible]. כי נדר עני ונשבר עליו לא יחל דברו. וכן מי שנתפאר
לפני רבים לתת מתנה זהו כמו הבטחה כיון שהוא מתהלל על נדיבתו ואין
נכון לשוב מדבריו אחר שנתכבד ונתהלל בדבריו. השביעי המטעה
חבירו ואומר כי עשה עמו טובה או דבר עליו טוב ולא עשה. על זה אמרו
אסור לגנוב דעת הבריות אפי' דעת הגוי. ויש בזה חטא כי נתחייב ל

על נכסי האמת כי הוא מיסודי הנפש· השמיני המשתבח במעלות שאינם
ומעלות בו וזהו חטא גדול ואפי' אם היה אמת כי כשמתהלל בראה שלא עלה
נקיותו וגבורתו ותבלותו לשוא אלא לקנות לו שם· ואחז"ל מי שמכבדין א
אותו בחזקת שהם סבורין שיודע ב' מסכתות ואינו יודע אלא אחת חייב
לומר להם איני יודע אלא אחת· כ"ש שאסור לו לשקר ולהתפאר במעלות
שאינם בו· התשיעי המשקר בסיפור דברים ששמע ומחליף הדברים על
אודות חפצו ואין הפסד לשום אדם בזה· אך יש לו מעש העולה בלקח ת
אמת שאינו אוהב ממון כבך· וכאן רב כשהיה אומר לאשתו עשה לו· ע
טלפחי עושה לו חמצי וכשאומר לה עשה לו חמצי עושה לו טלפחי·
הלך ו' הבן והפך הדברים כשהיה חפץ טלפחי אומר לאמו תעשי חמצי
והיא עושה טלפחי וזה עשה הבן לכבוד אביו שיהיה לו מזומן המאכל
שהיה חפץ ואעפ"כ מיחה בידו משום למדו לשום דבר שקר העשה נ
עליו· אך אין עונש כמה השקר כעונש המשקר ולא דבר אלא הנזכר
בתוך הרבותו· עד כאן ט' חלקי השקר· ועוד יזהר אדם אם יבא חכם
אצלו וישאלו ממנו דבר שיש בידו אל יאמר אין לי אך ידחה אותו ב
בענין שלא ישקר·· ויש בספר חסידים אפי' אם יבא עני לבקש ויבק
להלוות לו ויש לירא ממעות· אך אין רוצה להלוות לזה אל יאמר אין לו
מעות אך ידחה אותו איך שיוכל בלא שקר· ויכול להיות שאם היה
העני יודע שהיה לו מעות לא יוכל להשמט ממנו כלל· שעולה היה יודע
אבל אומר אין לו· משום דרכי שלום· אך הכל תלוי בכוונת לב אדם איך
עושה לו דעתו של עני אם יכול לומר יש לו· אבל איני צריך אותם לעניין
אחר אם כשרי' זה יכול להיות בלא שום ישוע· וכן ועניין של
שקר אמר כשאו אחד אין אומנין לו· לשקר אין לו רגלי· ולא יבוסר
אדם

ואדם שמספרי' אחרים בגנותו. כיצד כשאדם רואה שנים מדברי' דבר סתר יחד
שביניהם ואו' לך אצל אחד ויבקש ממנו שיגלה לו הענין. שמא הוא מגנותו ולו
ויתבייש להשיב פניו ריקם ומתוך כך יספר אותו דברי' אחרים עליו שאשקר
וכן ירחק מכל ענייני שוא ושקר מאוד וכנגד שלו. ולא יגרום אחרים לשקר
בשבילו. ויזהר שלא יתחבר לשקרן ולא. שלא ירגיל לשקר ויעשה דברים עמו.
וצריך חכמה גדולה להנצל מן השקר. כי יצר הרע לשום אותו לאדם ונמצא ל
לו מאוימת של שקר להפילו ברשתו. ומצוה שיתחכם חכמי' לשקר כנגד ולעשות
שלום בין אדם לחברו. וכן מותר לשנות הלכה כמה החרן שהיא עוה ויסוד
אותם שאינם כן. וכן לשבח את הבעל הבית המארחו אל יאמר כמה ר
רבים כמה טוב פלו' שהתארחתי אצלו כמה כבוד גדול עשה לי. ע"כ לא יאמר
פן יתחברו אליו רבים שאינם מהוגני' להתארח אצלו ויבא עשיר ממנו ר
רעהו בקול גדול קללה תחשב לו. וכמו כן אם שואלים לו אם היה סעיף
כמו בקי' ... מרת ... היא שיאמר לא. וכמו כן אם שאל לבא לבית
מפני שיראו אותו ושאלו למה שבא ירצה בנבים אחרים. וכל אלו
שהותרו חכמי' לשקר ולשנות אם יוכל לעשות בלא שקר הוא טוב יותר ממה
שישקר כגון אם שואלין לו יודע אתה מסכתא זו. יאמר וכי אתה סבור ש
שאני יודע. ואם יכול להוליך האחרו בענין שלא ישקר הוא טוב מאד ממה
שישקר בבירור וכן יעשה בכל ענייניו..

שער האמת

הנשמה נבראת ממקום רוח הקודש שנ' ויפח
באפיו נשמת חיים ונחצבה ממקום
טהרה ונבראת מזוהר העליון מכסא הכבוד ואין למעלה במקום קדש הקדשי'
שקר אלא הכל אמת שנ' אלהי' אמת. והאלהי' עשה את האדם בצלמו להיו'
ישר להשתמש במדותיו ובדרכיו של הקב"ה אמת. וכתו' דובר שקרי' לא יכון
לנגד עיני. וכשאדם עוסק בשקר אז אין השקר עובר לאמת. וכל שאמת

כי יכול ומבין שברא העו׳ מכח כן אדם· כי כל״ש אמת בבה״א וז מורים שעלי
שמים וארץ וזהו עושה שמים וארץ הים וכל אשר בהם· שומר׳ לעה׳ השומר
אמת לעול׳· וכל״ש שקר בבה״א כב יכול וז כמו שאין מכין שברא כל שמים
וארץ· ומי שזוכה להתבונן בדברים אלו שהעולם נבראת. ונעלב מתוך
האמת יעלה כל ענייניו באמת. ולא יעזך יכנס היצר במקום קהלת האמת
לכך אומר הפסוק קרוב ה׳ לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת· כי הקב״ה שמו
אמת· ומקרב למי שקראו באמת· ואיזהו שקרא קריאת אמת זהו המפנה
לבו מכל דבר שבעו׳ ומקרב אל הקב״ה בלבו ושכלו הולך ומתבונן להרב
באור העליון· וכו׳ ומחשבתו בחוקו תמיד וזה הענין ישים האדם כ
להוא מתבודד בחדרו· ומפני זה ירבה כל חסי׳ להסתר ולהתבודד
ולא יתחבר עם שום רק לצרך גדול· אבל אם מתפלל בהשגת לבת
אל הכותל ומחשב בלבו שעל עיניו כמו בענייני העולם ויקרא ב
כלשון ולא בענין אחר או שתחשוב להתחבר היאך יוכל שרב ברי
לשון בהפלגת חן בעיני בה״א לכל שכם וז אין שבהתוך אמת ו
ואתה מאורה שנ׳ עליהם קרוב ה׳ בפיהם ורחוק מכליותם. לכך
אם מתפלל ועבר לבו לעבדך באמת שנ׳. כל עבודתינו ב
במחשבות ולהאמין שהוא שלם ועובר תפלה. ולא מפני איזה פרס
עבור ממון או הנאת רוח וזהו שנ׳ אם תשמע עד שר תבונה. יום
תשוב עד שרי שאין שום מחשב׳ חוץ ממך וכן שרה את תבונה
כבשן חיון כמור השמש· לכך אמר דוד מי יגור באהליך ומי [?]
ישכון בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו· והמט
מה שאומר הכל אמת בלבבו ולא אומר דבר אחד בפיו ואחד בלבו
ירא

שיהא האמת תקוע ונטוע בלב האדם. לכן החסידים הראשונים ז"ל והם
מאד היו מרגילין אותם לקיים כפי הסכמות לבבם. איך שהיו מסכימין ליתן
אפי' היה הקונה רוצה להוסיף לא היו רוצים אלא כפי הסכמות לבבם
אדם חשוב ההולך בדרך זה לדבר אמת בלבבו אם יעלה עליו במחשב
לעשות דבר אחד יקיים אותה מחשבה שלא יכחש. ולא יחל דבר א
מחשבתו. ואם אינו יכול לעמוד בו ילך אצל חכם ויתיר לו מחשבתו.
ויזהר שלא יהיה במחשבתו כלום כל זמן שלא יוציא בפיו. כל
הדובר אמת בלבבו ואינו מכוין לדבר שקר אפי' דברים שיחשוב ויגזור
אומ' שלא יכזב והם כל דבריו ומחשבותיו יתקיימו שנ' ותגזר אומר
ויקם לך. ומי שהוא אמת בכל משא ומתן שלו הן באמת ומאמר הן ב
בהלואה. לעולם יאמר בראשון סוף דעתו ויקיים אותם שיתקיימו. על
עת שידעו שלא ישנה. ולא יעריך ולא יחסר. אמר החכם השלם ת
תמיד האמת לאוהבך כי שישנה סימני. ותלמוד בכן לעשות מאז
ומה שיגזור שלא ישנה. ויכתוב בכתב. כמו אלו זורע הכתב ויראה
בו קודם מאד ומתאו. וכן יכתוב בבית מדרש ועל שלחנו שיזכור ולא
ידבר שקר ודברי כזב. שלא יבא לדבר האמת. וכן עשה חכם אחד כתב על
כותל ביתו ועליית המדרש בכל כתליו למעלה זכור יום המיתה ולא תחטא.
ומי שנוהג ומדבר אמת יחיה. ואמר ימים וישבע. סמך לדבר מה שאמר
הכתוב וה' אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם. ואם לא ידבר אלא אמת
ישבע כל ימי חייו דכתיב תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא
בשפתיו כי מלאך ה' צבאות הוא. כי המלאכים העליונים הם צורת אמת
ואותם כנויי' והנשמות ושבהם מהם כאור היוצא מן השמש והשמש
הן כנוסף שלכן אינן יודעין הנסתרות רק ממש ומראה הלילה שאינן ה

הנשמה מחשבותי מרב הענין · והיודע סוד הנשמה יעמוד בדבר · והחלומות מעב
המחשבות שהם רעיונים של מלכבך עליך · והחלומות ע״כ מלאך האלוה לאדם
ולפי שאין כל המחשבות אמת · ע״כ אין כל החלומות אמת · ומי שמרגיל ו
עצמו שיהיה כל מחשבותיו אמת · גם יראה בלילה אמת מראות וידע
העתידות כמו המלאכים · והמדבר אמת אין למעלה הימנו · לכן אמר
דרכך יהיה אמת · ונאמר מדבר שקר לא יכון · גם הראיות של אדם יראה
אמת כי שבר האמת גדול מאד · לכן יתנו עצמו לילך באמת ולומר
תורה ויראת האמת · שיוכל לעלות המעלות של אמונה וכהולכין · ול[illegible]
יורה של האמת · ולפי כדבר אגדה שאין בו קיום מלאות · ולומר כדי ש
שיאמין הלב דבר אמת · ואל תמנע מלקבל האמת מאיזה מקום שיב
אפי׳ מקטנים ונבזים אפה תקבל האמת מהם כמו מרגליות טובה
שהיא בד נען ונבזה אפה חשובה היא מרגליות · עתה שהארץ ה
הגלות כעלה · יותר מהאי מי לישראל להברוך שמת מהכל · העולם ו
ולאחוז בחותמו של הקב״ה שהוא אמת ולקבל שמוע אף כאומר להם ·
לא לשקר לא לשאול ולא לגזר ולא להשמעה כלום מעיין · שנ׳ שארית י
ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית · ו
ועוד כתוב ובריתנו · מאין כלום אדם גורל כר אחד אלא כדי · ו[illegible]
כמה כלום כך גורל הקב״ה · ישראל מתהות כר [illegible] שלהם [illegible] כל
זמן שהן מתכונין · עמך כלם צדיקים ירבבו בהם · והנה הקב״ה הקפיד על
גזל של רשעי [illegible] ונמלא הארץ חמס · משל כר שמעון בן שטח שקנה
חמור מישמעאל אחד הלכו תלמידיו ומצאו אבן טוב תלויה בצוארו של
החמור · אמרו חכמים ברכה היא מעשיר אמר חמור קניתי אבן טוב לא קניתי
הלך והחזירו לאותו · ישמעאל קרא הישמעאל ברוך ה׳ אלהי לשמעון בן שטח

וכן

וכן יש מחשובי חכמי הקדמונים כי יש חכמים מעניים והם כהן גדול של מעשה והחוניא
להם ופתחו הלוים ואמרו ברוך אלהא דאחזיין דראהו. וכן יש הרבה מעשים
שהחזירו אמוני עיניהם לעולם הבא. כל יש אומר לאמה אין יכולין הקב״ה שהאמין
מבין שיש אומר שאין הנאה ורק עולם הבא. לכן ראוי שיראה כל עניינך
מוסר ורואו טוב והמחשבה על האל העליון שומר הברית והחסד לאוהביו
ולשומרי מצותיו. ומה היא אמונתו שהוא שומר הברית. אם צריך שתאמין
חטא כל הוא פורע עמלו בעולם הבא וזה דבר ברור שטוב יותר לצדיק להיות נתון
אמי' בייסורין של אוכל ומן העולם שהוא כאין בעולם הזה שהוא לו זמן
קצר לחיות. ולהנחיל הטוב לנשמה שהוא דבר נכבד בעולם העליון שאין
כלה ואינו פוסקת עולמות. זה יותר טוב לצדיק ממה שלא היה פורע לו ח
חטאיו בעולם הזה והיו כן אותו בעולם הנשמות ביסורי גיהנם. או מחמת
חטאיו ימנעו נשמתו מן מעלה בעולם הנשמות הרבה לנועם העליון אשר
וזה המאור אין לו ערך ודמיון. והרשעים נתן שכרם בעולם הזה ומעשיהם הטובים
בעולם הבא הוא עולם הזה וחטאם שמור לעולם הארוך וכמעט נמול
שהוא גיהנם אשר לאורך לעד אין לו ערך. הרחמן הוא יזכנו ברחמיו
ויביאנו לחדריו. להנות לאור העליון אשר שם חסדו עמו ומי המאורות.

שער החניפות

אירע הארה נחלק לשני חלקים. הראשון מי ש
שהוא מכיר בחברו שהוא רשע ורשעו
ושהוא מוצא שם רע על הבריות ושהוא גזל ממון חברו. וזה החנף כל
ומחניף לו. לא שהוא מחניף לו ומשבחו. אלא שהוא מחניף ומחליף לו
לשון ואומר לו מעלות אין מהם שעלית בדבר הזה. עבירות ועל
וענין האחר שיהיה לו להוכיח על חטאו. ולא די שאינו מוכיחו אלא
אומר לו לא חטאת ומחזיק יד מרעים. ויש לזה החונף שעשה זה כמו

כל המצות. ועוד יש ענין בזה החטא שהוא יכול לבא החטא בלי אשר לו ל
לזו חטאת או יותר מאלו ויוסיף עוד לחטוא. לפי הענין שנעשה עליו עון ו
ונעלם ממנו שהוא צריך לכפר החטא. או שלא לחטא. ולא יפרישם מחטאת החטאים
אל זה. ומבקש רשע. ואומר מבקש רשעת ומחשבת לבו תועבה. גם שלמה
ואם עשה חטא זה עלי לבבם. וזה מתקלקל בדבר ואומר לו זה ויאמר אל
אחרת. כי חלל השם יתב' ונעשה ויבא עלית לרשות. וחייב אדם למסור עצמו למיתה
ולא לבייש עצמו לזה השטן. וארז"ל על אנטיוכוס המלך שהיה קורא
בתורה וכשהגיע לפסוק לא תוכל שום איש נכרי. זלגו עיניו דמעות. אל
אחיכם אתה. בשעה שאנו בחרבן שנאי ישראל כליה על שאמרו.
לאנטיוכוס. גם הרשע על הדין אל יפחד משום כמו שיש לו תקוה.
מפני אויב. ותשובת כנה. שלמה עליו אף ותכסות. השנים המשפט את
הרשע כמו כן כמו שראה בפניו. ואמר שלא יצריך אותו על עצמו
הרשע. ולא אומר כפרם אם טוב הוא על עומד שבע תורה. ואין
רשע. כי זה המרת שבע התורה לא היה לזה שעומד עליה ו
ועל דבריה. גם לא יופיע על הרשע בפני בני אדם לומר הוא עלה טוב
יותר. לכן תחלה עליו. ומי שעושה כן זהו רע וכי השומעים סבן
סבורים שהוא צריך ויתאו כבוד ויש עמו וכבוד הרשעים
יש כבוד לחטאים הצריכים או שמע לעשות. ועוד שאחרים יו
יקנאו במעשיהם הטובים ויוסיפו לקח והבין הרעה. ומרוב שלא ל
לזנות במלאכה. ועוד יש הרבה. כמו בראותם היותר רואה יכרו א
מעלה. ויצאו מחשבה. כלכם ויאמרו עלם הנה כלב. ועוד יש

טעם

טעם טוב בכבוד החכמי' הצדיקי' כי יסוד נפש האדם הוא להיות בן
עבודתו ויראתו ותורתו של הקב"ה ובעבור זה ברא הקב"ה את כל העולם
ומי שהוא מכבד את הצדיקים הוא כביכול כמעיד ומקיים דעת ה
הקב"ה בבריאות העולם. והט' זה ותלמידי חכמי' נבזי' בעולם בזה
יתבטל כוונת הקב"ה בבריאות העולם והוא כמי שאומר אין כוונת ע
עבודת הבורא עקר. ע"כ יכבדו שומרי ת"ל לכבוד השם ית' להודיע
כי עבודתו לבדה היא העיקר אבל בכבוד הרשע' היא יש חילול התור'
והעבודה. וזהו עברה גדולה עלם ונל"ר. ועוד כי עושים אחרים
ועושים כמעשיהם ואפי' אם אינם עושים כמעשיהם מכל מקום מרשעות. י
כי כאן כמה אוי לרשע אוי לשכנו. ועוד בכבוד הרשעי' מעטו כבוד ת"ח
הצדיקים ואין כבוד לצדיקים אלא אחר השפלת הרשעים. ועתה אחר
שיש מכשול לעולם בכבוד הרשעים יזהר שלא יספר טובה אם לא
יזכיר גם רעתו שלהם. שנ' שם רשעים ירקב וכתיב תועבת צדיקי'
א' עול ואם אינו חפץ לספר רשעתו גם טובתו לא יספר. הג'
המלכה רעה כמוך ואומר לו איש נהדר אתה ואדם טוב אך אינו מ
מספר שבחו ברבים שלא יבא לרמם לשונו. גם זה החניף בראשו
כדכתב כמה מין מלאכות רעתו. כי כשכבדו יאמין לו ויחשב שהוא ט
טוב ויחם לבו ויתעצה ולא ישוב. כי כל מי שאינו צדיק כשמשבחין א
אותו יאמר כלם הם עם יודעי' כי כן הוא. והנה זה עלה [illegible]
רעתו. אבל הצדיק' אם משבח אותו. אדם לא יתגאה בזה. בעבור שאומ'
אפי' כל העולם אומרים עליך שאתה צדיק הוי רשע בעיניך. ואומר אם
יש רשעים מקבלין משבחים ומקבלים מוכיחין אותך אהוב את המוכיחי'

ולא את המשבחים כי אלה לחיי עולם הבא יבאו ואלה כרעהו ישחוק·
כמשחק· ונאמר סבה חלק יעשה מרמה· המשיל סבה חלק לדרך ת
חלקלקות ומלאך ה' דוחה· כי ירחה האדם ויפול בסבה חלק· והוא סבה
מלא חשך· ועל הענין נאמ' יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות·
ק' וסבה חלק בשכל שמשחית רעהו· וכלל לשון הנ"ה שהוא בהיפך החל'
והואה'· ויש מחניפין שמחניפים לבעלי הרשע כדי שיאהבו אותם ו
וינשאו ויגדלו אותם· ועל אמר כל המחניף לחבירו לשם כבוד לסוף נ
נפשו בקלון·· הרביעי המתחבר לרשע אע"פ שאינו מחניף לו ולא
משבחו אלא שהוא מקרבו ומתחבר עמו יש לו עונש· ולא די שאינו מ
מוכיחו אלא שמקרבו ויש לו עונש בזה ועוד מוסיף על הקרבה שהוא
נענ' בהתחברך לרשע פרץ ה' את מעשיך· והזכירו מוסיפים הרשע' וארז"ל לא
על חנם הלך הזרזיר אצל העורב אלא מפני שהוא מינו שנ' עשא עואיגר
מינו מין את מינו ונער· וכן אדם מתחבר לרעהו הדומה לו· ואמרו א
אסור להסתכל בפני אדם רשע שנ' לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נ
נשא אם אביט אליך ואם אראך· וכל המסתכל בדמות אדם רשע ע
עיניו כהות לעת זקנתו· כי יצחק כהו עיניו מפני שהסתכל בעשו· א
אע"פ שלא היה מכיר במעשיו· ויש מבלין קהל במחשבת הענים· האחר
מפני שהוא אוהב לעונו של יוצר הכל· ואין העובר העון ומחשב ומסבב
לעונו· הב' שהוא לומר מאעליו· הג' שאם אחרים יתחברו אתו ויאמינו
לו והוא יגדל אותם וגם ילמדו ממעשיו· ואפי' אם לא ילמדו המחשים א
אמנם דברים שאסור לראותם· וגם הוא לא ישוב כי אם היו מוכיחין אותו
והיו נבדלים ממנו היה שב ממדרכו הרעה· ומי שמתחבר לרשע לסוף
הרשע מושל עליו וזהו רע על כולם כיון שהוא מושל עליו לא יניחו לעשות
טובה

טובה· הרביעי צריך להניח מדותיו שהוא ירא מאוד לעשות כמה מעשי׳
טובים וכן לא יתחבר אדם אלא עם יראי שמים· כי ה׳ עם מי שהיה א
אדבר כשון היו מאמינים סחורה בלא עדים כי ידעו בודאי כיון שאדב׳
עמו כיון שהיה נאמן· הרי החיבור הוי כמו חניפות·· החמישי· איש
שהוא נזון מגנות כל אדם ובכל שומע לו והוא מעשיר קרובו לה
להיות פרנס או להיות רב ואומר עליו שהוא חכם ואינו כן כי לא יוכל
והעם סומכין על הוראותיו והנהגותיו· וכן האומר על מי שמכיר בו
שהוא נזון והעם מפקידים בידו פקדונות וממון· ואמרו חכמי׳ כל ה
המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נוטע אשרה· ובמקום שיש ת״ח כאילו נ
נוטע אצל המזבח· ועובר הנכבד לפרוטה המעמיד· הששי מי שיש
בידו למחות ואינו מוחה ואינו נותן לב על מעשה החוטאים· וזה הא
הדבר קרוב לחניפות כי החוטאים חולקים כיון שאינו מוחה. בדינו
ואינו מנגד אותו כל מעשיהם הם טובים ונעשים לבטל הרע מקרבי ע
שנ׳ ובערת הרע מקרבך· ואמרו רבותינו ז״ל מי שיש בידו למחות על
אנשי ביתו ואינו מוחה נתפס על אנשי ביתו· באנשי עירו ואינו מוחה·
נתפס על אנשי עירו· בכל העולם נתפס על כל העולם שנ׳ וכשלו איש
באחיו· ודרשו בו איש בעון אחיו· ואמ׳ כל ישראל ערבים זה בזה ה
השביעי הרואה אנשי מקומו עם קשי עורף ואומר בלבו אולי לא יקשיבו
לו אוכיחם· ועל כן הוא מונע מהוכיחם· גם זאת חטא ועושין כי לא
נפש להזהיר ולהוכיח אולי ישיבו· ועל זה נענשו צדיקי׳ גמורים בחורבן
הראשון· אבל אם הדבר גלוי לכל ויודעים לכל ובחן ונחקר כי החוטא לא
שונא מוסר ולא יקבל תוכחות אז זה שומר אל תוכח לץ פן ישנאך·
ואמרו כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו
נשמע· ואומר מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין· השמיני השומע
מדברים לה׳ או נבלה או יוצא כבוד משחיתי׳ נבזי תורה ומצות· ויותר

אם קול שומע ולא יקבל תוכחתו יען הוא לוחץ· גם זה יענש כי היה לו
לענוש אותם שלא יאמר לו הוא לא אוהב שהוא מורה מדבריהם· כי הן
חייב לענוש כדי לתת כבוד לתורה ולמצות ולקנא לכבוד הבורא יתב׳ שהרי
וזה אחד מן הדברים שחייב אדם לעזוב חבורת הרשעים כי הוא חטא
גדול ששומע דבריהם הרעים תמיד והוא אינו יכול לענשם תמיד· ודבר
זה מפורש בדברי שלמה ז״ל דכתיב אל תקנא באנשי רעה ואל תתאוה
להיות אתם כי שוד יהגה לבם ועמל שפתותיהם תדברנה· רו״ל שלא
תשארם כי תשמע דבריהם תמיד ותהיה כמחריש·· התשיעי המדבר
הרשעים מחמת דרך שלום אומר לא ידבר טוב על הרשעים ולא יתברך
בכבודם על שיחשבו בני אדם שהוא נכבד מפניו ואין לחלוק לו כבוד אלא
כדרך בני המכבדים העשירים בעבור מעלה חכם ולא מפני חן ערכו.
ואני כתב ... ואל משה כי אם הותר לכבד את הרשעים מחמת מורא &
שיזיק לו הרשע ויעבדם לו הספרי כגון שיד הרשעים תקיפה ... הותר
לכבדו כדרך שמכבדים בני מעלה ... אך לא ישבחם בפני בני אדם· וכן אמ׳
רז״ל מחניפים את הרשעים בעולם הזה· ויש רשעים שאין מחניפין להם
מנין ממרדכי שאמרו עבדי המלך המחניפים להמן· וה״ל ... תרחם
שלום וטובתם· והוי אומר לו שאמרו רז״ל מחניפין הרשעים מפני דרכי
שלום ולא קיבלו עליו כבודו ולא קם ולא זע ממנו· שלשה שמחניפין מפני
דרכי שלום· ואשתו מפני שלום בית· ובעל חובו שלא יחלצנו. ורבו ש
שלמדו תורה ומצות· מצוה גדולה להחניף לתלמידיו ולחבריו כדי שילכו
שילמדו וישמעו לדבריו ויקבלו תוכחה לקיים המצות. וכן לכל אדם שהוא
סבור שימשך אחריו שישמעו לו לקיים המצות· ואם יבא עליו בכעס או ,
שמעו אלא בחניפות יקבל תוכחתו הרי מצוה גדולה להחניף לו כדי להשיב

יקב

נז

47

יקר מזולו כי יש אדם שאינו יכול להכחה בקנאה ולהתגברות על דברי חנופים
בעבור שנאה. ויש שצריך להחניף מפני ממון. ויש מלכות שצריך
להחניפם לפי כבודם. ויש שאמרו בהפלאת אינו מועיל לו והכנות כי
כסיל מאה אלא מה טעם לו אין לו תקנה אלא תכריעהו. יש חנופה
רע כגון אדם המחניף לחבירו ואומר שאין דברים מתוק כדבריו שמו
עליו ויאמין לו ואחר שיאמין לו ויסמוך עליו הולך שוב כמאות. ואין
בעונ' של כי חנף מזוכה הרשע בעיני כל בעל מקו' והם להוט. יאמר
לנפש לעם שנחנף. פי' המסוך הצידים עושות גרגים חיצון ובתוך ה
העופות ואוכל החיצון של הרשת ואז יבוא נלכדין. וזה דומה החניף ה
הזה. ואמרו חכמים להחניף. ואמרו חכמי' שלא ישאל אדם חבירו לחבי'
יודע שאינו יכול או יקרא לחבירו לאכול עמו ויודע שאינו אוכל. ו
כגון אם אדם חולה לשתות חבות יין לאמור וגו' חבי' לשתות יין
לא יאמר אני רוצה. לשתות חבות עבורך. ובזה נבוא במה נקרא
גניבת הדעת. וכן אמרו חכמ' על החניף ולנשוא פנים הבריות
אר' שמעון בן חלפתא מיום שגברה אגרופה של חנופה נתעוותו ה
הדינין ונתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים
ממעשיך. אר' אלעזר כל אדם שיש בו חנופה מביא חרון אף לעולם
שנ' וחנפי לב ישימו אף. ואין תפלתו נשמעת ואפי' עוברין שבמעי א
אמן מקללין אותו והוא נופל בגיהנם. וכל המחניף לרשע נופל בידו. ואם
אינו נופל בידו נופל ביד בנו. ואם אינו נופל ביד בנו נופל ביד בן בנו. כל
שיש בו מדת חנופה הוא מאוס כמו נדה. והמחניף הוא נבלה. ולכן
יתרחק אדם מן החנופה ולא יחניף לאדם להחזיקו ברשעו. גם אם יש
לו לנגל הרבה טובה מאתו לא יחניף לו ולא יגרום ולא לממון. שאינם הולכים

צריך עונה כמו בנ"ל שאומרים כרשעים ומאמת שרואים שאין להם בושה עבור
מעשיהם המכוערים ונוצר שרואים שמחניפים להם ואין דבר בעולם שעושה ם
פתחי תשובה כמו החנופות · ומעשה באדם אחד כשר שהיה לו בת להשיא · ואחר
ונזדמנו לו ב' בני אדם אשר כל אחד חפץ לישא בתו · והלך אדם הכשר ונטע ואמר
אחד לעשות עמו מריבה ולקח לפניו אותן השנים לתן משניהם כדי לנסות
ועשה כן · ואותו השנים היה אחד שהם מחניף לאדם הכשר כדי להשיאו את
בתו והיה מוכיח אותו בכל דבריו · ונתן את בתו לאותו שהיה מחייב אותו ·
כאומר וודאי הוא אדם טוב כי לא החניף ולא נשא לו פנים · לכן מי שהוא
פרנס או דיין או נשיא קהל צריך שלא יהא חנפן כי אם יחניף הפרנס לשום
אדם ולא יוכיחו לעשות הטוב ולסור מן הרע · אז יהיה כל הקהל מקולקלים
כמו אחד · אמר הפרנס מחניף לפלוני ולמה אוכיח כיון שמחניף לפלוני ז
זה ולא יקבל תוכחתי · וכן דיין המחניף לאחד מבעלי הדין אז יסתתמו ד
דברי השני ולא ידע לטעון כאשר ראוי לו ונמצא שלא יצא הדין לאמיתו · וכן
נשיא קהל המחניפין ויתן צדקה לאחד המחניף להם או שהם מחניפים
לו אף אם אינו ראוי לכך · לכן צריך הצדיק להתרחק מאד מן החניפות שלא
יחניף ושלא יקבל חניפות מאחרים · ויזהר מאד כשיעשה מעשים טובים
שלא יחפוץ בהם להחניף לאחרים אך לשם שמים · והגורם שבכל החניפות
המחניף כדי להשיאו כגון שיעשה מחלוקות עם בני אדם ואין הדין עמו ·
והוא מחניף לבן אדם שיסייעו להתחזק שעושה או מי שהוא חונף לאחר
עבירות כגון זנות או שאר עבירות והוא מחניף לחבירו שיעשה עמו · יר
ירבעם בן נבט נכה ונענש בשביל שלא החניף לשלמה המלך אלא הוכיח
על בית מלוא · החוטא והבא מן החנפות יזהר להרחיק עצמו מן הכבוד כי
מי שאינו חושש להכבד לא יצטרך להחניף וגם צריך להזהר שלא יהנה
מאחרים כי רוב הנהנים מחניפין לאדם שמכבדים שיהיה הנאה · והחנופה
לכן מי שמרחיק מאלו שני דברים והם ההנאה והכבוד הוא ניצול מכמה על
עבירות

48

עבירות כי כוונת כ"ל שעושים מעשיהם בצנעה כדי שיקבלו כבוד מבני אדם. וזה
הענין יתגלה על שבחות בני אדם כי כוונת כ"ל שעושין מעשים טובים ומתפללין
כדי [illegible] להם קול ערב והמשחרר מלבן בשעת התפילה כוונה קולם ערב וכ
ובני אדם שהן שומעים שומעים אותו. ומן רחמו של יה ומעשה כן לכל ה
הצדקות כדי להפיל הארץ בלבו ולא יהיו מעשין לש"ש. ומן לשון הנעלה
מי שנהנה מחבי' רבי' אם יראהו שעבר על עבירות אפילו לא יראו רשע.
והוכחו כי יראו שלא יהנהו ממנו שוד. וזה הענין הוא מגלת חנפי הר
הגה כי הם חרפים ויהנות מן העם ע"כ יחניפו להם כדי שיתנו להם
בחזקה גדולה ולא די שאינם מוכיחים אותם על עבירות אלא מחניף שהם
מחניפין להם הם עושים אותן מעשיהם ומשבחין אחריהם. דרך ב
בלבו של אדם להיות נמשך ברשעתו וכמעשין אחרי רעיו וחמריו ושכנ
בשכנו אנשי עירותו אף שהם עושים עולה גם הוא לעיבוך יש' ואדם לה
להתחבר אל הצדיקים [illegible] אולם ולשון איש חכם כדי שילמד ממעשיהם ני
ויתרחק מן הרשעים ההולכים במושך כדי שלא ילמוד ממעשיהם. והוא שא'
שלמה ע"ה הולך את חכמי' יחכם ורועה כסילים ירוע. וכן אשרי האיש אש'
לא הלך בע' וכן אם היה בעירה שמשכניה רעים ואין [illegible] המדינה. הן
הולכים בדרך ישרה ילך למקום שמשכניה צדיקי' ונוהגי' בדרכי טובים ואם כל
המדינה שהוא יודע ושמע שמנהגן מנהגן בדרך לא טובה או אינו יכול
ילך למדינ' שמשכניה טובים מפני הנשיאות או מפני החלי. יש"ב לבדו
כעשי' שנ' ישב בדד וידום כי נטל עליו. ואם הם רעים וחטאי' שאין מניחין
אותו במדינ' אלא א"כ מתערב עמהם ונוהג במנהגם הרע. יצא למערות
ולחורים ולמדבר בדרך חטאים שנ' מי יתנני במדבר וכו'.

שער לה

עד היום לה [illegible] בגנות החניף. אשם שאומר לאמת ו
והאומר שקר זהו השקר מוציא שם רע. כמו לה [illegible]

ואומר כך וכך עשה פלו' וכך וכך היו מעשיו. כך וכך שמעתי עליו. ומן דברים של ג
גנאי. עליו הכתוב אומר יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. ואמ' רבותינו
ז"ל כל המספר לה"ר כאילו כופר בעיקר שנ' אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו
מי אדון לנו. ועוד לה' חטא גדול כי הוא עושה חטא גדול שמבזה רעו בעיני העם
ואחר במסתרים. ואין יתרון לבעל הלשון. ובזוהר הרקיע כלה מעך עלו ג' שם שעל ד
כי הוא חוטא בלי הנאה. ונראה גדול יותר מגנב ומעושק שהם חוטאים יותר הנאת
העושק והגנב הנאה. אבל מה לבעל הלשון. ועוד אמרו ז"ל שקולה לה' כנגד ע"ז וגלוי
עריות ושפיכות דמים. ודבר זה תמוה. מאי שקולה לה' כנגד אילו עבירות וכל
אחת מהם יהרג ואל יעבור. ואמ' התורה כנגד כל התורה כה כאילו כופר בכל
התורה כולה. ואומר שאומר לבו הוי שאומר לכל התורה כולה. וה' ...
כי כבעל הלשון עושה כאילו כופר יותר בכל יום ויום. ...
אומר מה שאינו מה שאומר עליו. ... עבירה. כלה כאדם שעבר עליה כ
... היא עבירה גדולה. ... שאינו רק ...
הרבה. עבירות יותר שעשה מהם חטא גדול. ומה שאמ' שקולה לה' כנגד אותן
ג' עבירות כך הפי'. יש שעבר על אותן עבירות פעם אחת ...
ולא כתב ... שעבר עליהם כל ימיו. ועוד בעל
הלשון קשה לו לעשות תשובה כיון שהורגל בכך ולמד לשונו דבר שקר. ועוד
החטא גדול ... כי הוא אומר מה עשיתי לא עשיתי רק דיבור בעלמא ואינו
... שעשה ואינו יודע ... אין תשובה לו כי אינו
... גדול החטא שעשה והוא צריך לבקש מחילה מאותם שדיבר עליהם.
והוא איש זוכר ... עליו ועשה לו רעה. והזיק
לו והוא איש מה דיבר עליו ... והעליל עליו
... שהוא בחזקת ... ונדה החוטא ...
אשר ... רעה. ... ואין לו מחילה עולמית. ...
...

מי שהרגיל פיו בה' מעשיו ידבר דברים כלפי מעלה שנ' שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך
בארץ. ואין בכל העבירות שיענש עליהם כמו מי שמוציא דברים כלפי מעלה כי
אמרו רבותי' ז"ל על ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים לא נחתם גזר דינם אלא על ל
לה' שנ' אם לא כאלה דברתם אלא עם אחרים וישמע ה' את קול דבריכם ואין ה
התורה מגינה על בעלי הלשון. ואמרו רז"ל האומר כיון שסיפר לה"ר לא עשר
לו תקנה ולא הגינה עליו התורה. ומה שאמרו עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מ
מכבה תורה שנ' מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. אמרו על המספר רק מגנה. אמרו ולא על ה
המגין על אהבת העבירות. אמרו רז"ל כמה שאהוב אהובה בגולה שנ' כמגלה
ערב ונשואה. בגולה שנ' ערבה על קולה על כן שנאתיה. זה שאמרו חכמים מות
וחיים ביד לשון ואוהביה יאכל פריה מי אוהב הלשון. ומי אדם החפץ לדבר
תמיד עולה תבונה אלא שאוכל פריה. מי שהוא ידבר דברים קשים רק ידבר
בדברי תורה והבאת שלום ולמוד לבבם לעשות טובה ולהורות העוכרים ו
ולהפרישים מן הרע ולקנות האמת כי אין לך למצות שיוכל לעשות בלשון.
וזהו חיים ביד לשון. כת מספרי לה' נחלק לשלשה חלקי' האחד כשהוא או
מרגיש בה כן אומרו עליו מעשיו. ואומר דופי על אדם כשר ונקי אז הוא מ
מוציא שם הוא מספר לה'. והוזהרנו מן התורה שלא לקבל לה' אילו הוא שקר
כמו שהוא מספר לה' כן מקבל לה'. וכיון כאשר יורה השומע על לה' אז הוא כמו
המספר שכל השומעים שהוא מורה ואומר ואומר כמו שהוא מורה אל אמת
הדבר אפי' אם לא יורה אלא שומע לבד ומראה עצמו כמקבל אל הדברים ו
ומאמין לדבריו כמו בזה ואומר גם האחרים וגם מסייע למספר לה' כי
אם היה צועק במספר היה מונע עצמו מלספר יותר אלא ערבה שהוא מקל
ומראהו פניו אז גורם לו שירבה דיבה יותר. והזהרנו במילה לא תשא שמע
שוא שלא נאמין סיפור לה' כל כמו ולהחזיקו במחשבותינו שהדברים אמת ו
ולהבזות בעינינו את מי שנספר עליו. השני כשהוא אומר לה' שהוא אמת

אם יזכיר לו כמו וכן עונו ומעשה אבותיו הרעים עובר על מה שכתוב בתורה לא
תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר. הי"ג. אם יבואו [illegible] לפני
אחרים על מעשה אבותם [illegible] כל [illegible] פני [illegible] אין לו תקוה. הי"ד
אם יודע העובר אבותיו [illegible] לבייש [illegible] לא ולהכלימו
ולהשיאו [illegible] אין [illegible] מן הלכה. החמ"ש. אם הוא
בעל תשובה. והוא מספר עונות הראשונים [illegible] גדול זה החלק
אחד מעונות [illegible] שלא [illegible] עבירות שהם [illegible]. ועוד
ערך [illegible] יחשוב [illegible] כמו [illegible]
עונו [illegible] בן [illegible] ויחזור לעונו הראשון. ועוד אחר
[illegible] שזה [illegible] התשובה [illegible] ולא יעשו תשובה [illegible]
[illegible] תשובה. ורע שאם יחטא איש [illegible] החטא [illegible]
גלה לרבים [illegible] כי אלו [illegible] הרעה [illegible] היה לו
אלא [illegible] שלא [illegible] שיחזור בתשובה עד שיודע שלא [illegible]
דרכו הרעה. ואם [illegible] וירא חטא ראוי לחשוב עליו כבר [illegible]
תשובה ואם [illegible] פעם אחת [illegible] אחד. המספר לשון
הרע [illegible] להזיק לחברו. ועוד [illegible] שמח בקלון חברו.
[illegible] לרעך כמוך. וכן שאוהב [illegible] יאהב כבוד חברו.
[illegible] שמח [illegible] שהוא [illegible] גדול של המספר לה"ר שהוא
[illegible] על דרך שהוא [illegible] כי [illegible] דברים [illegible]
[illegible] אחר [illegible] תשובה על חטא
[illegible] על דרך השקר [illegible] העולם שהוא שקר ולא [illegible]
[illegible] השקר [illegible]. [illegible] המספר לה"ר על [illegible]
[illegible] והמספרים לה"ר עליהם [illegible]
[illegible] הערכה [illegible] לקחת [illegible] זהו [illegible]
[illegible] כי [illegible] ישראל [illegible] אחרים [illegible]
[illegible] שלא [illegible] טובה [illegible] הטובים כי [illegible]
אחרים

אחרים הרעים לא יחזרו על פשעיהם [illegible] בטול עבודת הקב"ה ונביא עברי חק
בו. וכעירם וקרוביהם כי תחת אלף היה לבבם לעזר שלא כברם אלא גם הרשעים
ושמע שאר יראו. שמים שלא יראו ונקיים כי יחשבו [illegible] [illegible] יחשרו אותם [illegible]
נקהלו מה' ולו. יראי שמים. ומה' לא הורגו. כגון האומר [illegible] ואינו שאומר
שלא [illegible] לה' [illegible] יודע [illegible] באומר. המספר לה' אסור לחזר [illegible] ישב
אלא לשמוע דבריהם. ועוד יש רעה כלה כי המספר לה' על חברו אז הוא מקנא
ורוצה [illegible] לנצח. ואלו עצה טובה. [illegible] היה רע [illegible] כמו
[illegible] עבודת הבורא כלה ומחזיק טובה לעצמו. ולא אדם המספר לה' על ה'
היתומים ועל האלמנות [illegible] שרוצה [illegible] הם [illegible] והוא [illegible]
אותם. מי שאומר לחכמה היכן יש איש [illegible] אין איש אלא [illegible] כי [illegible]
ובורא [illegible] זה לה' [illegible] אין צריך אדם לומר [illegible]. ועוד יש אם לה' כגון שאומר
[illegible] אינו רוצה להודיע מה שאני יודע [illegible]. ועוד [illegible]
לעולם אל יספר אדם [illegible] של חברו [illegible] שאומר [illegible] עושה [illegible]
פי' אם המספר [illegible] לפני [illegible] אז הוא [illegible] והוא [illegible] וכן.
וכן שאומר [illegible]
תלמידים היו לר' יוחנן בן זכאי הוא היה טובה שבכולן. וכן המספר לה' כגון שהוא
[illegible] הוא שאומר [illegible]
[illegible] וכן המספר לה' [illegible]
והוא שמספר [illegible] אינו יודע [illegible] זה לה' [illegible] אומר
אינו יודע [illegible] או שזה לה'. המספר [illegible] הדין
[illegible] זה לה' [illegible]
[illegible] כמו [illegible]
לה' כגון [illegible] או [illegible] ואם [illegible] אחד
[illegible] לה'. [illegible] אומר

כמו הצבוע ישם מעשיו וכו'. רכילה כמו מי אחר שגלה דבר הנאמר בבית אחר
אחר כך שנים והשלישי מכבה ואומר זה גלה. ויש עוד עבירה אחת הנקראת
רכילות ואיזהו רכילות ההולך מזה לזה ואו' כך וכך שמעתי מפלוני אשר שמעון
אמר דבר זה רכיל ועל זה הוזהרנו בתורה לא תלך רכיל. גם זה רכילות ואבק
דברים לחכמת שרבות ממנו כתב. והוא מעין לשון שלא יאמר אני מגנה
וחבריו מחייבים אנו את פלוני אחרי הם על' גם עוד צוה לא תלך רכיל. ה
הנחר כך מאד שלה כאשר מבין את שלך כל הממון ופנוי וממנו מרגל ב
כיסו של כמה ודע אדם לפני לכן כמו כי האדם הוא מן מונה כל היום
כלום נכון שהוא כלום הוא מתאוה. כל אדם נבחן וניכר הוא בכיסו. והיאך אם
תראה אדם שהוא מדבר תמיד בזנות נשים ודבר עמהם תמיד תדע שהוא
אוהב נשים ואם מלשון תדיר מאכל. וכמו כן תדע שהוא זולל וסובא. וכן
כל דבר וראיה מן הפסוק [illegible] כי תורתך כל היום היא שיחתי
כלומר שאני אוהב את התורה ושום אני חפץ בה וכל דבר שהוא אוהב
כמו ממנו הוא מדבר תמיד. כל זה מדבר ונחמד [illegible] ומדבר בכל לב
חמה. ונראה שלום יעשו במקום הלך אם יש באדם שמן הגבעות
יעשו כל הענין ויעשה כל לשון וכן כל זה עושה כל עם האדם ומדברין כמו
משל באדם אחר שהלך עם אדם עשיר וראה נבלה אחר אמר אותו אדם כ
כמה מסריחה נבלה זו אמר החכם כמה לבנה שיניה. וכמה הוצא החכם
אותו האדם ואמר למה תאמר הגנאי שלה תאמר השבח שלה כי [illegible]
אדם כלבה של שלום. אם תראה אדם שמדבר [illegible] או [illegible] מדבר [illegible] לשון
דבר [illegible] לא חובה ולא זכות. אם הוא [illegible] ולכן אותו על
לכף זכות [illegible] הדבר [illegible] לחובה [illegible] הוא [illegible] אם
יזהיר מן החטא [illegible] ילך להטות את הספק והכריעו לכף זכות.

והנה

והגונה שצריך לכף זכות. והוא מצות עשה מן התורה דכתיב בצדק תשפוט את ע
מיתך. ואם הדבר נוטה לצד חובה יהיה הדבר אצלך כמו ספק ואל תכריעהו
לכף חובה. ואם האד' רוב מעשיו רעה וידעת בו שאין יראת שמים בלבו
אז תכריעהו לכף חובה. אם גלה אדם לך חטאיך אל תאמר מאחר שגלה
חטאתי כמו כן אגלה חטאתו שנ' לא תקום ולא תטור. וגם לא תאמר אעשה לו
שהוא גלה עלי. אלא אגלה שאין כן כמו הדבר גלית חטאו. ודבר זה הוא שנ'
גמול כרעות שלומים. ואם החוטא אינו ירא שמים כמו שפורק מעליו עול.
ואם עבר אדם עבירה אחת ופעמים רבות ידעו שהוא בעל עבירות. מותר
לספר בגנותו לגלות חטאיו ולהכריז בעלי עבירות בפני כל עבור שישמעו
כל ויראו כן וירחקו עצמם מעבירות דכתיב תועבת צדיקים איש עול. ותועבת
ירא ה' שאת רשע. ואם רשע בן צדיק מותר לקרותו רשע בן רשע. צדיק בן ר
רשע מותר לקרותו צדיק בן צדיק. והוא שלא יהא מותר להכלימו ולשוא. אבל
מי שמתרגיש עשו ומצוין חרטה והשבת לבו' ולא ולשו אין לו לגלות חטאתו
וכן אם המגלה הוא חוטא אין לו לגלות מעשה חוטא אחר כי הוא ודאי א
אינו מגלה לו מסתרו לטובה. ומעשה / אפי' כשהוא כשהחוטא רשע גמור
אין להכלימו בפני רבים במקום שיש להודע שינא לחרפת רעה. ואותר
לספר לה על בעלי מחלוקות שנ' ואני אבא אחריך ואראה את דבריך. שבור
אבר הרבה דברים תלוין בלשון צריך אדם לשמור לשונו מאד מאד. וכן אמר
דוד ע"ה נצור לשונך מרע. ואמר מעשה באדם אחד שקרא ברחוב העיר מי
רוצה לקנות סם חיים ונכנסו כל העולם לקנות. וכשבאו הוציא להם ספר תהל'
וקרא להם מה שכתוב בה מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצר
לשונך מרע וגו'. ראה אותו ר' ינאי והכניסו לביתו והאכילו והשקהו ונתן
לו מעות. באו לו תלמידיו ואמרו ר' עד עתה לא ידעת פסוק זה אמר להם עד

עברה לא שמתי אל לבי להזהר בדבר ובשחיתי קורא אותו פסוק לא שמתי לבי /
עליו ולא חשתי על פסוק זה עד שבא זה וקיימו. ונתבייש אותו בחור בלשונו יותר.
לכן אדם שהורגל בלשון להחניף ולהתלוצץ ולספר לה"ר ולדבר כזב ושקר ודברי
בטלים ועברה הוא רוצה לשמור עצמו ולעשות תשובה צריך לעשות גדר וסייג
תחלה. ומהו. שיתרחק מחבריו הראשונים שהיה רגיל לדבר עמהם ליצנות
וחנופות ולה"ר ושקר כי אם יתקרב אליהם אילו יתעכב עמהם יתחיל ל
לדבר עמו כמו שהורגלו וצריך להרגיל עצמו בלשונו מאד מאד כדי להרגיל
ולעשות מרגלית שפתיו ויהיו לו בחרו לבו ולשון בתורה ויתחבר עם
חסידים שאינם מדברים כלל בדברי תורה ויראת שמים וכזה העשן יתנו עצמו
ימים רבים ואז יעלה רפואה למכתו. כמ"ש מות וחיים ביד לשון ואוהביה
יאכל פריה. מעשה ביום בעל פרס שחלה אמ' הרופאים אין לך רפואה עד
שיהא לך חלב לביאה ונעשה לך רפואה. ענה אחד מהם ואמר אני אביא
חלב לביאה אם רצונך יתנו לו י' עיזים. אמר לעבדיו שיתנו לו. ויתנו לו. הלך
לגוב אריות והיתה שם לביאה אחת מיניקת. יום ראשון עמד מרחוק והשליך
לה עז ואכלה. יום שני נתקרב לה מעט והשליך לה אחרת. וכן עשה עד ש
שנתקרב לה ולקח מחלבה וחזר והלך. כשהיה בדרך נרדם וראה בחלום שהיו
איבריו מריבין זה עם זה. התחילו הרגלים אין מכל האיברים דומין לנו אם לא
הלכנו לא הבאנו החלב. הידים אמרו אין כמותנו אם אנו לא היינו עושין אין
כלום. עינים אמרו אם אנו לא ראינו מה תועלת. אמר הלשון אין ב
בכולכם דומין לנו כי אלמלא הראיתם את הדרך ואת הגוב. א"ל הלשון אם אני
לא אמרתי את הדבר מי היה עושה אותו. השיבו לו כל האיברים איך לא ה
ירדת.

יראו להחזיק אותה במקום הולך ואין לך עושה כשאר אברים · אמר להם היום
תראו שאני שולט עליכם · שמע הראש את הדברים · הלך אצל המלך ואמר אדוני
המלך הרי לך חלב כלבא · כעס המלך ואמר לתלותו · כשהיו מוליכי׳ אותו לתלות · ה
התחילו האיברים לבכות · אמר להם הלשון הלא אמרתי לכם אין בכם ממש · ואם
אני מציל אתכם אתם רוצים להשליטני עליכם · אמרו כן · אמר לתלוין המתינו אל
המלך אולי יצילו אותי · החזירוהו אצל המלך · אמר למלך למה צויתני לתלות · אלא שהבאתי חלב
כלבא זו אל זאבי · אבקשך כי תניח לך לראות · אמר כך עשו לו חלב לביא
חלב כלבא · לקח ממנו ונסהו אותה · והיה חלב לביאה · ונתרפא המלך מחליו ·
ונתן המלך לחכם ונתן לו מתנות רבות · אז אמרו האברים עכשיו אנו מודים
לך · הרי מות וחיים ביד לשון לכך אמר הח׳ ע״ה אשמרה דרכי מחטוא בלשוני ·
ראה הלשון שטוב ומרבה שט אמללה שם אלהי׳ כל ימעלתו ברואה ותשו׳
לו׳ ואומר מורי וכרו ואמרים · צריך שתבחין עניני הלשון אחר כל מעשיו האדם
ותבאו טוב הוא כן · כל אדם יכול לעשות עבירות גדולות עצומות אין מספר :
כמו מלשינות רכילות ליצנות ותועבות שקר וכיוצא באלו · כל אילו הם עבירות
גדולות ואין רוח לבעל הלשון · ויכול אדם לעשות מצוות כלשונו · ויש כמה כתוב
האומרים כמה טובה לעשות מצוה הלא אין כרוב מאזין לכך לענוי · והם
אומרים ידעתם את אגור המצות קודם להם · אמר אגור חרם כענין ובשכר נהוא
הלשון · וכן אמר הכ׳ על לעשות מצו׳ ועוד נגמר שני׳ מי האיש החפץ חיים
נצור לשונך מרע וגו׳ · ויכול עשות כלשון דבר רע ומות שנים לו הכל
כל לשונו כן אחריו לשמור ולעשות ולהמית חכמים ושונים ולדבר על לבם
דברים של תורה ואין עוסקים ולדבר אמת ולהרגיל בליותו ושבחות אל
אהוב לחברה ונחמד למעלה ונשמר מכל רעות לצרים..

שער התשובה

א"ר יוחנן גדולה התשובה שמגעת עד כסא הכבוד
שנ' שובה ישראל עד ה' אלהיך. ומ"ש כשעלה משה ל
לרקיע ראשון מצא כתות של מלאכי השרת פותחין ס"ת וקוראין לפניו מעשה יום
ראשון ושבחו והתחילו לספר בשבחה של תורה. עלה לשני ומצא שריא של א
מלאכים קורים מעשה יום ב' ושבחו והתחילו בשבחה של תורה ושל ישראל. עלה
לשלישי ומצא גדוד מלאכים קורין במעשה יום ג' ושבחו והתחילו לספר בשבחה
של ירושלים. עלה לרביעי ומצא אראלים קורין במעשה יום ד' ושבחו והתחילו
לספר בשבחה של משיח. עלה לחמישי ומצא מחנות מחנות קורין במעשה יו'
ה' ושבחו והתחילו לספר בשבחה של גיהנם. עלה לששי ומצא מלאכים קורין
מעשה יום ו' ושבחו והתחילו לספר [illegible] ומשבחים לפני הק' ב"ה לשון ת
חן של ישראל [illegible]. עלה לשביעי ומצא אופנים שרפים וגלגלים ומלאכי ר
רחמים ומלאכי חסד ומלאכי צדקה ומלאכי [illegible] ומלאכי [illegible] אחז את
מלה כסא הכבוד. והתחילו קורין במעשה יום ז' ויכלו ושבחו והתחילו לספ'
בשבחה של תשובה ואמרו שהתשובה מגעת עד כסא הכבוד שנ' שובה ישראל
עד ה' אלהיך. ז' דברים קדמו לעולם ואילו הן. תורה תשובה. גן עדן גיהנם. כסא
הכבוד. ובית המקדש. ושמו של משיח. ולמה אלו ז' [illegible] בריאות ע
עד' בשמו האדם כי אין צורך בעולם התחתון אלא באדם. והוא [illegible] כל ענ'
התחתון בבהמות ובחיות ובעופות ודגים [illegible]. ומאחר שעתיד הבורא
לבראות האדם שלא הוצרך להקדים התורה שהיא [illegible] שנ' [illegible]
ולולא חוקת שמים וארץ לא שמתי [illegible] שהקדים התורה הוצרך כמו כן להקדי'
התשובה. שאם יחטא האדם שיהיה לו זמן לשוב. שאלמלא כן לא יהיה העולם קיי'
כי אחר דור שאין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. כי [illegible] שהדור
חוטא ראוי לכלות ולהשחית. ולכך נברא [illegible] להורות לחוטאי'
אמן

להם חוזק להיות כלים הם ועל אשר להם וגם הם ראוים להיות להם כמו שהיה אותן
שבעה דב׳ הקדים תשובה ויתקיימו דור אחר דור. וכן שהקדים תורה. ותשובה הולך
כמו כן להקדים ג״ע וגיהנם וכסא הכבוד שהם לשלם שכר כל איש כמעלליו. וכן
שהקדים כל אלו הוצרך להקדים ג״כ את המשיח ושמו של משיח. כי בימי׳ ההם
תמלא הארץ דעה ולא יהיה יצר הרע בבני אדם וגם שלום גדול ועושים ידעו
ידעו הקב״ה ידיעה גדולה ואז ידעו כולם שעיקר בריאת העולם בשביל האד׳
לכן הקדים אלו הז׳ קודם בריאת העולם.. שבעה ד׳ דברים יקרים אדם ל
טוב כמו בחרותו כשהוא בחזקו ובכחו. האחד כי עבודת התורה והמע׳ לו
והמעשים שהאדם חייב הם רבים מאד מאד. ועל׳ אמר ארוכה מארץ מדה
ורחבה מני ים. והיום קצר והעולם הזה הוא זמן קצר מאד שאין ימיו כצל עובר
ועל׳ כצל ימינו עלי ארץ. ולא כצל אילן אלא כצל עוף הפורח באויר. והפועלי׳
עצלים זה האדם שיש בו מדת העצלות. ועוד תתבונן אדם שחייב ל
לילך מהלך יום אחד עלי׳ פסעות והדרך מלא מכשולות ואבנים ומאכלי׳
וליסטי׳ ובהשתנות הכל יש פעמים רבים והוא צריך לילך על כל פנים כי צוה לו
המלך ולא יכול להחזות כמה צריך האיש להקדים מבוקר ולחגור מתניו ולילך
בזריזות ובזהירות כל מה שיוכל להשלים ולהגיע לעבודתו. כמ׳ אמ׳
כל יעשה כל יכלתו אשר ימצא ידך לעשות בכחך עשה. מפני שדרכו רחוקה
של מה שכתוב כי הוא ידע יצרנו. משל למלך שנתן שדה לעבדו ואמר לעבדו
והשא לו מאתה ו׳ כורין לכל שנה. ואם יחרוש ויעבוד אותה היטב ונתן אי
לפניו ה׳ כורין אמר להם מה אתם עושים. אמרו לו אדוני המלך השדה ש
שנתת לנו היא גרועה ואם כל כוחנו עבדנו בה ולא עשתה יותר מן האור׳
אמ׳ כשיעבוד בכל כוחו עבודה טובה ולעשות אשר עד שאהיה פני
ועד שארוה כי סחורה הנה אינו ואמר רבן

ז״ל אל תאמר כשאפנה אשנה שמא לא תפנה · השני אם ירחה התשובה עד שיבואנה
או יחשוב ויסמוך ימים רבים שאמרו רבו׳ ז״ל אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו
בידו יש בידו מנה מתאוה לעשות מאתים · השלישי ירא לעשות מצות ומאלו
לעשות ב׳ מצות · וכן אמר שלמה ז״ל אוהב כסף לא ישבע כסף · השלישי · ה
האמין מתמעט והתאוה מרבה בנוה. ובתקון המעשים והמעלות הנעלות כמו היום.
הרביעי כשיתאחר להתקן נפשו אז הלב הולך ומתגבר ויתקשה הלב ובכבד הורגל
בעבירות וכל העבירות הן כמעשה כהיתר ולא יוכל לשוב ממנו ·· החמישי · מ
משאמין חלה. להקדים לשוב אולי לא יאריך ימים וימות טרם ישוב שלכן יז
ואמר כל עת יהיו בגדיך לבנים · השישי · כשיתאחר האדם לשוב יהיו עונותיו
ישנים ונשכחים ולא יראה אותם כמו בתחלה · השביעי · כשבא לידו מכשול יצרו
עם הלב ולא יוכל לעבור על התשובה כאלו עשה תשובה כמי בחרו תשובה
בחוץ בורח · ונמצא אלה ז׳ דברים יקרים אדם להתקן נפשו לפני מלך העולם.
ואחר שיעלה שלום האדם לעשות תשובה לא יוכל לעשות תשובה שלימה אלא
אחר ישים על לבו אלה ז׳ דברים · האחד שידע כל מעשיו שעשה ויזכרם כלו׳
כי אדם שלא הורגל לעשות מצות מעשים טובים עולה כל ימיו עבירות · וכמה בעל
סבורין שאין נקרא בעל תשובה אלא מי שבא על אשת איש או על נדה או יצא ל
לתרבות רעה. ובשוא מאלו העבירות הגדולות אבל כמה עבירות אינן יודעי׳
שישוב עליהם וזה אינו · כי על כל מה שהזהירה התורה הקרויה מצות עשה
ומצות לא. ועל מה שהזהיר רבו׳ ז״ל הוי זהיר חמור מדברי תורה כי כל העובר
על דברי חכמים חייב מיתה ועל מי שעובר על ד״ת או על דברי חכמים צריך לשוב.
ועבה שישמע כי רוב העולם אינן נזהרים מדברים בטלים ומלהסתכל בנ׳
ומלדבר עוד דברים שלא לצורך גם לא נזהרו מלהתפלל בכוונה ומלדבר ב
בבית הכנסת ומלחוץ קלות ראש · גם לא נזהרו בברכה לימן אותה. ומי שאין
לו

לה ומאמין הוא ומקבל היו ומדבר דברים נשים לעשות· גם לא שהה כלפי מעלה
הנה ולא חמר כלום או שלא כלום והברכה שהיו לבטלה או מאכלים שאינם שלו·
או בדברים שאינם יכולות· וכמו הת כנגד עולם· גם לא עשה מלאכה ומניעה לאין
הרע ומצוות ו[illegible] אחת האזהרות בספר הזה לא עשה· גם מנעו
קיום המצות התלויות במעשה כמו נשיאות ידים ומשתיה וזולתן כל אדם לחטוא
ומניעת לבו כמו· רבים מהאלים כזה כי דבר פלוני הוא מאד מי שאינו בוי
מעלות· הכל בכונה ומחשבת [illegible]· [illegible] אדם עבירות רבות כל יום ולא ה
הכיר· לכן צריכה הוא לדעת הנסיבות שבעבודה· גם אין יכול לדעת ולמוד
המצות [illegible] כל [illegible] ומצוה [illegible] מאד· שלא ניתן וכונה עבר· ואם
לא ידע כונה עבר כמה יחשוב [illegible] ידע העבירות [illegible] עליהם כמו
שאמר הכתוב כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד· [illegible]
ידע העבירות שעשה לא יתחרט עליהם אם לא ידע בוודאי [illegible] העבירה
כי אם יחשוב [illegible] אם [illegible] מן [illegible] או [illegible] דבר מן הרע
אין זה דבר רע כל· [illegible] כך [illegible] לא יתחרט [illegible] או
[illegible] אין שום דבר [illegible] כמו [illegible] על [illegible] ה
[illegible] כל [illegible] העבר על צוויו מה הוא דבר רע·
השלם.
צריך החוטא לדעת ולהאמין [illegible] ונשים על העבירה
שעשה ואם לא ידע כה לא יחוש לשוב אלא אחר שידבר אלו העונ[illegible] אני
[illegible] האל [illegible] כמו שאמר [illegible]
[illegible]· [illegible] צריך שידע החוטא שכל עבירות שעשה כל ימיו גדולות
וקטנות וכל [illegible] ודברים [illegible] וכל [illegible] ועד

ועוד [illegible] הם כרובים [illegible] ואין שמחה לפני המקום ית׳ בהכעסה הוא כמו שנ׳
עומדי חוץ בעולמי. ואחרי כבר כל אדם יתחרט. כי אם יתחשב [illegible] על
שמחה לשומעים לא יתחרט ולא ירגיש על עונותיו [illegible] כי חפץ זה
חושבים כשכל שאין בו. ואחר לפרט העבירות שיתחרט ולא יצא ידי
עליהם כמו שנ׳ אשר אין מרפא ועלה הרע אחרי עליהם ולא לב האדם
הוללות. החמישי. שידע כאשר [illegible] היא רפואה שלימה. ועקבה
כי החולה שאינו מאמין [illegible] לא שהיה רופא אותו לא
יחוש לבטל הרפואה ולשתות המשקה [illegible] בוראו. ועל
הרפואה [illegible] לא יתאוה [illegible] ומרירות הרפואה. הששי. צריך
לחשוב כלבו תשובה שעשה לו השם ית׳ [illegible] היום הזה. והיה
לו להודות לו שער התשובה וזה להתפלל אשר עבר על מצותיו. ויש לו
לשקול עונו העבירות כמו המתקלת. ושכר מצוה. כמו צערה כשום [illegible]
[illegible] הוא מחלת החסר [illegible] כמו צרה ושכר עבירה כמו החסר
[illegible] לרחוק מאד [illegible] הרבה
אשר הורה לנו. כי זה דבר שלא מאד עבירה שהורגל בה האדם [illegible] זמן
שהוא רוצה לו בהיתר וקשה לו לפרוש ממנה שהורגל בה. וצריך הפרשה
גדולה. ככל אשר [illegible] ולהפריש [illegible] מילין
[illegible] הרבות [illegible] לבם ועל [illegible]
[illegible] התשובה. והנה

[illegible]

מדריגות רבות אל התשובה · ולפי המדריגות יתקרב אל הש' ב"ה ולעולם אין
הנפש טהורה בטהרה שלמה עד שיהיו העונות כלא היו · ויעשה
אדם את לבו כמו את בגד המטונף אם מכבסין אותו מעט אז יטהר
הטינוף אבל רושם וכתם ישאר בו · אבל לפי רוב הכיבוס יתלבן ו
לגמרי כדכתיב הרב כבסני מעוני · ואם תכבס לבך מעון דכתב כ
כבסי מרעה לבך ירושלים ·· ועתה נשוב לבאר עשרים עניינים
שהם מעקרי התשובה : הא' תחלתם כאורות החרטה וישים אל לבו
כי יש עונש גדול כמי שעובר מצות המלך הגדול כמו שאמר הכתוב
התכונן לאלהים טרם יחליך · ובאמרו חוטא יתחרט אשר
וכיצד לפי שהשיב באלהי יעקב יירא מאד ויתחרט על מעלליו ויא
בלבו מה עשיתי איך לא היה פחד ה' לנגד עיני ואיך לא יגורתי מ
מתוכחות על עוני · ואיך לא משלתי על יצרי בהיותו רוצה אחר · ולא
שמרתי נשמתי הטהורה אשר נפחה בי ממקום הקודש · ואיך עשיתי
חילוף עולם גדול ארוך וקיים בעולם עד עובר עולם נתתי השפלה ו
והבלה · ואיך לא זכרתי ושכחתי אשר לא נשאר לפני נשמתי גויתי
וארמתי · לכן ירבה בלבו מחשבות מעשין זה · וזהו שדיבר ירמיה אין
איש ניחם על הרעה לאמר מה עשיתי ·· הב' עזיבת החטא שיעזב
דרכיו הרעים ויגמור התשובה בכל לבו ולא יוסיף לשוב בדרך ההוא עו'
וזה ראשית התשובה לשוב מדרכו ומחשבותיו הרעים וזה כענין שכ'
כתוב ולבסוף עליו שלא יוסיף לחטוא וישוב ממחשבותיו הרעות. אלא חייב
מכרית מעליו הרעים והמעש·· השלישי. שיאנח במרירות לבו ו

ד

כי אם היסוד רעלר אחר נסה לו ואם אבר עשה יתעלו ומברץ
ולן אם יתגברו שאר צרים ישתנו מאד · כן שישנו על מה שאמר
בקרבו והשחית רבו לפניו והוא עשה לו חסד · הלא ישתעשע בו
רגע · והנה שתרונות התשובה ומעלותיה הכל לפי גודל הבריות כי ה
הטוב כל מטהרת הנשמה העליונה · ואין כה מרחם על האדם בהיות
עשרה שהיה כטוב על פשעו · ומשל על זה כמלך ירחם יותר על
ילדי בניו הקרובים אליו מאשר החוץ הנכברים ומזה שירחם על ה
החברים כן ה[illegible] הנשמה העברה ממעלה ממקום הנזכר כי היא א
מתעוררת על שובה אם יקבלה מהרה יותר הכל. הרמב"ם יוען ולטוב
במעלה · עד כאן דברי ... ויען חלב וזה הרמב"ן בא כמעלה כנגד
שני ... עם ה' שכן ... כל הבהם כמו לבו וכמספר · וכן
להראות ... שלם ויצא כמו ... כאן לחבר ... על
זאת ... · וכמו שאמר ויבא ... האדם והבהמה · ויסיר ב
בגדיו החורים ... · ... מאד ומשנה ו
והמשכב והשולחן · ומהו הלב והעשה שני סרסורי החטא לאון ,
תמיד אחר לבבם ואחרי עיניהם · לא יתסבר שני הסרסורים · שני
סרסורות הלב בעירות ... · ושני סרסורות העינים יתחבר ...
... ... עיני על לא שמר ... · ולא אמר על לא שמרתי אל
על לא שמרו · כי שהעינים הן ... לחבר החטא על כן ... ...

ומה. ולכפרה על פשענו. ואמר ראשונתי יכבו חרון אפך. והלוכות ומעלו.
ולהם חרון ואפך ומה. ועתה אלהינו שלא עברתי החלה בשאלתי עמך. ו
ובסוף שלא הלכתי על נפש כלו רעך על המערכה. ואת חסרון ויהי יכבד
ספל ערות המערכה. וישב חלבי כחלב אלהים. וקול בכי. כקול שרים
ואומרים. ורח רעבון עמי. כרח נעורים. וחלשות אבר. כשתות קרן
ונשמן לב. ויתלספרים נכתב כתן שעהר. ואני כבד המחרות כ
כבד קבלה. ומעשה רחילה בערב ורוח ותלים והלוכתי. שוכך
אף כי נחותי על חטא ועלה שעשיתי ולא אוכל להרע לפניך. הה
הכתבה שכולל ומשל שמותם כי יעשו שעות שהתלוכה תולה כ
בערת וסורן ומשרין כמו של כי עוף [illegible] אחון מחטאתי. ואם
חיל, כן יען ושמות והחזים. תיון [illegible] שעבר כבר והחזו
על תעמיד וידעו לעולם את יצר בעשי התלוכה. ולא ישלם,
חן התלוכה. [illegible] שמו יתגבר [illegible] עליו כמו שאמר אל
תאמין בעצמך עד יום מותך. השישי. הכוונה כענין של כלל
וגם נחלותי [illegible] כי מלאות [illegible] שער. והנה החוטא [illegible]
ועשות עבירה [illegible] ואין לו [illegible] לפני ה׳ [illegible]. [illegible]
הכשר כלשון [illegible]. השביעי ההכנעה כלל [illegible] כי
[illegible] העובר על [illegible]
אלהי [illegible] לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. [illegible]
[illegible]. ההכנעה [illegible] התלוכה. [illegible] ההכנעה [illegible]

אל הקב"ה שנ' אל זה אביט אל עני ונכה רוח · והמדרגה העליונה בתשובה ה
המחויבת מדרך הקבלה. שיגדל ויאדיר מעבודות הן כה ולא ימשוך והכל יה'
נותן כנגד כל מה שחייב לעשות מעבודת הקב"ה על דרך שיתגבר ב
בהלשב ולא יחזור כבר על מעלל הדומים · השלישית ההכנעה · כמו
בעולם שיתנהג כמשנה רק אם חייך אותו אדם על מעשיו הראשונים
שהתנו או שיב' ירכנו כל חטאת · ולא יעלה אלמושים גאים ורבלשו'
כמו שנ' הורד עוריך מעליך · ויהיה תמיד עמו להיות כמבין שנ' את
ענוים ולימד · וסי' התשובה כמו משנה רק ולאחת הענוים / אילו הענוים
מכניעים את הלב · הרביעית שמירת התאוה · שלא אל תאו כי ה
התאוה מעלה את הרשעים ויחבר שנאתו מן המתחברים אתו · מדבר
הייתו ולא יאבה לשובע שאין רק קרוב ממנו · ואם ישתוק אתה · כי כל מן
שאדם הולך אחר התאוה שלו אחר התאות האף ויתרחק מדרך הש'
המעלות רבות ולא ימלט · לא ין ויבא · אשר כשמתחבר וכראוי ונמצא וי
הלם · והנה התאוה בתשובה כלב ההוא שמכלו בתאוות · ואם יתגבר ה
האדם לראות התאוה · כבר הארץ לעולם · ויש כמה התאות גדולות
גדולה כי כנה יעלה שלום טוב ולא כי הוא וחיא המשנה שגורמו הממון
והרוצח מן הממון העובר שלא יגיע אל האיסור כי יאמר כמבין אתו מן
ההיתר לא ולאסור המותר ואין מחזיק ידי בתאוותו [illegible] · החמישית
להיות [illegible] כי יתן יום [illegible] ויתנה לבחון עינים · הששית
והשען בבורא · וכל הא' [illegible] שימצא [illegible] שיגדל [illegible]
ארז"ל אם עבירות חמורות אל עבירות [illegible] חמורות [illegible]

אם

אם מיהר לחן לרע. ומהר לחן לדבר מצוה. חטא כפיו. ואות יהי׳ חיסון ידיו
שישפכו דם. ימהרו ידיו לעני. עשה חטאות: יהא רחב לב ופתח עיניים. לב חורש
מחשבות און כלום ילמוד דבר מאמר התורה. התשיעי עשר חיפוש דרכיו. כי
כשאדם יש לו כד מחשבות דרכיו ויחקור ונשובה אל ה׳. והחיפוש הוא שיבחין
שלא ימצא העבירות שעשה כמיין. ויש בזה תועלת לג׳ דברים. האחד
שיבין כל הדברים שחטא בהם. יתודה על כולם כי הוידוי הוא מעיקר
התשובה. השני שידע כמה עשה עבירות ויתאמץ וכנה יוסיף הכנעה.
השלישי. אותם שנכשל בהם ולכמה החטא צריך שידע הדברים שחטא על
שיתמכר לעשות נגד ולהזהר מאותן דברים שנכשל בהם כי צריך אדם
זוכר שמירה מאותן שהורגל בהם שהיא קלה בעיניו לעבור שהרגל שלו
בהם והוא כמותר כשמתחיל להתרחק צריך להזהר בזה עניינים שלא
יחזירוהו לחטאו. כן מי שהוא חולי בעבירות כשמתחיל לשוב צריך להזהר
מאד. הארבעה עשר החקירה שיחקור וידע על כל אחד מעשיו כי
מיני עבירות של מלקות או מיתה או כרת. וכשידע על החטא יאמר
לבו כי חטא ויוסיף הכנעה. השלשה עשר שיהיו העבירות תלויות בעיני
נגדו החטאות כמו המחשבות כמש׳. ודבר עליהם שום דברים או דבר
בעולם אף עם אנשים או הולך בשוק או הזכיר שש למצוה כל אלה נעש
מכות גלויות מאד בעיני אנשים ואפי׳ בעיני גדולי הדור הזה כל אלו
יהיו בעיניו חמורות מאד ויש בזה ד׳ טעמי׳ יהא אין להבדיל קטנות ה
העבירות אלא גדולת המלך שהזהיר עלי׳. משל למלך שלוה לעבדיו על
אחד להביא לו שמן כי טוב מאד ולשני צוה לעשות כל דבר קל שלא לצורך
כב׳ והזהיר לכל אחד והזהירם ובזה כל מי שעבר חייב מיתה כי חולין
מי שעבר דבר אחד כמו מי שעבר אף דבר כל אחד עבר מצות ה׳

הולך כך על כל התורה הזהר שאומר כל המצוה דכתי' ארור האיש אשר לא יקים
את כל דברי התורה הזאת. השני מי שעובר על הקלה ועשה הרבה פעמים
אז היא חמורה כי יעשרתן עשה כל פעם ופעם. השלישי מי שהוא רגיל
בעבירות הללו כי יחיד ולא יתבאר מהם ונחשב כמו פורק עול ומשומד
לדבר אחד. הרביעי הוא כי כלהוא עושין בדבר קל אז מלחו בני ברית
חמור וכן אתה הוי זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה. ועוד שמצוה גוררת
מצוה ועבירה גוררת עבירה. הארבעה עשר הויתי שאל והתורה אין
אלא חטא שלה ויש לו להזכיר עונותיו ועונות אבותיו. והתורה על ה
חטאות אבותינו ומה מלום שהוא עושה עליהם כלהוא אותו מעשה א
אבותיו בית. כדכתי' והתודו את עונם ואת עון אבותם. ויזהר שלא
בעת הוידוי שישוב דרכו הרעה. ואם כשתתודה עליהם הוי כ
כטובל ושרץ בידו. כי הטבילה הוא כוידוי והתשובה. וזה דבר ברור
שאין טבילה מועלת לשרץ באחירתו. החמשה עשר התפלה שמרבה
החוטא להן כה יבקש רחמים על עונותיו ויבקש עליהם מחילה וכפרה
ויבקש מאת הן בה שיעזרהו בתשובה ויפתח לו שערי כפרה. הששה
עשר תקון המעוות שירצה כל מה שעוות כגון אם גזל ישיב הגזילה
ורק הוידוי כדי שיתרצה בוידוי. ואם גזל אדם ואין לו לפרוע י
יתפלל לאלהיו שיתן לו להשיב הגזל. השבעה עשר לחזק כשל
החסד ואמת שנ' בחסד ואמת יכופר עון. ואם החוטא לא יכ
אל הצדקה לא יכופר עונו בשום חסד שנ' אשר לא ישא פנים ולא
יקח שוחד. ופי' חכמי' ז"ל לא יקח שוחד ומחול עבור המצות ו
והעבור העונות. וזה הפסוק בחסד ואמת יכופר עון על כאלו.

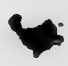
תשובה.

תשובה רבה· כפי ש' עבודות התשובה ויה' תולין יסורין מכאבין מאוד והנה ה
החסד מגין כנגד החוטא ולשמור עליו מן היסורין· ויקבלן ויגאלו מן המות:
ש' דרכי הצלה מאות· ונשאר יש' עון והוא חלול הש' ית' שהתשובה והיסורין·
תולין והמיתה מכפרת כמו ש' אם יכופר עון הזה לכם עד תמותון· וכלומר
שתבדל ואחוז בית האמת ויחזיק יד אנשי האמת ויצא מהם ויבדל אל
אנש' השקר ויעניש עד העפר הנה זה חלול הש' ית'· והתכשלות שעור
האדם כאורח האמת אז יסלח לו עון החילול עם התשובה· השלמה עש"ך ש
יהיו לו חטאיו יען תשוב ידך ולא· שבח אותם ש' כ' משנה אף אודך חטאתי
נגדי תמיד· התשובה עש"ר כשיבא החוטא פע' כשיבא חטא לידו והוא ב
בתוקף תאוותו· ואמרו חכמי' איזהו בעל תשובה שתשובתו מגעת עד כסא
הכבוד כאשר נבחן ויצא נקי באותו מקום באותו זמן ובאותה אשה פע' ש
שעבר לו אותו החטא והוא בתוקף יצרו ובכח גופו ידע בשכלו יראת הש' כב' ו
ואם לא עשה כענין זה יוסף כנפש' יראת הש' בה' דבר יום ביומו בכ' יעלה
כל הימים וזו מדרגה העליונה מן התשובה· העיקרים לה ש'ב' רבים ומשן
מאמר חכמ' ז"ל דע שזו טובה והשיבה מעל כל מעשים וחרם אלה שעיקר ה
התשובה ועומד הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא ואמרו,
אם לא יוכיחם מעשיהם על חטאיו· וכן אמר דוד ז"ל אלמדה פושעים
דרכך וחטאים אליך ישובו·· כ"ד דברים המעכבים התשובה·
ד' מהם עון גדול· והעושה אחד מהם אין הק"בה מספיק בידו לעשות
תשובה לפי גודל חטאו· ואילו הן המחטיא את הרבים· ובכלל זה המעכ'
את הרבים מלעשות תשובה· והמטה חבירו מדרך טובה לדרך רעה כ
כגון מסית ומדיח והרואה את בנו בתרבות רעה· ואינו מוחה בידו ה
הואיל ובנו ברשותו אם היה מוחה בידו היה פורש ונמצא כמחטיאו אותו·
ובכלל עון זה כל שאפשר לו למחות לאחרים בין רבים בין יחידים ואינו מוחה

ולא מניחים כבאונסו. והאו' אחטא ואשוב. ובכלל זה האומר אחטא ויה"כ מכפר
מ"מ בחטאו ובמעשיו העבירה קלה. ואומר כי לעולם יחטא כיון שקודם שישוב ו
ואז העבירה קלה בעיניו · ומאותם כ"ד דברים יש ה' דברים הנועלים דרכי התשוב'
בפני עושיהם · ואלו הן הפורש מן הצבור שבזמן שעושין תשובה. ואומר שלום עליך נ
נפשי ואינו משתתף בצער הצבור לכן אינו זוכה בזכות שעושים · והחולק על
דברי חכמים · לפי שמחלוקתו גורמת לפרוש מהם ואינו יודע דרכי התשובה ·
והמלעיג על המצות כיון שנתבזו בעיניו אינו חושש עליהם לעשותם וכיון
שאינו עושה מצות במה יזכה · והמבזה רבותיו שדבר זה גורם לדחפו ולטרדו
מן העולם כמו גחזי כי כיון שנטרד שוב לא ימצא לו מלמד ומורה
לו דרך האמת אם לא ימצא · והשונא את התוכחות שהרי לא הניח לו ד
דרך התשובה. לפי שהתוכחות גורמות לתשובה. שבזמן שמודיעין לו לאדם
חטאיו ומכלימין אותו חוזר בתשובה כמו שכתוב זכור ואל תשכח ממרים הייתם
עם ה' ולא נתן ה' לכם לב לדעת. ונאמר עם נבל ולא חכם. וכן ישעיה ה
הוכיח את ישראל עד שחזרו בתשובה · לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל
אחד מחכמיהם זקן וירא שמים מנעוריו ואהוב להם שיהא מוכיחם
לקהל ולהחזירם בתשובה · וזה ששונא את התוכחות אינו בא למוכיח ולא
שומע את דבריו לפיכך עומד ברשעו ובחטאיו כי הם טובים בעיניו ·
ומאותן כ"ד יש ה' דברים העושה אותם א"א לו שישוב בתשובה גמורה. ל
לפי שהם עונות שבין אדם לחבירו ואינו יודע שחטא לו לבקש ממנו מ
מחילה · ואלו הן המקלל את הרבים ולא קלל אחד שיבקש ממנו מחי'
והחולק עם הגנב כי חושב אין זו גניבה כי אני לא גנבתי · ואפי' אם
ירצה לשוב ולהחזיר למי יחזיר כי אינו יודע ממי גנב הגנב והוא א

מחזיק

מחזיק ידי הגנב ומחטיא אותו. והמוצא אבידה ואינו מכריז עליה להחזירה
לבעלים, כשיעשה תשובה אינו יודע למי יחזיר. והאוכל שור עניים
יתומים ואלמנות. ואילו בני אדם אומללים ואינן ידועין ומפורסמים וגולים
מעיר לעיר וזה האוכל אינו יודע שור של מי הוא שיצטרך להחזירו.
ויש שהוא רואה עניים אילו כחוב שהם חייבים לו עד שהם מחליפין
לו קרקעותיהם או מטלטלי' שלהם בכספות ודמים ואינו חושב שיש ב
בזה חטא כי אומר שלו אני נוטל. והמקבל שוחד להטות דין ואינו
יודע עד היכן הגיע הטייה זו ונטה כחה להחזיר הדבר. ועוד הוא
הוא מחזיק יד זה שהטה לו הדין ומחטיא אותו. ומאותן כ"ד דברים
ה' דברים העושה אותם אין חזקתו לשוב עליהם לפי שהם דברים
קלים כהל"ב בעיני רוב בנ"א ונמצא חוטא והוא אינו יודע שחטא. ואלו
הן האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה כגון אדם שנכנס לבית
של עני והוא מזמין לו הרבה ואינו עושה כלום אלא שהוא מתבייש
ממנו לתקן לו מעט וזה אין נראה לזה חטא שחושב שאוכל ברשות
ואינו לוקח בגזל. והמשתמש בעבוטו של עני. ומהו עבוטו של עני
אינו אלא קורדום ומחרשה ויאמר בלבו מה חסרתי מהם הלא לא
גזלתי. והמסתכל בעריות וחושב בלבו אין כאן כלום כי אומר
וכי בעלתי או קרבתי והוא אינו יודע שראיית העינים הוא עון גדול
שהיא גורמות גופי עריות שנ' ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם.
והמתכבד בקלון חבירו ויאמר בלבו שאין זה חטא לפי שאין חבירו
עומד שם ואינו מגיעו לו בושת כדי להלבינו אלא שהוא מערך מעשיו
הטובים וחכמתו וחריפתו יותר ממעשי' וחכמות וחריפות של חבירו.

הלומד רבו יהיה זה עובר מצוה וחטא כו׳ · והחושב כלום בכל יום
ואומר שאינו חוטא כי אומר את עצמו רק מחשבה בעלמא ואינו יודע
שהחושב הוא עון גדול שאמרו אדם כלו בעל עבירות · ואמרו
כו׳ דברים יש ה׳ דברים העושה אותם נמשך אחריהם תמיד ואין
פרוש מהם ולפיכך צריך אותם להזהר בהם מאד · ואלו הן רכילות
לה׳ בעל חימה · בעל מחשבה רעה · והמתחבר לרשע מפני שלומד
ממעשיו כי הוא תמיד אצל הרשע רואה מעשיו אז הם ר׳
לומדין כלם כמו שאמר שלמה. ורוע כסילים ירוע · כי אילו ובואו
כהן אינם שמעכבין את התשובה · אינם מונעין את התשובה אלו
אם עשה אדם תשובה מהם הרי הוא בעל תשובה ויש לו חלק ·
העונות שבין אדם לחבירו הן האחד שמעת וכן הן כה לברכה
תפילין ובואו באילו · המין השני שבין אדם לחבירו · ואותם שבין
אדם ובין הן כה יעשה תשובה כאותו ענין שעבר אם לא נזהר
עשה · שבטל לקיימה · אם לא עשה כתקנות חברים יעשה מעשה
התשובה ואלו לעצמו חסר ואם עבר על מצות לא · רק אל לבו
שלא יעבור מעתה · כלו של דבר מי שרוצה להיות בעל תשובה
שלמה צריך לעשות מלחמה גדולה כלה · ואין הענין כמו שחושב
העולם ולא יחשב כמו תשובה אלא העושה עבירות ידועות כמו
הבא על הערוה או על אשת איש או שגנב או שגזל כו ואין הענין
כן · כי גדול הרבה שצריך יודע שאם גדול כו׳ שמ
ע׳

מי שיודע חבירו לכף עונו ויודע שאינו חייב עשה לו מאומה · אך הוא את
מחבירו להענישו ולהספירו שיפסר מעונו וזה אינו מעלה על לבו שהוא
גזל · אדם המשתבח בקלון חבי' אפי' בדבר שלו ושל כבודו וכענין זה אדם ע
עושה בכל יום ובכל שעה עבירות חמורות חמורות · כי כל אדם חייב ל
להתפלל בכוונה ולברך כל ברכה בכוונה ויש מועטין בעולם המכוונין
בכל לבם · וכמה יש בכל המצות כמה ענינים שאפי' גדולי הדור הם
וחסידים אינן נזהרים בהם מחמת שאינם שמים על לבם · וגם
ומחמת שאינם לומדים המצות ומדות טובות · לכן מי שיתעורר בו
לבו לעשות תשובה שלימה יהיה רגיל לקרות בספר זה העיקרון ספר
המדות וכן יראה שעונו כמה שעשה כל ימיו ויתן על כל דבר ודבר
שיקרא אם קיים מורה אם לאו · ואם יראה לו שלא קיים · שיתבונן בכל
כחו שיקיים · וגם יהיה רגיל בספר המצות להבין ולהבין כל מצוה
כמשפטה · ויתן לבו על כל מצוה לקיימה כמאמרה · וכענין זה הוא דרך
גדול בדרכי התשובה · ויעשה תשובה על כל דבר ודבר כפי עונו ·
.ז עבירות שבין אדם לחבירו הם קשות מאד לתקן ולעשות תשובתן
כגון אדם שהורגל בגזל כל ימיו ואינו יודע ממי גזל או היאך ה
מוצא שמא הלך למדינת הים או כל זה אבל האמון שגזל ואין
לו להשיב · וכן יש מחמת עבירות כל ימיו עד שהוא מורגל בהן ו
ואומר כמו שכן ואמר לשונו רבה שלך העני עונו · וכן יש מי שכבר
על עבירה והוליד ממנה בן והחרש לא תמחוש · וכן מי שהורגל
לספר בדברי כזב ולדבר בגנות של בני אדם ולא יוכל להזהר

כלומ' חרטה גדולה · ויש מי שהרים ידו והתענה אותם לרבו איסו'
ולא יוכל להזהר כלומ' חרטה גדולה · ויש שרואה בני אדם הולכי'
בדרך רעה ותועים מדרך ה' וזה ירא מהם להוכיחם או לא
מתבייש מהם עד שנמנע להורות להם הישר · ועל זה אמר
הכתוב הרשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש · כל אילו דברים ו
וכיוצא בהן קשה מאד התשובה אך יש תקנה גדולה לדבר להקל ה
הכל · מתחלה ישוב בכל ענייני התשובה ויתן וירא בכל חלקי
התשובה ויוסיף נפשו לעשות כל מה שיוכל לעשות ובכל לבם
שוים בכל כחו ובכל לבו בסתר ובגלוי · אז הן כה' מגיע מעלת
ענייני התשובה · ומדריכו דרך הישר לתשובה כגון אם הוליכו
מעבירה הן כה' יכריע אותו הגרע וישכח הדבר כלא היה · ואם
גזל ממון הן כה' ישיב לו ממון ויפרע לנגזל וירצנו וימחול לו · ו
ואם עשה לאדם רעה בגופו ובממונו יפסיד לו הן כה' רצון ומהב
כלם כמו שנ' ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו · ואם
אדם עשנו ממון הן כה' יקציבם אלו עד שירצנו וימחול לו · ואם
לא ידע חשבון הממון וגם אינו מכיר האנשים אשר גזל · יתן
לו הן כה' כלומ' שיעשה צרכי הרבים כגון לבנות בית או לתקן ו
ולבנות בתי כנסיות או שאר צרכי הרבים ויהיה הנאה ממנו ל
כל העולם לנגזלים וגם לאחרים · ואם יאמרו הנגזלים השיב הממון
לו ורצונו · היזיקו בגופו או סיפר עליו דופי ילך על גבו מעשה
עשרה

עֲבֵרָה ויבקש ממנו מחילה. הקב"ה ימחול לו · ואמ' ר' חכם אין התשובה מונעת
מן החוטא אלא מחמת חטא הלב · אבל מי שחטא להתגרות הקב"ה ו
לא יסגור דלתי התשובה מפניו · אלא יפתח לו שערי תשובה ומורה
לו דרכי התשובה שנ' טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך · ונאמ'
ובקשתם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך · ונאמ'
כי קרוב אליך הדבר מאד וגו' ונאמ' קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יק
יקראהו באמת. הטובה הגדולה אשר הקב"ה עושה עם בנ"א הוא אש'
הכין דרכי התשובה לפושעים ולחוטאים לנוס מחושך לאור ואינו ס
סוגר דלתי התשובה אפי' אם הרבו פשעו שנ' שובו בנים שובבים
ארפא משובותיכם · והתשובה מקובלת גם אם ישוב החוטא מאח
צער שרדפו כל אלו מיראת הקב"ה שנ' בצר לך ומצאוך כל הדברים ה
האלה וגו' ושבת עד ה' אלהיך ומצאת וגו' והקב"ה עוזר לשבים
לעשות תשובה אפי' כדבר שאין כח של אדם יכול להשיג ומחדש ב
קרבו רוח טהרה עד שישיג ענייני התשובה שנ' ושבת עד ה' אלהיך
ושמעת בקולו ונאמר בסוף הענין ומל ה' אלהיך את לבבך ואת
לבב זרעך פי' אפי' בדבר שאין לך כח להשיג הקב"ה ימול לבב'
ויתן לך כח לעשות' · ויש ארבע דברים בענייני התשובה · האחד
הלב כמה בחוטן הברית כקן כו' · והוא כמו עבר עברה מאחרן ו
וכשחושב הטובה שעשה לו ישוב אליו לרצונו לבקש מחילה על המרד
שמרדו שנ' אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב והוא קודם השעה כמ"ש שובו
אלי ואשובה אליכם · השני הלב מחמת אש לו מוכיחם המכה · ואם
אותו עד שישוב והוא כעבד הבורח ופוגעו עבד אחר נאמן והוכיחו

ויכאב על שברח מאהבת ויתן לו שנה ושוב והשיבו שמחו לו אז
אדם אז שמחה ונבוש. השלישי כשהוא שומע שעשין שהן ב"ה א
מעוני (וזו שלא מרכבו אז ישוב אליו מאהבת יראת שמים) והוא
כעבד הבורח מאדוניו וכשישמע העונש שעשה. וזו לברח מאוע
אז ישוב אליו. הרביעי כשיבאו עליו עונשי' וצרות הוא שב: והוא
כעבד לברח וספקו כן משרתי אדוניו והכהו ויסרוהו על שברח
עד שעשה והמשכיל ימהר כלה לשוב בדרך הראשון ולשוב מאהבת
נחלתו. ששה דברים יעוררו לב האדם לעשות תשובה. האחד
כאשר ימצאוהו צרות רבות אז ישוב אל לבו ויאמר אין זה כי אם
עונותיו ודרכיו הרעים. וישוב אל הש' ב"ה וירחמהו ש"ש ומצאוהו
צרות רבות ורעות ואמר ביום ההוא על כי אין אלהי בקרבי מ
מצאוני הרעות האלה. והתשובה הזאת מקובלת לפני הש' ב"ה ולא ,
כמעלת כן כשיחטא איש לחברו וכעת צרתו מהרש ונכנע אליו מ
מפני שצריך לעזר[illegible] זאת החרטה נחשבה בעיניו מאד כמו שאמ'
יפתח מדוע באתם אלי כאשר צר לכם אבל הש' ב"ה מרוב חסדיו ו
מקבל התשובה מתוך צרה והוא מתרצה בה ש"ש שובה ישראל עד
ה' אלהיך כי כשלת בעוניך. ועוד את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב
את בן ירצה. ואם אין אדם עושה תשובה בעבור צרות אז עונשו
כפול כמו מלך בו"ד אם איש חוטא לו והוא מיסר אותו ואינו חוזר ל
לקבל מוסרו אז מוסיף את יסורו ויכבד עליו. וכן אמרת ה' ב"ה שנ'
ואם עד אלה לא תשמעו לי. ויספתי ליסרה אתכם וגו'. ואם

לא

הא' ואם לא יתבונן האדם שהצרות באין מחמת חטאיו אלא אומר מקרה הוא · כ
בזה יש לנו ענין גדול על האיש ההוא שאינו מאמין שמחמת חטאיו באין לו היי סורין
תרגום ... שמוסר הקב"ה הוא · והוא מייסר את האדם ומעלה כדי להשי
ב שני טובות · הא' לכפר על חטאיו שנ' ראה עניי ועמלי ושא לכל חט
חטאתי · והב' כדי להוכיחו ולהטותו מדרכו הרעה כמו שנ' אז תקראו א
אותי ויקחו מוסר ואם לא תשובה מחמת הצרות אז אוי לו שאבדו היסורין
ולא נתכפרו לו עונותיו · ועוד נכשל עוד שאינו מאמין שמחמת ע
עונותיו נתייסר · והנוטה בזה כבר ידוע שהצרות הם לטובתו ולהטי
בו באחריתו שנ' אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחושך
ה' אור לי · ואמרו חכמי' ז"ל אילמלא שנפלתי לא קמתי ואלמלא שי
שישבתי בחושך לא היה לי אור · לכן כל איש שיש לו צרה בגופו או ב
ממונו או בבניו יתן אל לבו לעשות תשובה עם הצרות כמו שה"נ בצר
חייכם והתשובה על רחמים מאלו הם חטאי · לכן בעת צרה יחפש
במעשיו אם ימצא בהם עון חטא ולא ימצא עון ברור ב' יסורין של אהבה
הן · הכל ... באו הנגעה ואחר החלשות בכחו אז יחשוב ואחרון
ויתפרר ... ישוב לבן כה' והוא ירחמהו ואל שאינו שב לא ...ן ו
אז יהיה ענשו כפול כמו שא' חכמי' ... כה' שונאים לנצח · עיר
... עינין · ובזאת ראה שנפל כלה · ויאמר הולכים ואמרו
חתכלו והולך זהו התחלת הישועה שהוא מסע ... ועל זה
זה שהתחיל לישועה · ואם נחלה ... גדול אך לא יתן אל לבו
להבין ולשוב לדרך גדול ורחוק כמה וכמה · אין זה אלא ממעט אמנה
והם חוטאין להן כל מאד שלא יראו אור התשובה · והם כמו חולה
שאינו מרגיש בחליו ומתוך כך שאינו מרגיש לא יחוש על הרפואה
כך האיש הזה שאינו מרגיש על חטאיו ואינו מתבונן על ... ועל
לא יחוש להבין ענינו · ועל אחד ... כל חכם ... איש רק

על נפשם וכל היום עוסקי בהבלי עולם הזה · ולא נתנו חלק לתורה ו
וליראת הש״י אוי להם כמה הם רחוקים מן התשובה · לכן מי ש
שהלך לבו מתעורר · לעת זקנתו ויתן אל לבו לגרש מלבו עניני ה
העולם הזה ויתייחד תמיד להתבונן בעבודת הש״י וכו׳ ובמראותיו
ובתורתו ובמצותיו · השלישי כאלו שמע מוסר חכמים וישמע
באזניהם אותו כנה · ועורר לבו לעשות ולחזור בתשובה ויקבע
עליו כל דברי תוכחות · ואחר שיקבל עליו מיד זכה האיש הזה
זכות גדול ויש לו שכר וזכות על כל המצות · ועל כל האיסורי׳
כיון שקבל שגמר בלבו לקבל ואשרי לזה המקבל שזכה בשעה קטן
זכות גדול · וכן אמרו חכמי׳ ז״ל וילכו ויעשו בני ישראל וכי מיד
עשו והלא לא עשו עד לעשר לחודש אלא כיון שקבלו עליהם
עליהם לעשות מעלה עליהם הכתוב כאלו עשאום · וכן אמרו
חכמי׳ ז״ל כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת וכו׳ ש
מעשה ונשמע שהקדימו עשיה לשמיעה וכענין אחר לא יתכן ל
להקדים עשיה לשמיעה · פי׳ ענין זה כיון שאדם יקבל עליו לשמור
ענין זה כל שמן לעשות ולקיים הכל ודורש וחוקר ושואל חכמים ד
מה לעשות אז יש לו שכר אפי׳ מאותן מצות שאינו יודע כיון ש
שקבל עליו וגמר בלבו לעשות כענין שאמרו ישראל בהר סיני נעשה
ונשמע שהקדימו נעשה לנשמע וכענין אחר לא יתכן להקדים עשיה
לשמיעה · ולזהו מעשיו מרובין מחכמתו · וכענין זה עומד ל
לדניאל איש חמודות פ״ט אל תירא דניאל כי מן היום הראשון א
אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך
אלמא כשאדם נותן אל לבו לעשות טוב מיד מתקבל לרצון לפני
הקב״ה.

הנכה אם שאינו מתעורר לשוב מחמת תוכחתו אז יראה שעונשיו כמונין . הד'
כשיקרא האדם בתורה וראה אזהרות ועונשין של המצות ומוסרים הב-
העונשי' אז יתעורר אל לבו איך יקרא זה כענין משל בעלמא רק יתן את
אל לבו כל דברי התורה . שיקרא כענין שנ' ביאשיה . ויהי כשמוע המלך
את דברי ספר התורה ויקרע את בגדיו . ובספר עזרא נאמר בוכים
כל העם כשמעם את דברי התורה . ומה שאנו שומעים על דבריהן
כה' רבו זה פלוני כענין שנ' לא פחדו ולא קרעו בגדיהם . אמרו ח'
חכמים ז"ל כל האומר שמא מזכירים עמו שנכנסה לו שלימה עולם
פניו ולא יצא לאויר העולם . ונאמר אכתוב לכם רובי תורתי כמו
זר נחשבו . החמ"ש . כאשר יגיעו ימי התשובה אז חייב כל אדם
לעורר על לבו ולהתעשת על אבריו עד יום הדין כי יחשב כל א
מעשיו כספר נכתבין . ובעת ההיא האלה יפני כמשפט עליו
וכל מסתריו טוב ורע כי האדם נותן ברה ונגד רוח נחתם בה
הוי דן כשמביאין את האדם למשפט לפני מלך בשר ודם ואחז חרד
ונחלהו ולא שלוה בנפשו ולא ישלה לבו לשום דבר אחר
אלא למצא זכות איך יצא מן המשפט . לכן למה עולו ולמה נפשו
אלו שימו מחשבותיו ... רבים לפני הדיין הגדול . לכן ראוי
לכל ירא שמים למעט עסקיו ולהרבות עסק התורה והתשובה
בצום ותפלה ולהתייחד בחדרו ולחפש במעשיו ולקום באשמורות
להתפלל ולהתחנן ולהתעסק בדברי תורה ובדברי תשובה . ולא יעשה
כמנהג עולם המתענין ומתפללין אבל אינם עוזבים מעשות ...
העונות לכן אמרו כל המרבה ... אלו כל היום מתפללין ומתענין
ומתודה וחוזר חלילה אין זו תשובה . אלו יעזוב האדם
ישוב בתשובה שלימה כי עשרת ימי תשובה הן ימי רצון לפני

הן ב״ה והתפילה שאומרים בהם שלש בעת רצון עונינו · ואמרו רז״ל ה׳ ב
כה מצאו אילו י׳ ימי תשובה שבין ר״ה ויה״כ · ואמרו ז״ל יה״כ מכפר עם התשו׳
על כן הזהירנו הכתוב שנ׳ ונטהר לפני הן כה׳ וכה׳ תכפרנו ואז
מכפר עליו היום לטהר אותו · הש״י. ולעולם יראה אדם את
עצמו כאילו מטה הוא למות · ויעשה תשובה · ולא יאמר שאזקין
אז אשוב שמא ימות קודם שיזקין ונמצא מת בלא תשובה · על כן י
יכון אדם את עצמו כל שעה לקראת אלהיו ויטהר נפשו לטהר
נשמתו להשיבה טהורה אל האלהים ית׳ כמו שנתנה לו · ויחפש
במעשיו בכל רגע כמו שאמר ר׳ אלי׳ עזר שוב יום אחד לפני מ
מיתתך אמרו רבותינו וכי אדם יודע מתי ימות · אמר להם כ״ש ישוב
היום שמא ימות למחר · ונמצא כל ימיו בתשובה · ויקבל על עצמו
כל שעה כאילו יבוא עתה לפני המלך הגדול · לכן יהיו יראת
אדם עליו לעולם · אמנם כשהוא שאינו יודע ... היום המית
כי אז צריך ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים · הן ב״ה
ויחזור כל שעה כדי שיכר ונראה כאילו עתה ימות · ויש לאדם
לחדש מצות בכל יום אולי הגיע יום מותו · ואם יעשה כן אז א
אינו חסר לו מכל המצות אפי׳ אחת כי אמרו רז״ל כל העושה
מצוה אחת סמוך למיתתו שלא עשה מקודם לכן כאילו קיים
כל התורה כולה ולא חיסר אפי׳ אחת מצוה · וכל העובר עבירה
אחת סמוך למיתתו כאילו ביטל כל התורה כולה · לכן יתקן לה

מצות

אדם מצות הבורא וגו' להיות ירא אלהים כו'. ויתעורר להבין א
אחריתו ולקנות עצמו בתשו'. המצות ככל יכלתו. ארבע מיני
תשובות הן. תשובת הבאה. תשובת הגדר. תשובת המשקל. תשובת
הכתוב. תשובת הבאה כיצד אם חטא באשה או בנערה או בשום
ענין ואחר כך באתה אותה האשה או אותה הענין לידו והיה יכול
לחטוא כבראשונה והוא עדיין בכחו ובתאוותו ובוחש יצרו וגם
לא בושה אחריה והיא מתרצה לו והוא עוצר רוחו ומנתק ר
תאוותו מחמת יראת שמים לבד זו היא תשובה שלמה. תשוב'
הגדר כיצד לא יראה שחוק נשים ובתולות ולא יראה באשה ב
בפניה ולא בבגדיה ולא בשום באשה כעור שלא עבדה וכן יעשה
גדר לכל המצות. וכתב הרוקח ז"ל וראיתי רבנו ז"ל שהיו ח
חסידים גדורים אשר עשו גדרים בעצמן כמה גדרים והיו כותבין
פורשין מעונותיהם אחר שקיימו פריה ורביה וכל אחד היה גדר
בעצמו לפי מה שהיה מכיר את טבעו כי יש אדם שיש לו תאוה
לעבירה אחת ולא לעבירה אחרת כגון לא יש לו תאוה לזנות ו
ולא לגנוב ולשני יש תאוה לגנוב ולא לזנות. לכן אדם צריך לעשו'
גדר לפי מה שהוא רואה שיצרו מתגבר עליו אם רעתו ומשוך ל
לעבירה ירחיק עצמו ולא יקרב לזנות ולא יתדבק מאון אחר
וכן יעשה גדרים לכל דבר. וכן מצינו חכמי' ז"ל אברהם אבי' שגדר
השלום עמו ועליו עומד ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלי'
אתו. וכן דוד המלך ע"ה עשה מלחמה עם יצרו כי היה רואה
שיצרו גובר ומתגבר עליו ועשה לכן הוצרך להלחם עמו. ואברהם

אבינו ז"ל היה יצרו רך ולא היה צריך להלחם עמו כמו שאמרו ז"ל במדרש
בתחלה לא היה אברהם אבינו ז"ל מולך אלא על רמ"ג אברים
ולבסוף המשילו על רמ"ח איברים כי הוסיף לו ממשלה על שתי
עינים וב' אזנים וערוה ועל הגויה אבל דוד ז"ל היה יצרו קשה והיה
צריך להלחם עמו בכל יום וכיון שראה שלא היה יכול לעמוד
עמד עליו והרגו. זהו הורגו בתענית. ז"ש והרגו שפירש מ
מנכים לנערי כי ראה שמן המותר היה נסבה לאיסור. וכן זה
זה וכן לדברי זה אחר שהיה רואה שיצרו היה מתגבר עליו ל
שם פניו להכניעו ולהלחם עמו עד שהכניעו והשפילו. והנה דר
הגדול והמעולה להכנעת היצר הוא רעבון הנפש ולמעט הת
תענוגי' במאכל ובמשתה כי יהנה מריח טוב ומראות הנאות
לפי שהחושן ערבים עליו. ומיעוט מאכלו יהא מתמעט ומתגבר
יפה כי שערב עליו. ולעולם ישים מעט מכל ערב ומה שאמרו ת
תאוות לכבוד הגוף כל ולא ישתדל בכל מזון שלא ישתכר ונשלך
זה אמרו חכמי' סעודה שגורם ממנה. אלוקידך ממנה. ושתי
הקצות יש בענין זה האחת שלא ישבע האכילה והשני היא ה
הכנעת היצר ושבירת התאוה. וכמו שאמרו סעודה כן ה
הדרך בכל העולם והתענוגי' לעולם שלא ימלא אדם תאוות ואין
לו שיעשה אדם עצמו מן המאכל. שהוא אשר שבם ומונעי' אותו
כי כל האוכל דברי' המזיקי' אותו ואסור לו במאכל. אחרים
הרי הוא עושה חוטא ומאבד נפשו מפני שהולך אחר תאותו ואינו
חושש על אבידת נפשו. ושלא שאינו חושש על עבירת בוראו יתב'
כי האדם חלש ונחשת לנפשו יותר אז אינו יכול לעבוד את הבורא
ואז דרך יצר הרע ושנאת לשמירת מדרך חיים ולהקצות יותר כל חי
אומן דרך יצר הרע

יע הרופא אלא כדרך הסמה מתחילה מסירה אל המותר ולא תאותו ויחזור שלא
שגורנו ולא תאותו מן ההיתר ואז הרגיל נפשו להיות שוקצה כל עת
ולוות תאותו אז מסירה אח"כ אל האיסור הקל ומן הקל אל החמור · ע"כ
הזהר בהיתר לעשות גדר למשך התאוה מן המותר אז אם ישנה אל לבך
האיסור אז תבין לעשות גדר שאתה מן ההיתר או אדם רשע ולמלאות תאוה
תאותך כ"ש מהאיסור · ונוכיח לך אם תפרוש כמות מה ההיתר כ"ש מה שע'
אל יתענה אדם עניי נפש יותר מדאי פן יחלוש לבו ויתעכב משם ויהא ה'
הספרו יותר משכבו כי כשלו מן התורה שילך בשל מחמת חולשות ונזמני אם לו
ולמד איש יכול לקנות כמוני והכל מעניני התורה · לפי שאין התורה נקנית
אלא מתוך שמחה · ואל ימנע מכל שמחת מצוה ומכל הנאות מצוה כדי שיהא
עיניו פקוחות עם לב הרחב · אבל לעולם יזהר שלא ימלא כל תאותו · ואם יחלוש לבו
לבו על מיעוט אכילתו יוכל שיאכל ב' פעמים ביום ואל ימלא כריסו פעם אחת
ואם לא ירצה לאכול ב' פעמים אז יהיה לו מן המרקחות הטובים ללבו ויאכל מהן
מעט ויתחזק לבו · ואם יראה עצמו שצריך להתענות יום או ימים בלי [illegible]
יתענה לפי תקנתו כי היו"ב בתענית והוא צריך לו קרא קדוש וכ"ש שלא יתבטל
מן התורה ומן המלאכה עבור התענית · וכל אדם יכול לדעת בעצמו איזה גדר הוא
צריך לפי ענינו · והראש לכל הגדרים שישמור עצמו שלא יתן עינו בדבר שאינו
שלו ואם יתעניש מאיזה דבר שאינו שלו אז קרא לגע [illegible] בעצמו כמו שאמ'
בגופה אלה גדרות שלא הכיר בה כלה עד יום מותו · ומאת עליו כמה נשע
א"ש זה שלא היכר אשו [illegible] · ואם ישמר עיניו שלא עיניו ולבו שמורים
נמצא שכלו שמור ·· תשובת המשקל כפי ההנאה מן העבירה כך יהיו לו צער
צרה בתעניות וסיגופי אכילה ושתיה ובענין המשכב ובענין כל ההנאות ·
ומענים לעצמו ·· תשובת הכתוב אם בא על ערוה · שכבה עבירה כרת או של
שעבר חייבי מיתות ב"ד או מלקות יקבל להצטער עליו ולעשות תשובה כמו
לצער עצמו כענין הכתוב במיתה ·· והנה הרוקח כתב היאך יעשה אדם
לעצמו צער על כל העבירות · וכן [illegible] כל התלמוד שהיו [illegible] להתענות
תעניות הרבה על חטא קל מאד אפי' על דיבור בעלמא כמו חכם אחד שאמר

במעט מרובים כ״ו ובעבור זה ישב בתענית עד שהושחרו פניו. וכן מעשה
היה ברב חסדא שאמר לרב הונא תלמיד ורבן צריך או מהו שיעמוד לפניו.
אל רב הונא חיסרא חיסרא אנא לא צריכנא לך. ובעבור זה ישב בתענית מ׳
יום. וכן מלך דוד ז״ל שנסתלקה ממנו שכינה ורוח הקודש כ״ב שני׳ וכל אות׳
כ״ב שני׳ כל יום ויום היו עיניו מזלין דמעות והיה אוכל פתו בעפר שנ׳ כי
עפר כלחם אכלתי. והתפלל לפני הקב״ה ואמר רבש״ע קבלני בתשובה
שלימה ושובן כדי שתשובה הרשעי׳ לעה״ב שנ׳ ואלמדה פושעי׳ דרכיך. וכל
אדם ילמד מדוד במעשה התשובה. וכן אדם כיון שרואה שנתגנה. ויחזה על
ידו ישב בתעני׳ כל שני׳ ופירש מן האשה. והעלה זיעי תאוה על כרו. ואם
אדם עשה תשובה וחזר לסורו אפי׳ עשה כך כמה פעמי׳. ועי׳ יכול ל
לעשות תשובה. אך צריך להתודות בלבו שפיה ובמראשונה. ואפי׳ כדו׳
מי שהיה רשע כל ימיו ועשה תשובה הקב״ה מקבלו אמרו רז״ל ולא עוד
אלא כל עבירות שעשה נחשבו לו זכיות. במה דב׳ עשה מה׳ אם עשה ת
שובה מאהבה אז עבירותיו נעשין לו כזכיות. מיראה אז זדונותיו נ
נעשין לו כשגגות. וכל אותם שאין להם חלק לעוה״ב ונידונין לדורי דורות
אין זה אלא שימותו ברשעם אבל אם עשו תשובה אין לך דבר העומד
בפני בעל תשובה. ואל יחשוב אדם לומר חטאתי והחטאתי אחרי׳
לא אוכל לשוב ומכח זה מתייאש מן התשובה. חלילה מעשות זה
כי אמרו רז״ל שאפי׳ ירבעם שחטא והחטיא את הרבים הקב״ה אמר
לו עשה תשובה אבל לא רצה. וכן ולמד ממנשה מלך ישראל שנזל והחטיא
רבים וקרא יהושפט מלך יהודא וקיבל ממנו מלכות. כל יום ויום
בצום ובתפלה. והיה משכים ומעריב לפני הקב״ה ולא שאל מעשיו
הראשונים שנ׳ אשר הראות כי ... כשפיקה אם היה רגיל
לאכול כך שעה היה אוכל כו׳. ומהו ... אר יהושע בן לוי
יחזקאל ממנו ילמוד כל אדם. ועשרתי ולמד ממעשה בן חזקיה שעשה כל

תועבה

המעשים רעות שבעולם וקבלו הקב"ה בתשובה·· תני תנא קמי' דר' יוחנן מעלה ע
עשה תשובה לע' שנה וקבלו הקב"ה · ועתה בדורות האלו שבני אדם חוטאים
ואין להם כח כראשונים מה יעשה· אדם שחטא כל ימיו במעסקותיו וכל
ארחות רעות ולא נזהר כל ימיו במצות אחת אלא זהו אדם שהיה מקיים
אותם שאמר משה · ולא קשה מאין להתחזק בתשובה ולעזוב העבירות וכן
כל המצות· אפי' אם חטא. לפסול לעבר על מה שעבר לא יוכל לפסול כלל
כל כך לעשר הרבה. בפעם אחת לפי מה שעבר כי אין חקר ואין מספר לרו'
עבירות של אדם שאינו מזקק בצעיריו. לכן יש לשום דרך לכל המתשבי
לשוב ויש חילוק בין אדם לחבי'· כיצד אם זה החוטא בעל תורה אם יכבד
עליו בעניני העבר והתענו' אז לא יוכל ללמוד ולתקן מעשיו ומדותיו
הרעו'· לכן יש להקל עליו בתעני' וכעס· ויש להורות לו שיעסוק בתורה עסק
גדול· וכן יש בויקרא רבה. נכשל אדם בעבירה ונתחייב מיתה בידי שמי' מה
יעשה ויחיה. אם היה למוד לקרות דף יקרא ב' דפין. לשנות פרק אח' ישנה ב'
פרקים אומר יש כפרה בגוף ללמוד ויעשה חסד ואמת בזה יתכפרו עונות כי
שנ' בחסד ואמת יכופר עון. ויטריח לעשות כל מצוה ומצוה כמאמרה ו
ויטריח לזכות את הרבים ולגמול חסדים לבני אדם ולהתחזק בתשובה ו
ובפרישות ובכריעות הלב· ולכן יש מחילה מאת הקב"ה על כל פשעיו וימנע עצמו
משחוק ומשאלים דברים בטלו· ומלשמוע שיחות עולם· וכן ימנע עצמו מכל
הנאה שבעולם וישעבד עצמו לשמש נבון איזה דבר יוכל לעשות ומה יוכל לפסול
עם עסק תורה ומצות ויתרחק מן העולם שיהא נכנע לפני הקב"ה ולכל ה
הבחות יתענה יום אחד לשבוע· ובאותו יום יענה עצמו מכל דבר שבעולם.
וישב יחידי ויעסק מחשבות טובות להקב"ה. והדבק בו ולהיות שבר רוח על שעשה
כאשר זמן רב עשה המלך הגדול ויבכה ויתוודה לפניו לב נשבר בתחנונים
ובהכנעות לבבות ודוקא עצמו אותו יום נוא וכן יעשה כל הימים עד שימצא
חן בעיני הקב"ה · ואם האדם הבא לעשות תשובה הוא אדם שאינו יכול
ללמוד או שהוא מטופל או שהוא עני או זקן אך שאינו יכול לענות את עצמו

לשמור את כל דברי הספר הזה כל אילו כי אין להחמיר לכלל ישראל קיים
ואין היסורין שוין בכל אדם. יש אדם שהוא בריא מאד. ויש שהוא חלש.
ולא כהיות כח בבשרו. כל שכן העניות והיו רבין רבים שלות ומלקות והיו
מלקין כפי איש הלקה. וכן כו' לעדות שבשין הכל לפי הענין. ויש אדם אם
מחמירין עליו בענייני הכפרה אז ישוב לגמרי ולא יעשה תשובה. לכן צריך
החכם לחקור אחר ענייני האיש ולהורות לו לפי ראות עיניו. עבירה לפי
ופרט ענין התשובה לפי כל עבירה ועבירה. הבא על הגויה יתענה ויכן
ולא יאכל בשר ולא ישתה יין לכל הפחות מ' יום. או יתענה ג' ימים לילה
ויום ג' פעמים פעם אחת בשנה. ואם אחר התשובה חזר לסורו יחמיר
עליו יותר. במות החמה ילך אצל שמואל. ויש במקום עליו הרב' שנים
ובמות החורקי ילכו הקרח ויש בעיים עד החוטם עם שש יחזור לסו
יחמור עליו יותר ויותר. המשיא שכבת זרע לבטלה יתענה מ'
יום אפי' איננו רצופים ויש בעי' בחורף כפי ענייני עבירה. ובלילה כל
יום ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא שום מאכל חם לבד שבתות וימים
טובים. ולא ירחוץ רק ראשו מעש כפי' מעשיו ויש בעיון מ' יום.
הבא על אשת חבירו יתענה מ' יום רצופים וילקה בכל יום לא יאכל בשר
ולא ישתה יין ולא יאכל חם לבד שבתות וי"ט ולא ירחץ כל אותם הימים
ויתודה בכל יום. ואם חיבק או נשק אותה יתענה מ' יום. הבא על
שאר עריות או משכב זכר יתענה שני וחמישי וירחץ ומסתם בנדה. רבע
בהמה חיה ושוכב יתענה מ' יום ולא ירחץ ולא יאכל בשר ברה כל
שעבר בה לבטלה. ולא יאכל בשר ולא ישתה יין. במות החמה של
מקום עליו. בחורף בקרח בעיים עד יאכל חם כו' יעשה. נכתב
כל שני. רוצח ילך בגלות ג' שני וילקה בכל עיר ועיר ויאמר
רוצח אני. לא יאכל בשר ולא ישתה יין. לא יגלח לא ראשו ולא

ולא

ולא יכבס בגדיו ולא ירחץ גופו אך ירחוץ ראשו פעם אחת בחודש ויגלח
ידו שרוצה בו ברחיצה ונשאר כבודו ולא ירחוץ אבנה של תרחתן ויתענה
כל יום עד שיגמור התענית ונדור · ואחר יתענה שנה אחת כרבב ואם
יחרטהו כא' שנה · ואחר ג' שני לא יאכל בשר ולא ישתה יין · ובשבתות וימים טובים
נוה ישכיב עצמו לפני פתח בית הכנסת שלא עבר ועבר ויעברו עליו
העוברים והשבים אך לא ידרסהו · שאומר יסור מלהשבע הצאן א
מעליו ויתודה ויבכה ויעשה כל ימי חייו · ולפני אחרו ושוהו · ויתודה
ג"פ בכל יום · ולא יאכל בשר ולא ישתה יין כי אם בלברכה ויו"ט · וירחץ פעם ו
ולא ירחוץ ראשו כי אם פעם אחת בחודש או בפעמי' · ולא ילך לשחוק או
לשמחה כי אם בברכת חתנים כלבד · ויתרחק מנשים ומשחוק ולא ישב אצל
נשים ובחורים ולא במקום שמדברים דברי עבירה ויתרחק מספרא כיתר
ולא יהנה מהם · ומיד כשישוב צריך טבילה ויחוש עצמו ויסור עון חטא
חטאתו כי כבר נעקר והלא שבעתה נטהרו נטעו עבירות ועבר על כריתות ו
ויתודה כך אם צריך יסורין גדולים ותליפה גדולה ·· הבא על אשת איש או
על נערה המאורסה הרי אסורה על בעלה כיון שנבעלת וחייב עליה מיתת
ב"ד אם יסבול צער דמי' כמות · ישב בשלג או בקרח בכל יום שעה אחת · כן
יעשה כל החורף בכל יום פעם אחת או בפעמי' · או בקיץ · ישב ונמאס החום
לפני הזבובים או לפני הדבורים או שאר יסורין קשין כמות · ויתודה
בכל יום בערב ובמנחה · ויבכה בתשובה לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ילבש
ויו"ט ופורים · ולא יאכל חם ולא ירחץ כי אם בעתו · ולא ישחוק ירא
יום שחוק רק לשמוע ברכות חתנים · ולא יתעדן עצמו בשום דבר ולא ילבש בכל
יום וילבש על האזן או על בשר אחד כלו כי בכות כאלו נשברות ויו"ט ישב
על הקרקע ובר בואין · כי יסיר אחד הפרה שבא מחמת הבאוה · וחייב
נער יהיה ויבכה על עצמו ולא ירכב בעגלות ולא יתחבל
בגלים ובבגדיהן אפילו בשמחות עליהם ולא ישמע קול בחוק ולא ·

יהיה עם נשים כלל לא בראייה ולא בשום דבר ואפי' עם אחותו כשהיא ערה
ולא יתייחד בשום יחוד. הנשבע בשקר או משא בחרם יש לו ללקות כמה
פעמים כל ימי חייו. ויתוודה ימים רבים. והמחרף יזהר לפתוח השבע
אפי' בדאות ולא בדורה. ולא בשבועת אמתו. אך ידור בחיי ראשו. אבל נ
נשבע לקיים את המצוה. ויזהר שלא יזכיר ש"ש לבטלה מפיו. וירגיל
לשון כשמזכיר את השם. ויזהר בברכה לבטלה. ואם שגג וברך ברכה
לבטלה יאמר אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ויוחם האדם לו
כפיהם ובפני ירעים והזכיר ש"ש לבטלה במרחצאות ובמקום הטנופת ו
והזכיר ש"ש לבטלה או לשקר ולהרעם כנגד לאחד לשום. אבן שאר
ויגדור עצמו ויגרש וחביריו הנשמעים לו שלא יזכיר ש"ש לבטלה ו
ואם הותרך זה השב לעשות תשובה ובשל חובו אפי' כמאות ישובו
אותה היום כל שנה. ואם הורגל לדבר נבלה ולעשות שחוק וקלות ראש
תשובה שישוב יזהר שלא ידבר נבלה שום דיבור של חול אפי' שלא
בשעת תפלה. וישב בשורה נגיד ויתפלל בכוונה. ויתענה מ' יום
בין ראשון כין אמשכן. ויכנע בהכנעה בכל יום. וגבאו ל
לקים ריבית ישוב ויבקש מחילה ויתענה מ' יום או יותר. ומם
ויתוודה בכל יום ויזהר מלקח מקחות. ולא ירגיל לכת אחר ממון
חבירו. ויעשה גמילות חסד בגופו ובממונו. וילמד מלון לעניו
תורה ולוואי שאמים. וזה שלקח ריבית אם היה יכול שלא ישולם רבים
אפי' מן העני היה טוב. המלשין את חבירו ומשמיעו בעיניהם
ומעליל עליו ולוקח ממונו ומאמין חבירו ואת אשתו וכל המלשין כו'
יסבב לחבירו כל מה שהפסיד. ויבקש ממנו מחילה וילקה ויתענה את
ארבעים ויתוודה כל יום כי נחשב כאילו הרג חבירו ואשתו ובניו. ו

וכזה

וכמה עבירות תלה. שלכן שבר רוחו. ואם אין לו מה לשלם. יקבץ עליו רעים
ויבקש ממנו מחילה ולהשלים ויפרע לו או ליורשיו. רכיל ומוציא דבה אין
לו רפואה. אלא אם יבקש ממנו מחילה ויתענה מ' יום או יותר ולוקה בכל יום.
כל ימי חייו ויהיה כל עסקיו בענוה ובשמור שלום בין כל אדם ובין איש ל
אשתו. המכה חבירו או שעשו בין שהלבין בין בתואנות דברי' אין לו
כפרה אם לא ירצה חבירו. שאין יוה"כ מכפר אלא עבירות שבינו ולבין המקו'
אבל שבינו ובין לחבירו צריך לפייסו. המגביה ידו על חבי' נקרא רשע
ויבקש ממנו מחילה. המלבין פני חבירו יתענה מ' יום או יותר ולוקה בכל
יום ויתוודה כל ימי חייו. המכנה שם לחבירו יבקש ממנו מחילה בפני
רבים ולוקה ויתענה מ' יום ויתוודה בלישנא בכל יום. המאנה את הגר
יבקש ממנו מחילה ולוקה ויתענה ויתוודה מ' יום. המקניט חבירו יבוא ג'
שורות של בנ"א ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי. ולא יבקש יותר מג'
פעמים. ואם מת הולך י' בנ"א על קברו ויאמר חטאתי לה' אלהי ישראל וחטאתי
לפלו' זה שהקנטתיו. ומתחילה ילך המקניט לזה שהקניטו ויאמר פייסני כך.
ואם אינו מקבל יבא עשרה בנ"א ויבקש ממנו מחילה בפניהם. ודוקא שלא שהו
רבים. כי אילו כיון מחלה ברבים לא היה די מחילה בפנים בינו לבינו. ולא
יהא המוחל אכזרי. ואם הקניט והוציא עליו ש"ר אין לו מחילה עולמית אלא
יתענה ולוקה בינו ובין עצמו מ' יום או יותר. והמחלל את השם חילול
הוא עון גדול מאד. ואיזהו המחלל. רב אמר כגון אנא דאזילנא לבי טבחא ושקילנא
בשרא בלא דמי לאלתר. פי' שבא עושה לאחרי' ללמוד והעולם לומדי' ממעשיו.
אביי. ר' יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין
והעולם לומדין ממנו להקל יותר. דבי ר' ינאי אמ' כל שחבריו בושין משמועתו
פי' שאו' עליו מעשיו שאינן מהוגנין. וכ"ש לומדים ממעשיו ועושין כמותו
ומורין התורה על גופי העבירות. אמר ר' אבא א"ר חנינא נוח לו
לאדם לעבור עבירה בסתר ואל יחלל ש"ש בפרהסיא פי' שלא ילמדו
כל ממעשיו. ואמ' אילעאי אם אדם רואה שיצרו מתגבר עליו ילך למקום
שאין מכירין אותו וילבש שחורי' ויתכסה שחורי' ויעשה מה שלבו חפץ ואל

ישראל שיש בפרהסיא. ומי רוח חז"ל שהורגין לעבור עבירה אלא חביבי מאוד ב
במצ' יה. ומונע אותו מלעבור. כדאמ' ר' חייא [illegible] ישעות [illegible] ואכבשו
ולבטלת שחורים מעברים יה. ומונע אותו מן העבירה. ואמ' כל שאין חס
על כבוד קונו ראוי שלא בא לעו'. ואמרו [illegible] ואמר ר' יוסי זה העובר ע
עבירה בסתר כדר' יצחק דאמ' ר' יצחק כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק
רגלי שכינה. חילול הש' הוא עבירה שיש לה פרסום. כי כשעושה דבר רע אז
אחרים לומדים ממנו. ומצאת עבירה. יש לכל אדם ליראו מאד מאד. כי חילול הש'
אין כפרה. [illegible] ואין לה. [illegible] כי כל המצוה אחר. מצוה אחת ומקיל כבוד
שמים קרוי מחלל הש' כי אחרי' לומדים ממנו ומקילי' יותר. לכן צריך אדם ל
להזהר מאד מאד במעשיו. שלא ילמדו ממנו להקל ולזלזל. לכך אדם על כריתות
ומיתות בית דין צריך תשובה ויה' מכפר מחצה. ויסורין מכפר מחצה. אבל בחלול
שם על ידו אין כח בתשובה לתלות ולא יה' מכפר ולא ביסורין למרק. אלא הכל תלוי
ומיתה ממרקת. לכך יזהר כל אדם מחלל ויתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. ועניין
תלונה של חילול הש' שאומרת על פלוני [illegible] ואוי להם אל תלמדו ממנו כי
[illegible] חטאתי עויתי ופשעתי [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] על כל עבירה ועבירה שאדם עליה. כגון [illegible]
כגון ששמע [illegible] או הדליק נר בשבת [illegible] שהוא שבת. או שעשה [illegible]
[illegible] והתודות והתענות וכל הסיגופים [illegible] [illegible]. וכן [illegible] על
עבירות עולות שהוא [illegible] גרם כגון [illegible] ושמח לאיד חבירו ודברי
[illegible] או שלא התפלל [illegible] בברכות ובתפלה כגון שאוכל [illegible]
[illegible] וכל היושב [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
אם [illegible] [illegible] ועבר עליהם [illegible] [illegible] עליהם ולהתודות
ולהתוודות על איזה עון [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
הוא [illegible] כי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] יש לו [illegible]

ואם

ויום אינו יודע להתודות יאמר לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי. וכן
מצינו במעשה עכן שאמר לו יהושע בני שים כבוד לה' ותן תודה. ויען עכן את יהושע
ויאמר אמנה חטאתי. ומנין שכיפר לו הוידוי דכת' ויאמר לו יהושע מה
עכרתנו יעכרך ה' היום הזה. היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעה"ב.
כל המצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהם
בין בזדון בין בשגגה כשיעשה אדם תשובה מהן וישוב מחטאו חיי' להתודו'
לפני האל ברוך הוא שנ' איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו
אשר עשו. זה וידוי דברים. וכל בעלי חטאות ואשמות וכל חייבי מיתת ב"ד
ומלקיות אין מתכפרין בקריבה או במלקיות או קרבן עד שיעשו תשובה וי
ויתודו. וכן החובל או מזיק ממון חבי' אע"פ ששלם אינו מתכפר עד שיתו
שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם. וכיצד מתודה אנא ה' חטאתי עויתי
פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשיי. ולעולם איני
חוזר לדבר הזה. וזה עיקרו של וידוי. וכל המאריך בוידוי ומרבה להתודות הרי
זה משובח עם זה עיקר הוידוי. אבל מנהג חטאתו. ומאוד טוב לפרש חטאו של
בתוך הוידוי. כגון אם אכל נבלות או טרפות או שאר דבר איסור כשיאמר על
אשמתי יאמר אכלתי דבר איסור. ואם חטא בשבת כשיאמר בגדתי יאמר חללתי
שבתות ואיסור ואם בא אל אשת בעל נדה או ערוה. ואם גזל כשיאמר גזלתי יאמר
לקחתי ממון חברי שלא כדין. ואם הוציא דבר רע לחבירו כשהגיע להעויתי יאמר הלבנתי
פני חבירי. ואם זנה עם ערוות כשיאמר ז' כשהגיע לזדנו יאמר זנתי. ואם
חילל שבתות כשיאמר חטאנו יאמר חללתי שבתות. ואם חמד יאמר חמדתי
וכן לכל אלה כיוצא לכל אות ואות שבוידוי יאמר מאותה עבירה שעשה. וכשיבא
חטאו יזכור כבבו וכלבבו לה' ויאמר כבבו ישוב ולא עוד חטא ולא ישוב לו.
ובסוף הוידוי יאמר סרתי ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לי. ואם יאמר
עברתי על מצות עשה ועל מצות לא תע'. עברתי על חייבי כריתות עברתי על מיתו'
ב"ד. עברתי על תורה שבכתב. עברתי על תורה שבעל פה. אכרתי אמן בעונו

שכחתי של אלמנין ומיתן. ומה צריך על כל הבא עליו. יוה"כ כולו מכפרה רבון
העולמים. הרבה [illegible] [illegible] וכרוך [illegible] שאמר ושוב אינו עושה כן [illegible]
יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתכפר לי על כל עונותי. ותמחול
ותסלח לי על כל עונותי וחטאתי. כלל של דבר ישוב האדם מכל החטאים ומכל
מדות הרעות. והמדות הרעות הם צריכין חיזוק גדול מאד כי כבר אדם מורגל
בהם וקשה לו לפרוש מהם. ועל זה נאמר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו
ואל יחשוב בעל התשובה שהוא מרוחק ממעלת התשובה מפני החטאים
והעונות שעשה. אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד לפני הבורא ית' כאילו
לא חטא מעולם. ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופירש
ממנו וכבש את יצרו. אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין בו אין צ'
צדיקים גמורים יכולים לעמוד בו כלומר מעלתן גדולה ממעלתן של אלו שלא
חטאו מעולם מפני שהם כובשים את יצרם יותר מהם. כל הנביאים כולן
צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה וכבר הבטיחה תורה
שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הם נגאלין. שנ' והיה כי
יבואו עליך הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבות אל לבבך וגו' ושב
ה' אלהיך את שבותך וגו'. גדולה תשובה שמקרבת האדם לשכינה שנ' שובה ישרא'
עד ה' אלהיך. ונאמ' שובה עד ה'. ונאמ' אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשו'
כלומר תחזור בתשובה אלי תדבק. התשובה מקרבת את הרחוקים. אמש
היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה. היום אהוב ונחמד ויד'
וקרוב. וכן אתה מוצא שבלשון שהקב"ה מרחיק את החוטאים בו מקרב
את השבים בין יחיד בין רבים שנ' והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם
יאמר להם בני אל חי. ביכניה ברשעתו נאמר כתבו את האיש הזה ערירי
וגו' ואם יהיה האיש (הוא) יכניה חותם על יד ימיני משם אתקנך וגו'. וכיון שש'
בגלותו נאמ' בזרובבל בנו ביום ההוא אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי ושמתי'
כחותם על יד ימיני. כמה מעולה מעלות התשובה. אמש היה זה מובדל מ'
אלהי

אלהי. שנא' כי עונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין אלהיכם. ועוד [?] ונאמ' ועונה של
כי תרבו תפלה אינני שומע ועושה מצות וטורפין אותן בפניו שנ' מי בקש זאת
מידכם רמוס חצרי. מי גם בכם ויסגור דלתים וגו' עולותיכם ספו על זבחיכם ואכ' לו
בשר. והיום ההוא [?] כלפניה שנ' ואתם [?] וגו' ועונה של
של והיה טרם יקראו ואני אענה. ועושין המצות ומקבלין אותן מהם בנחת
ובשמחה שנ' כי כבר רצה אלהי' את מעשיך. ולא עוד אלא שמתאוים להם של
וערבה לה' מנחת יהודה וגו'. בעל תשובה צריך להיות שפל ועניו ביות'
ואם חרפו אותם הכסילי' במעשי' הראשוני' ויאמרו אמש היית עושה כך וכך
אלא לא יתפייס להם אלא שומעים ושותקים ויודעים שזכות הוא להם. וכל
זמן שהם בושי' ממעשי' שעברו ונכלמי' מהם זכותם מרובה ומעלתם מת-
מתגדלת. וחטא גדול הוא לומר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשוני' או להזכי'
לפניו כדי לביישו ועל זה נאמר לא תונו איש את עמיתו.

שער התורה

ג' כתרים נכתרו ישראל. כתר תורה. כתר כהונ'. כתר מלכות. כתר כהונה זכה בו אהרן. שנא'
והיתה לו ולזרעו אחריו וגו'. כתר מלכות זכה בו דוד שנ' זרעו לעולם יהיה וכסאו
כשמש נגדי. כתר תורה הרי זה מונח ועומד ומוכן לכל שנ' מורשה קהלת יעקב
כל מי שירצה יבא ויטול שמא תאמר שאותם כתרים גדולי' מכתר תורה. הרי
הוא אומר בי מלכים ימלוכו וגו'. בי שרים ישורו. הא למדת שכתר תורה גדולה
מכתר כהנ' ומכתר מלכות. אמרו חכמי' ממזר ת"ח קודם לכ"ג עם הארץ ש[?]
שנכנס לפני ולפנים. אין לך מצוה בכל המצות שקולה כנגד ת"ת. אלא תלמוד
תורה כנגד כל המצות שהתלמוד מביא לידי מעשה. ומה שאמרו ת"ת כ[?]
כנגד כולם זהו שאומר שהוא למד ולמוד לשמור ולעשות ולקיים. ואם מפני [?]
[?] בתורה אינו יכול לקיים כל המצות אז בשעה שאינו לומד יעשה כל
מה שיכול לעשות וכזה מראה [?] שחפץ בעשיית המצות ואז ת"ת כנגד
כולם. כי כשהוא לומד המצות וחפץ לקיימם אז יש לו שכר כאילו קיימם כולן

שהתענגה מחמת קבעת עליה שאבד עשייה ולימוד כרו · אבל מי שהולך בתום.
פעמי' רבות והיה יכול לעשות מצוה כשעת הפעול ואינו חושש לעשותה אוי
לשעה שעבר. מצוה אינו מתקן מה כראוי עוד לא עומד תחת כנפי שלום · ומי
שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי לה · ולהיות מוכתר בכתר של תורה לא יסיח
דעתו לדברים אחרים · ולא ישים אל לבו לקנות תורה ועושר וכבוד כאחד אלא
כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ
תישן וחיי צער תחיה וכו' ובשעה תחזור מקבץ ממון ואמנה עצמו ומחזר
ויקרא אם עולה מחשבה זו בלבך אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם · אלא
עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי · כתוב בתורה לא בשמים היא לא בגסי
רוח · ולא מעבר לים היא כי לאותם ההולכין מעבר לים · ולפיכך אמרו ז"ל
לא כל המרבה בסחורה מחכים · ועוד אמרו הוי ממעט בעסק ועסוק
בתורה ומשוך אדם שעסק בתורה לשמה ועורה ויגיע לשש כעלו עליותיו
בלא מציאות ומוצא טעם ההלכ' מעצמה מה שלא למד מעולם ומה שלא
ניתן אפי' למשה מסיני כאשר מצינו בזוכרים אבינו שלא למד מעולם לפני
ר' אך מעצמו היה יושב ומחשב אחר המצות ולמד אותן כל התורה כולה
והמצות עד שהעיד עליו הכתוב וישמור משמרתי חקותי מצותי ותורתי · ו
ואמרו רז"ל שאפי' עירובי תבשילין היה יודע ועוד אמרו חכמי' כשמת על
אברהם אבינו למד ד' מאות פרקי' · ומי למד לו כל זה אך נעשו ב' כליותיו כלים
מעיינות ונובעות לו חכמה ותורה · וכן מצינו בר' אליעזר בן הורקנוס שעסק ב
תורה הרבה · העידו עליו רבותינו שנתגלה לו מה שלא נתגלה למשה מסיני · וכן
אמרו רז"ל מחמת למשה ליהושע לזקנים ולנביאים ולאנשי כנסת הגדולה ו
ולתנאים ולאמוראים ולגאונים ולכל חכמי הדור שעסקו בתורה הרבה ונתנו ע
נפשם עליה ונתגלה להם רזי תורה וסודי חכמה מה שאין אדם יכול למצוא מעצמו
וכבר אמרו חכמי' בפרקי אבות מ"ח מדות שהתורה נקנית בהם ומי שעלה על לבו

7

בראה שהתלמידי׳ מתמעטין והולכין והצרות מתחדשו׳ והמדרשות נבוכות ומלכו׳ הרשע׳
מתגברות וישראל מתגלגלי׳ והולכין לקצה הארצות מפני הצרות והשיעבודי׳ כשראה על
עניין זה שהיו ישראל מטולטלים והתורה משתכחת מישראל אז חיבר המשניות
להיות ביד כל אחד ואחד כדי שילמדו ולא ישתכחו וישב כל ימיו הוא ובית דינו
ולמד המשניות ברבים · ואלו לפניו גדולי׳ חכמי ישראל ועמהם לאלפי׳ ולרבבות
משאר תלמידים · ותלמידי ר׳ יודא הנשיא חברו כמה חיבורים · רב חיבר סיפרא ו
וסיפרי לבאר ענייני המשנה · ור׳ יהושע ובר קפרא חברו ברייתות לבאר ענייני
המשנה · ובימיהן הרבו כך עד שבאו אמוראי׳ והיה להם מחלוקות בפי׳ המשנה
והברייתות והתוספתות עד שחיבר ר׳ יוחנן תלמוד ירושלמי · ונקרא ירושלמי
בעבור שהיה דר בירושלים · ואחר כמו מאה שנה חיבר רב אשי שהיה בבבל תלמו׳
בבל · ועניין שני התלמודים הן פירוש דברי המשנה · והדברים האלו נבחרין ·
מאלו שני התלמודי׳ ומן התוס׳ ומן הספרא וסיפרי מכולם תבאר האיסור ו
וההיתר הטהור והטמא החיוב והפטור הכשר והפסול כמו שהועתקו איש מפי
איש עד משה מסיני · וגם יתבארו מהם הדברי׳ שגזרו חכמי׳ ונביאים שהיו ב
בכל דור ודור לעשות סייג לתורה כמו ששמעו מפי משה רבי׳ ע״ה בפי׳ ושמרתם
את משמרתי · עשו משמרת למשמרתי · וכן יתבאר מהם המנהגי׳ שהתקינו או ש
שנהגו בכל דור ודור לפי שאסור לסור מהם שנ׳ לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך
ימין ושמאל · וכן משפטים ודינים פלאים שלא קבלו אותם ממשה רבי׳ ע״ה ודנו ב
בהם ב״ד הגדול שבאותו הדור במדה שהתורה נדרשת בהן · ופסקו אותם הז
וגמרו שהדין כך הכל חיבר רב אשי · ממשה עד סוף ימיו · ואחר ב״ד של רב אשי ·
נתפזרו ישראל פיזור גדול בכל הארצות והגיעו לקצות ולאיים הרחוקי׳
ורבתה קטטה בעולם ונשתבשו הדרכים בגייסות ונתמעטו תלמידי התורה
ולא נכנסו לאלפי׳ ולרבבות ללמוד כמו שהיה מקודם אלא מתקבצים בכל עיר ועיר
יחידים ואשר בכל מדינה ומדינה ומבינים בחבורי חכמי׳ · כולם יודעי האמת
אחר האמוראי׳ עמדו הגאונים אלו ירושלמי תלמוד בבל
ובבל ארץ הכל כו׳ · ולא מאור החמורות של התלמוד לפני ש
ויפה וספרא וסיפרי והתוספת וגם הוציאו לאור החמורות של התלמוד

שיש בתלמוד עמוק הוא מאד. ועוד שהוא מעורב בלשון ערבי ומעורבב לשונות
אחרות. לפי שאותו לשון היה סרורה לשון שבבבל בעת שחיבר התלמוד. ובאו
הגאונים שבבבל או היו מכירין אותו הלשון עד שלמדו אותו. ושאלות רבות
היו שואלים כל עת ועת לכל גאון שהיו בימיהם לפי להם דברים הקשים ש
שבתלמוד והם השיבו להם כפי חכמתם ואותם השאלות היו מקבצים ה
התשובות ועשו מהם ספרי' להבין מהם. וגם חיברו הגאונים שבבבל רב ורב
חיבר לבאר התלמוד. ומהם מי שפירש הלכות יחידות. ומהם מי שפי' פירוש
יחידות שבתלמוד ביאור. ומהם מי שפי' מסכתות וסדרים. ועוד חברו הלכו'
פסוקות בעניני האסור והמותר הכשר והפסול והפטור והחייב במקום ש
שהשעה צריכה לכך שיהיו קרובים להשיג ידיעת המצות ומי שאינו י
יכול לירד בעומקו של תלמוד. ואחר כך עמד ר' משה מיימון וקבץ כל ת
תורה בעל פה בספר אחד בלשון קל מאד. ואחר כך גם רבי' משה מקוצי חיבר
ספר אחד וליקט מאותו ספר של מיימוני וחיבר עליו שאר דברים אחרוני'
וכן עשה כל אחד ספר לפי מה שראה עניני הדור שהיה בו ועוד רבים
חברו ספרים פוסקי' כגון הרוקח ור' אליעזר ממיץ ואבי העזרי ואור
זרוע וכן עשו רבנו' רבים כל אחד חבר ספר לפי מה שראה עניני הדו'
שהיה בו. כי ראו שנתמעטו בעו"ה יודעי התלמוד ואין אדם יכול לידע
המצות אם לא מתוך ספר פוסקים. וגם רבנו שלמה ע"ה שראה כי אין
מיעוט הלבבות שהיו הדורות בעו"ה מתמעטין והולכין עד שנשאר לפ'
התלמוד ללמד בני ישראל דעת. ואחר כך עמדו יוצאי ירכו רבי' ר"ת ור"י
ושאר רבני' ופוסקי פירושו ונהגו על שחיברו התוספ' בישיבת שר"י ש
שהיה בעל התוספות. וגם היו גדולי כמו רבי' שמשון משנץ שהיה מחב'

נב

כ"ג תוספות לבד משאר תלמידים שהיו לרבי מאיר. והם היו גבורים בתורה והיה לבביהם
רחב מאד ופתוח כאולם ולמדו בעסק גדול ומסרו נפשם על התורה וידעו כל ענין כל
כל התלמוד פי' ורש"י. ואח"כ בעו"ה רבו הגזרות ונתמעטו הישיבות והיו הזמנים
ארופים כבדים עליהם ולא יכלו לשאת ובאו גלויו' אחרים ונצרו הרע בהם כל אחד
לפי חכמתו להקל למשי דורו הלמוד. ועדיין כאשר בהם היו בקיאי' בכל התלמוד
והיו יודעים המצות מתוך התלמוד עד שנתמעטו שנתגברו בצרפת שהיו מחזיקים
בתורה והיו לומדין בעסק גדול כעין שעשו הראשוני' שהיו כמו חכמי התלמוד
שהיה עיקר למודן לחזור התלמוד כדי לקיי' ושננתם לבניך שאם ישאלך בנך
אדם שאל דבר אל תגמגם אלא אמור לו מיד. כי זה הדבר אי אפשר הוא שיהיו המשני
שנוני' ומחודדי' ומזומני' בפי האדם להשיב להשואל אם לא ברוב חזרות. כמו
שאמר במס' אינו דומה למי ששונה פרקו מאה פעמי' למי ששונה אותו מאה
ואחד. וא' במס' תענית שר"ל היה חוזר ההלכה מ' פעמי' קודם שבא לפני רבי
יוחנן וכן עשו כלם שהיו כמו חכמי התלמוד שעיקר למודם היה החזרה.
וא' במס' מגילה שרב אשי הוה יתיב לפני רב כהנא ולא אתו רבנן. א"ל ד
דלמא טרידא בסעודת פורים. א"ל ולא היה אפשר למאורתא. א"ל ולא אסבר
מר הא דא"ר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב.
א"ל אמ' רבא הכי. א"ל אין. תנא מיניה ארבעין זימנין ודמיא ליה כמאן דמנח ב
בכיסתיה. ועתה ראה זה היה דבר קל מאד ואפי' היה חוזר אותו כמה פעמי'.
ועכשיו אין שום אדם שהיה חוזר דבר כזה יותר על פעם א' או ב' פעמים. וג' ראוי'
גלות וצרות בתלמוד בכמה מקומות שהיו הגבולי'. כלם רגילין בתורה ולכל
אחד היה סכום מנין כך וכך פרקי' ליום וכלהיו שודרים כלם. אז היו יודעים
כלה וכל יום היו חוזרין את תלמודם וכזה העניין היו לומדי' ג"כ בצרפת
עד שהגיעו למאורעות רעות ולירידה גדולה ולא הוצרכו לספרי פוסקי' כי היו
יודעי' מצות מתוך התלמוד והתו'. אבל מיום שנתגברו ונתמעטו הלומדי מאד

מאד · ועל דבר הזה נחרבה התורה · מחמת כי הלומדים שבזמנים האלו לעשות כמו
הראשונים להחזיק בפילוסופיא אך אינן דומים לחכמי צרפת כלל וכלל לא · כי לפנים
היה פתוח כאולם ותורתם היה אומנתם · והיו ממיתים עצמם עליה יומם ולילה ·
לכן השיגו וידעו בפילוסופיא · אבל עכשיו אינן יודעין כן אלא מקצת · זה את זה ל
ומפני רוב היום עוסקין באותו הלימוד בחצי היום והלימוד שלהם עמא דעבאי ·
הבטלו כלל · אבל בימי חכמי התלמוד הלכו ללמוד ז' שני' ויותר והיה למורם ל
גדול בקביעות שאם היה אחד מתעצל לא היו אומרי' אסותא מפני ביטול המלך
מזה העניין י"ל לדעת רוב קביעות' וא' בכתובות רב יוסף בריה דרבא שדריה א
אבוה קמיה דרב' יוסי' פסקו ליה שית שנין כי הוו תלת שנין מטא מעלי
יומא כפורי אמר איזיל ואחזי לאינשי ביתי' שמע אבוה שקל מנא נפק לאפי'
אמר ליה זונתך · ואמרי ליה יונתך נזכרת · איטרוד · לא מר איפסק · ולא מר
איפסק · ראה · והבן זה העניין כמה היו רצוני' בתורה · עכ"ז לרוח הקור'
וכן נראה בצרפת עסקו עסק גדול וזמן רב היו יושבין בקיבוץ אחד ללמוד התלמוד
והיו חוזרי' תמיד ולא פסק' תורה מפיהם והיו עושין כמו מעשה ה
הראשונים כמא' לגמר איניש אע"ג דלא ידע מאי קאמר · ואמ' מעיקרא
לגמר איניש והדר ליסבר · וכל זה אינם עושין עכ"ש כי כל אחד רוצה ללמ'
כל התורה וכל חידושי' · וחידושי חידושים קודם שידע צורת התלמוד
אך איך יצליחו כיון שהם עושין הפך ממה שאמרו חכמי התלמוד · כי
כל מה שאומר בתלמוד הכל אמת ואין להשיב עליו ולא לגרוע ולא להוסיף
עליו ולא לגרוע ממנו · ועוד מרוב טורח הפילוסוף והלימוד רבים פ'
פרושים מן הלימוד מרוב טורח השמועות והדקדוקים שא' על פה · כמו
מה שכל להבין סברות מבחון הלומד שהיינו יודעי' מה שבתוך הספרים
ואם היו לומדין בקביעות יום ולילה אז היו לומדין והיו בקיאי' בתלמוד ו

והיו